

COLECȚIA COGITO

PROVERBE ȘI CUGETĂRI LATINE

Editura Albatros

PROVERBE ȘI CUGETĂRI LATINE

Ediție
îngrijită
de
VASILE D. DIACONU
și
MARIA MARINESCU-HIMU

Colecția Cogito

PROVERBE ŞI CUGETĂRI LATINE

Editura Albatros

PREFAȚĂ

Dicționarul de maxime, proverbe și citate latinești, ce apare în cadrul colecției „Cogito", sintetizează experiența de viață a unui popor din care avem privilegiul de a ne trage și a cărui cultură constituie fundamentul culturii europene. Căci întreaga cultură europeană dovedește prezența activă și viguroasă a spiritului latin — fericită îmbinare de rațiune, voință, disciplină familială și civică, respect pentru tradiție și devotament pasionat pentru treburile publice; pe deasupra, un sentiment de nobilă mîndrie față de măreția acestui popor și o credință înflăcărată în destinul patriei. Toate aceste coordonate ale spiritului latin le găsim la scriitorii romani, care, începînd cu Ennius (239—169 î.e.n.), autor de tragedii, comedii, satire, poeme epice și al Analelor *— epopee a Romei de la origini și pînă la evenimentele din timpul vieții sale — și sfîrșind cu Claudius Claudianus (sfîrșitul sec. al IV-lea și începutul sec. al V-lea), autor de panegirice, satire, epitalame și epigrame, ca și de poeme mitologice, creează opere pătrunse de un suflu de măreție și patriotism ce impresionează și astăzi, după trecerea atîtor veacuri.*

Definirea acestui spirit latin a făcut obiectul a numeroase studii și cercetări; el nu a existat ca un „datum“, ci s-a conturat treptat, atît sub imperiul circumstanțelor cît și prin exercitarea unei miraculoase forțe de asimilare a culturii grecești, pe care romanii au privit-o mai degrabă sub aspectul utilului, activitățile romane fiind prin excelență utilitare. Spiritul latin își datorează aspectul său din fiecare perioadă de dezvoltare unui amestec proporțional al elementelor ce intră în componența lui. Originalitatea nu ține de aceste elemente, ci de dozajul și de reacțiile provocate, de rezultatul compunerii. Nu trebuie uitat dealtfel faptul că romanii, cu toate că au împrumutat masiv din literatura greacă, nu au dat o clipă uitării dezvoltarea lor anterioară, tradițiile de sobrietate și că au căutat neîncetat să adapteze imitațiile la tradițiile anterioare și la aspirațiile lor. Trăind intens prezentul și avînd o accentuată înclinare pentru real, romanii sînt preocupați de observarea exactă a lucrurilor legate de viață și de redarea realistă a celor mai de seamă detalii. Cercetarea realității înconjurătoare le dă prilejul să compare, să precizeze, să facă neostenit distincții; dar oricît de subtilă ajunge să fie observația, ea se reîntoarce la realitate. Tocmai această cercetare a realului și-a pus pecetea pe numeroase opere literare și artistice, dintre care citām „Georgica“ *a lui Vergiliu — în primul rînd o de-*

scriere minuțioasă și precisă a muncii și vieții de la țară.

În realitatea înconjurătoare, omul deține primatul, ceea ce determină studierea individualității, a caracterelor, a sentimentelor și pasiunilor omenești ca obiect de bază al activității intelectuale din Roma antică. Trebuie să menționăm în acest context bogăția de proverbe privind obligațiile față de sine și de societate. Ele sînt fixate prin numeroase dictoane, maxime și citate, ca de pildă: „Viața n-a dat nimic oamenilor fără un efort susținut“ — Nil sine magno vita labore dedit mortalibus *(Horațiu,* Satirae, *1, 9, 59—60) sau „Munca stăruitoare învinge totul“* — Labor omnia vincit improbus *(Vergiliu,* Georgica, *1, 145—146) sau „Bărbații adevărați nu se lasă doborîți de necazuri“* — Adversis etenim frangi non esse virorum *(Silius Italicus,* Punica, *10, 618).*

Îndemnul de a sesiza momentul favorabil a luat forme ca: „Dacă fugi de ocazie, fuge și ea de tine“ — Qui deserit occasionem deseritur ab illa; *„Pîndește ocazia dacă ai văzut-o, prinde-o“!* — Occasionem circumspice: hanc si videris, prende; *„Dacă vrei să învingi, învață să rabzi“* — Si vis vincere disce pati.

Un sentiment căruia romanii i-au acordat o mare importanță este acela al pudoarei, al respectului: „Respectul față de părinți este o laudă deosebită pentru copii“ — Laus magna natis obsequi parentibus. *(Phae-*

drus, Fabulae *1, 32.) Poate că nu greșim afirmînd că maximele privind dreptatea s-au bucurat de cea mai largă difuzare. „O a treia posibilitate nu există. Ori vinovat ori nevinovat"* — Tertium non datur; *„Nimeni nu poate fi judecător în propria sa cauză"* — Nemo esse judex in sua causa potest; *„Un singur martor este egal cu nici un martor"* — Testis unus testis nullus.

Perpetuarea acestor proverbe, dictoane și maxime pînă-n zilele noastre și utilizarea lor masivă se datorează faptului că limba latină se bucură de privilegiul unic de a nu fi încetat nicicînd de a se scrie și vorbi. Și aici trebuie arătat că adepții limbii latine ca limbă rostită sînt astăzi din ce în ce mai numeroși pe toate meridianele, iar România se poate mîndri cu convocarea și ținerea unui prestigios congres al latinei vorbite. Și astăzi în lumea întreagă se redactează teze de doctorat și lucrări științifice în limba latină, iar la diverse congrese și simposioane se țin comunicări și se fac intervenții în latinește.

Vom evoca în cele ce urmează cîteva momente din evoluția limbii latine.

Chiar dacă prăbușirea orînduirii sclavagiste și dispariția Imperiului roman de apus la sfîrșitul veacului al V-lea e.n. au avut ca rezultat decăderea culturii antice și prigoana aprigă față de monumentele antichității, chiar dacă ultimul templu al lui Apollo de pe Monte Cassino este dărîmat, se observă că se ri-

dică glasuri protestatare ca al Sfîntului Augustin, care spunea textual că scrierile profanilor nu sînt de disprețuit, dacă conțin lucruri adevărate: profani si bene dixerunt non aspernendum. *În consecință, aceste scrieri au început să se cultive în școli. Printre vechile pepiniere de cultivare a limbii latine trebuie citată „Schola Palatina“, întemeiată de Carol cel Mare cu ajutorul lui Alcuin, a cărui activitate s-a desfășurat mai întîi la mînăstirea din York.*

Se știe că literaturile antice găsiseră un loc de refugiu în insulele britanice, convertite la creștinism. Mînăstirile Lindisfarne, Jarrow, Wearmouth și catedrala din York erau veritabile focare de cultură antică, unde studierea gramaticii latine se făcea cu pasiune. Această stare înfloritoare îl determină pe Carol cel Mare să se adreseze învățaților insulari pentru reorganizarea învățămîntului în „Schola Palatina“. Cursurile erau audiate de împărat, surorile, fiii și fiicele acestuia, de înalții demnitari, precum și fii de nobili care se pregăteau să dețină slujbe la curte și în conducerea statului. O primă sarcină pe care și-a impus-o „Schola Palatina“ a fost aceea a stabilirii unui contact mai strîns cu scriitorii latini clasici, ceea ce a dus la o ameliorare a latinei vorbite, decăzută în perioada merovingiană. Alături de „Schola Latina“ funcționa la curtea lui Carol cel Mare și un cerc științific, din care fă-

ceau parte Carol, sora și fiii acestuia, unii curteni și diverși invitați. Membrii acestui cerc își luau nume potrivite din istoria antică, căutînd să scrie și să vorbească latinește, imitînd stilul scriitorilor latini clasici. Un alt moment important pentru răspîndirea limbii latine este sub Otto I, rege al Germaniei (936), proclamat împărat roman al Occidentului în anul 962, care are meritul de a fi organizat școlile. Începînd cu secolul al XI-lea, școlile în care se preda latina sînt numeroase, cum este școala din Chartres, unde activează Bernard de Chartres și cea mai ilustră figură a timpului, Pierre Abélard, teolog și filozof scolastic (1079—1142). În general nu se poate afirma că cele opt secole care au precedat Renașterea au însemnat o stingere, o prăbușire totală a culturii antice. Latina rămîne în toată această perioadă limba filozofiei, a istoriei, a creației literare culte. Renașterea, „cea mai mare răsturnare progresistă din cîte trăise omenirea pînă atunci, o epocă care avea nevoie de titani, și care a creat titani, ca gîndire, pasiune și caracter, ca multilateralitate și erudiție“,[1] *recomandă pentru formarea omului nou studierea comorilor literaturilor antice. Se inițiază o muncă de studii de interpretare și de critică de text, ce capătă un nou impuls în urma căderii Constantinopolului, datorită emigrării unui*

[1] Fr. Engels, *Dialectica naturii*, E.S.P.L.P., 1954, p. 5.

număr apreciabil de învățați greci în Italia. Printre aceștia menționăm pe cardinalul Besarion, care lăsa moștenire Veneției sute de manuscrise, intrate ulterior în fondul bibliotecii San Marco. Autorii latini studiați erau Cicero, Vergiliu, Horațiu, Juvenal, Statiu, Ovidiu, Seneca, Terentiu și Plaut, alături de autorii greci, Homer, de poeți și filozofi, Aristotel și Platon. Din Italia, mișcarea renascentistă se răspîndește în vestul Europei. În Țările de Jos, Desiderius Erasmus (1466—1536) este o figură cu merite deosebite. Din Europa Centrală umanismul se propagă în cea răsăriteană. În secolul al XVI-lea, umanistul român Nicolaus Olahus, fiul Barbarei Hunzar și al lui Stoian, ajunge la Bruxelles, în calitate de secretar al Mariei, vice-regina Țărilor germane de jos, unde desfășoară o bogată activitate literară, redactînd și vorbind latinește.

La noi în țară învățămîntul limbii latine este legat de inițiativa lui Iacob Despot Eraclide de a întemeia o „Schola Latina" la Cotnari, în apropiere de Iași[1]*, care pare să fi luat ființă pe la 1563. Elevii școlii, recrutați „de pretutindeni din țară", primeau, pe lîngă instrucțiune, hrană și îmbrăcăminte.*

Învățămîntul consta, în primul rînd, din însușirea limbii latine, așezămîntul de la Cotnari avînd caracterul unei școli elemen-

[1] Ștefan Bîrsănescu, *Schola Latina de la Cotnare"*, 1957, p. 70.

tare și al unui curs inferior, în același timp, organizare tipică pentru toate școlile latine ale vremii. Elevii începători, numiți „tabulistae", învățau „tabla", un abecedar cu litere, silabe și mici texte latinești.

După această pregătire inițială, elevii treceau la „Manualul lui Donatus", *în care pe lîngă gramatică studiau textele lui Cicero, Esop și maxime mai ales din Cato*[1]. *Școala de la Cotnari a avut o existență de un secol și mai bine. În afară de această școală ne mai sînt cunoscute și alte „școli latine", înființate la Brașov, Sibiu, Caransebeș, Lugoj, Făgăraș, Orăștie. La Brașov este menționată încă din secolul al XVI-lea „Schola Coronensis", ulterior denumită „Gymnasium Coronense". Devenind liceu complet, a căpătat numele lui Honterus. Un strălucit învățat de renume european format pe băncile liceului „Honterus" din Brașov și la Universitatea din Leipzig a fost Ștefan Bergler, renumitul editor de texte, român, originar din Blumăna Brașovului și care-și zicea cu mîndrie „Fiul valahului Ion".*

În afară de aceste școli, învățămîntul limbii latine a înflorit și la Tîrgoviște, în școala de tip academic condusă de profesorul grec Pantelimon Ligadaris.

Importanța Școlii greco-latine de la Tîrgoviște — cum se intitula — constă în pregătirea epocii de intensă activitate culturală,

[1] Ștefan Bîrsănescu, *op. cit.* p. 81.

inaugurată, după 1679, de Șerban Cantacuzino, fost elev al școlii.

Studiul limbii latine a figurat la loc de cinste și în programul celor două Academii Domnești din București și Iași. Absolvenții celor două Academii ajungeau la o stăpînire perfectă a limbilor latină și greacă. Un document păstrat la Arhivele Statului din București atestă că Andrei Mihailov, „traducătorul de limbă greacă de la Departamentul treburilor din afară"[1]*, era trimis din Rusia la începutul veacului al XVIII-lea în Țara Muntenească pentru a învăța limba latină.*

Scrierile filologice, istorice, filozofice, științifice ale autorilor animați de spiritul latinist al Școlii Ardelene au contribuit la demonstrarea continuității istorice neîntrerupte pe pămîntul Daciei, a poporului nostru, la afirmarea limbii și gîndirii românești. Tipărirea multor opere în limba latină a creat posibilitatea ca savanții din alte țări să ia cunoștință, de-a lungul vremii, de cultura și preocupările poporului nostru.

În epoca prezentă a construirii societății socialiste multilateral dezvoltate, poporul nostru în plin avînt material și spiritual, crescut în respectul pentru valorile trecutului, pentru bogata experiență a înaintașilor, luptînd pentru continua sa desăvîrșire, acordă o

---

[1] Victor Papacostea, *Doi bursieri ai lui Petru cel Mare la școlile din București, Studii*, nr. 1, anul XIV, 1161, p. 115—121.

mare importanță pregătirii complexe a oamenilor, a tineretului, cunoașterii experienței altor popoare, studierii limbilor și culturilor. Cu atît mai mult cu cît e vorba de un popor a cărui limbă am moștenit-o și am continuat-o direct, fapt subliniat de mulți cercetători români și străini, e de datoria noastră să ne aplecăm cu dragoste asupra comorilor ei de înțelepciune, a căror cunoaștere a stat și va sta la baza culturii temeinice a oricărui om, mai ales a omului modern.

Generațiile actuale, păstrînd tradițiile spirituale ale înaintașilor, conștiente că limba noastră formată pe pămîntul vechi al Daciei, în condiții aparte, a păstrat totuși de peste un mileniu specificul romanic, contribuind la unitatea poporului, conferind soliditate culturii, spiritului românesc, concomitent cu dorința de cunoaștere a culturii mondiale, a limbilor de largă circulație, manifestă un interes crescînd pentru cultura și limba latină.

Avem convingerea că această culegere de proverbe, cugetări și expresii uzuale latine se va înscrie în efortul de apropiere a moștenirii valoroase a unei culturi atît de vechi și atît de bogate și va trezi totodată interesul tineretului pentru cunoașterea înțelepciunii latinității.

MARIA MARINESCU-HIMU

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Dată fiind importanța limbii și culturii latine pentru cultura noastră, am considerat că, pe lîngă proverbele și cugetările extrase în acest volum, ca formule ale înțelepciunii, ar fi bine să includem în ediția de față și un capitol special cuprinzînd abrevieri des folosite, precum și un capitol de „formule uzuale“ foarte des întrebuințate în diverse citate din diferite domenii de activitate și care ar fi bine să fie cunoscute de marele public, atît în original cît și în traducere, spre a fi folosite corect.

Pentru o mai bună organizare a materialului adunat, am socotit că, pentru cititori, este utilă formula grupării textelor în capitole tematice, pe care le-am prezentat în ordine alfabetică: abuz, adevăr etc.

În cadrul fiecărei grupări tematice am așezat, la început, proverbele și dictoanele, iar după ele cugetările și maximele extrase din autori și opere citate în ordinea alfabetică.

Fiecare text latin extras din diferiți autori cuprinde: numele autorului, opera, cartea sau capitolul, eventual și paragraful — pentru operele în proză — iar pentru operele în versuri: cartea și numărul versului citat. Menționăm că acolo unde

am extras mai multe citate din aceeași operă, le-am semnalat pe toate o singură dată, după ultimul citat, în ordinea în care au fost prezentate — alfabetic.

Ca material ajutător am întocmit la sfîrșitul volumului un indice tematic mai dezvoltat, care cuprinde, pe lîngă temele mari ordonate alfabetic, și alte idei și noțiuni tematice conținute în cugetările respective și pe care am socotit interesant să le prezentăm cititorilor.

Am considerat deasemeni util să prezentăm și un indice analitic de autori și opere, care sperăm să contribuie la familiarizarea cititorilor cu autorii și operele din care s-au extras citatele, numerele prezentate după operă fiind trimiteri la numărul de ordine al citatului sau maximei din volum. Am recurs la acest procedeu fiindcă unele dictoane și maxime n-au mai circulat în ultimul timp și am socotit că învățarea sau rememorarea lor va fi bine venită, mai ales pentru cititorii care au studiat mai puțin sau n-au studiat deloc limba latină.

Fiindcă, pentru economie de spațiu, nu ne-am îngăduit să comentăm citatele, fapt care ar fi fost în interesul cititorilor, ne permitem să dăm o scurtă bibliografie cuprinzînd un număr de lucrări din acest domeniu, care au fost consultate de noi (mai ales pentru tematică) pe lîngă consultarea operelor citate în cuprinsul cărții. Facem acest lucru sperînd că vom veni astfel în ajutorul cititorilor care ar

dori să cunoască și mai multe dictoane, maxime sau cugetări *comentate* sau necomentate, la diferitele teme care-i interesează.

Nu putem încheia această scurtă notă fără a aduce mulțumirile noastre călduroase redacției pentru îndrumările și sfaturile prețioase și competente pe care mi le-a dat în tot timpul cît am elaborat materialul pentru publicarea acestei culegeri.

ABREVIERI

1 • *Abs. feb. (Absente febre.)*
Cît timp nu are febră.

2 • *Add. (Addatur.)*
Să se mai adauge (să se mai pună...), de adăugat.

3 • *Ad ex. (Ad extremum.)*
Pînă la urmă, în sfîrşit, (în cele din urmă, la urma urmei...)

4 • *Ad h. 1. (Ad hunc locum.)*
Pînă la acest punct, pînă în această situaţie, pînă aici...

5 • *Ad. inf. (Ad infinitum.)*
La nesfîrşit, fără capăt.

6 • *Ad int. (Ad interim.)*
Pentru o scurtă perioadă de timp, deocamdată (provizoriu).

7 • *Aet. (Aetas.)*
Vîrstă, perioadă, etapă.

8 • *Alt. hor. (Alternis horis.)*
Se va lua medicamentul din două în două ore.

9 • *A.H. (Anno Hebraico.)*
În anul... din era ebraică.

10 • *A. Heg. (Anno Hegirae.)*
În anul... după calendarul musulman.

11 • *A. l. (Anno lucis.)*
În anul... al vieții sale.

12 • *A.M. (Anno mundi.)*
În anul... de la începutul lumii.

13 • *A.c. (Ante cibum.)*
Înainte de (mîncare) masă.

14 • *A.m. (Ante meridiem.)*
Înainte de amiază.

15 • *A.n.C. (Ante natum Christi.)*
Înainte de nașterea lui Hristos (echivalent cu: î.e.n.).

16 • *A.p. (Anni praesentis.)*
În cursul acestui an, în anul acesta.

17 • *A.p.C.n. (Anno post Christi natum.)*
În anul... după nașterea lui Hristos (echivalent cu: e.n.).

18 • *A.p. R.c. (Anno post Romam conditam.)*
În anul... de la întemeierea Romei — (adică după 21 aprilie 753 î.e.n.).

19 • *A.u.n. (Absque ulla nota.)*
Potrivit unei însemnări, conform cu un semn.

20 • *B.m. (Beatae memoriae.)*
De fericită amintire.

21 • *B.m. (Bene merenti.)*
Celui ce merită o apreciere pentru servicii aduse statului.

22 • *B.q. (Bene quiescat.)*
Să se odihnească în pace.

23 • *B.v. (Bene vixit.)*
A trăit cinstit.

24 • *B.d.s. (Bis die sumendum.)*
A se lua de două ori pe zi (în prescripţii medicale.)

25 • *B.i.d. (Bis în die.)*
De două ori pe zi.

26 • *B.i.s.d. (Bis în septem diebus.)*
Medicamentul se va lua de două ori pe săptămînă (în prescripţii medicale).

27 • *C.a.v. (Curia advisari vult.)*
Curtea doreşte să se sfătuiască, cere timp pentru deliberare.

28 • *Cca. (Circa.)*
Aproximativ, cam, evaluat la...

29 • *Cf. (Confer.)*
Compară, pune faţă în faţă.

30 • *C.J.C. (Corpus Juris Canonici.)*
Codul de drept canonic (bisericesc).

31 • *C.J. Civ. (Corpus Juris Civilis.)*
Codul de drept civil.

32 • *C.I.G. (Corpus Inscriptionum Graecarum.)*
Colecţia inscripţiilor greceşti.

33 • *C.I.L. (Corpus Inscriptionum Latinarum.)*
Colecţia inscripţiilor latineşti.

34 • *Cont. rem. (Continetur remedium.)*
Se va continua tratamentul prescris.

35 • *C.p.s. (Custos privati sigilii.)*
Cel ce păstrează sigiliul particular.

36 • *C.s. (Custos sigilii.)*
Cel ce păstrează sigiliul.

37 • *Delt. (Delineavit.)*
A desenat, a reprodus: un tablou, gravură etc.

38 • *D.s.p. (Decessit sine prole.)*
A murit fără să lase urmaş.
39 • *Dieb. alt. (Diebus alternis.)*
Medicamentul se va lua din două în două zile (în prescripţii medicale).
40 • *Dir. propr. (Directione propria.)*
După o anumită părere.

41 • *E.g. (Exempli gratia.)*
De exemplu, de pildă.
42 • *Et. al. (Et alibi.)*
Şi în alte locuri, în alte pasaje.
43 • *Etc. (Et cetera* sau *et caetera.)*
Şi celelalte: lucruri, fapte de acelaşi fel (în enumerări).
44 • *Et. seq. (Et sequentes* sau *et sequentia.)*
Şi următorii sau şi cele ce urmează.
45 • *Ex. off. (Ex officio.)*
Din îndatoririle serviciului, fiind obligat de serviciu.

46 • *Fec. (Fecit.)*
A făcut-o, a terminat-o.
47 • *F.v. (Folio verso.)*
Pe pagina următoare, pe cealaltă pagină.

48 • *G.P.R. (Genio populi Romani.)*
Prin geniul poporului Roman.

49 • *Hab. fac. poss. (Habere facias possessionem.)*
Să faci ca să capeţi dreptul de posesiune.
50 • *H.a. (Hoc anno.)*
În acest an, în acest timp.

51 • *H.c. (Honoris causa.)*
În semn de onoare, de respect... „Doctor honoris causa“ al Universității din...
52 • *H.d. (Hora decubitus.)*
A sta întins timp de o oră.
53 • *H.i.* sau *H.J. (Hic iacet; hic jacet.)*
Aici zace, odihnește...
54 • *H.i.s.* sau *H.j.s. (Hic iacet sepultus* sau *situs.)*
Aici se află înmormîntat...
55 • *H.r.i.p. (Hic requiescit in pace.)*
Aici odihnește în pace...
56 • *H.s. (Hic sepultus est.)*
Aici a fost înmormîntat...
57 • *H.m.p. (Hoc monumentum posuit...)*
A înălțat acest monument.
58 • *H.t. (Hoc tempore.)*
În acest timp, în această perioadă.

59 • *Ib.* sau *ibid. (Ibidem.)*
În același loc; tot acolo, la același autor, paragraf, pagină, operă.
60 • *Id. (Idem.)*
Același: autor, lucru etc.
61 • *I.e. (Id est.)*
Adică; și anume...

62 • *L.c. (Loco citato.)*
În paragraful sau pasajul citat anterior.
63 • *L.q. (Lege, quaeso!)*
Citește, te rog...
64 • *L.s. (Locus sigilii.)*
Locul unde se pune sigiliul, ștampila.

65 • *M. et n. (Manc et nocte.)*
Dimineața și seara, necontenit.

66 • *N.b. (Nota bene.)*
Ține bine minte, nu uita, fii atent la...
67 • *Nem. diss. (Nemine dissentiente.)*
Fără ca cineva să se opună.
68 • *N.n. (Nomina notata.)*
Numele care au fost citate anterior.
69 • *Non. pros. (Non prosequitur.)*
Nu mai continuă; urmărirea într-un proces încetează.

70 • *Op. cit. (Opus citatum* sau *opere citato.)*
(În) opera citată anterior.

71 • *P.c. (Post cibum.)*
După masă.
72 • *P.m. (Post meridiem.)*
După amiază.
73 • *Post. obit. (Post obitum.)*
După moarte.
74 • *P.p. (Praemissis praemittendis.)*
Lăsînd la o parte preliminariile.
75 • *P.s. (Post scriptum.)*
Text adăugat la o scrisoare după iscălitură.
76 • *P.p.s. (Post post-scriptum.)*
Un adaos după post-scriptum.
77 • *Pro. tem. (Pro tempore.)*
Pentru un anumit timp, pentru un moment.

78 • *Prox. (Proximo.)*
La un termen foarte apropiat. Cît mai curînd.

79 • *Q.e.d. (Quod erat demonstrandum.)*
Ceea ce trebuia să fie demonstrat.

80 • *Q.e.f. (Quod erat faciendum.)*
Ceea ce trebuia neapărat făcut.

81 • *Q.p. (Quantum placet.)*
Oricît dorește, cît îi place cuiva.

82 • *Q.s. (Quantum satis.)*
Atît cît este necesar, numai cît trebuie.

83 • *R.i.p. (Requiescat in pace.)*
Să se odihnească în pace.

84 • *S.a. (Sine anno.)*
Fără an, nedatat.

85 • *Sc. (Scilicet* — **contras din:** *scire licet.)*
De bună seamă; adică.

86 • *Sclt. (Sculpsit.)*
A sculptat, a gravat lucrarea respectivă...

87 • *Seq.* sau *sqq. (Sequens* sau *sequentia.)*
Care urmează, următorul sau următoarele: versuri, rînduri etc.

88 • *S.h.v. (Sub hac voce* sau *sub hoc verbo.)*
Pe baza acestui cuvînt.

89 • *Sign. n. pro. (Signatus nomine proprio.)*
Semnat chiar cu numele său, semnat personal.

90 • *S.l.a.v.n. (Sine loco, anno, vel nomine.)*
Fără locul, anul sau numele autorului.
91 • *S.P.Q.R. (Senatus populusque Romanus.)*
Senatul și poporul roman.
92 • *S.s.v. (Sub signo veneni.)*
Cu o etichetă pe care scrie „otravă".
93 • *S.t.t.l. (Sit tibi terra levis.)*
Să-ți fie țărîna ușoară.
94 • *S.v. (Sub vi.)*
Prin constrîngere, prin forță.

95 • *T.a. (Testantibus actis.)*
După cum dovedesc documentele.

96 • *U.s. (Ubi supra.)*
Unde a fost citat mai sus.
97 • *Ult. m.* **sau** *ult. h. fors. (Ultimo mense* **sau** *ultima hora forsan.)*
În ultima lună sau: poate este ultima oră.

98 • *V.A. (Vixit annos...)*
A trăit... atîția ani.
99 • *V.g. (Verbi gratia.)*
Ca un exemplu de exprimare, de exemplu.
100 • *Vid. (Videlicet* — **contras din:** *videre licet.)*
Adică; de bună seamă.
101 • *Var. lec. (Varia lectio.)*
Lecțiune diferită; altă variantă.
102 • *V.T. (Vetus Testamentum.)*
Vechiul Testament.

FORMULE UZUALE

103 • A face ceva de formă. (Pentru ochii lumii.)
Ad ornamentum. Ad ostentationem.

104 • Așa se găsește peste tot.
Passim.

105 • Caz de forță majoră.
Casus fortuitus.

106 • Cu competență.
Ex professo.

107 • Cu gura rotunjită.
Ore rotundo.

108 • Cu lux de amănunte.
In extenso.

109 • Cu mare laudă.
Magna cum laude.

110 • Cu foarte mare laudă.
Summa cum laude.

111 • Cu mîna lui.
Manu propria.

112 • Cu picioarele apostolilor. (Pe jos.)
Per pedes Apostolorum.

113 • Cu sufletul împăcat.
Aequo animo.

114 • Cui îi folosește? La ce folosește?
Cui prodest? Quid prodest?

115 • De fapt.
Re.

116 • De formă.
Pro forma.

117 • De aici și de acolo (fără nici un plan).
Abhoc et abhac.
118 • De jos pînă sus.
Ab imo ad summum.
119 • De la gură la ureche (discret).
Ab ore ad aurem.
120 • De la începutul începutului.
Ab ovo.
121 • Demn de reținut.
Notatu dignum.
122 • De o parte și de alta.
Ab utraque parte.
123 • Din afară, din alte surse.
Ab extra, ab extrinseco.
124 • Din auzite.
De auditu.
125 • Din cap pînă la călcîie.
A capite ad calcem.
126 • Din prietenie.
Ex comitate.
127 • Dintru început. Pentru început.
Ab initio. In principio.
128 • Din propriul îndemn.
Sponte sua. Motu proprio.
129 • Din văzute.
De visu.
130 • După obiceiul străbunilor.
More maiorum.
131 • După sărbătoare.
Post festum.
132 • E de ajuns.
Sufficit.

133 • E groaznic de spus și de auzit.
Horribile dictu et auditu.
134 • Cel ce-și dă aere că știe tot și face tot.
Factotum.
135 • Fără zăbavă sau odihnă.
Nec mora, nec requies.
136 • Fel de a trăi.
Modus vivendi.
137 • Fără să fie cunoscut. (Sub alt nume.)
Incognito.
138 • Forța vieții. Forță vitală.
Vis vitae. Vis vitalis.
139 • Greșeală de exprimare.
Lapsus linguae.
140 • Greșeală datorită memoriei.
Lapsus memoriae.
141 • Greșeală datorată condeiului.
Lapsus calami. Currente calamo.
142 • În afara timpului.
Ex tempore.
143 • În aparență (p. impresie).
Sub specie.
144 • În chip sumar, în linii mari.
Grosso modo.
145 • În condiții de experiență (de laborator).
In vitro.
146 • În fața ochilor.
Ad oculos.
147 • În sens larg; în sens restrîns; în sens bun.
Sensu lato; sensu stricto; sensu bono.

148 • Înşelarea vederii.
Deceptio visus.
149 • La infinit.
Ad infinitum.
150 • La mulţi ani.
Ad multos annos.
151 • Locul îndoielii. (Loc nesigur.)
Ambigendi locus.
152 • Lucruri puţine dar bune.
Pauca sed bona.
153 • Mamă care ne instruieşte. (Fig. Universitate.)
Alma Mater (Parens.)
154 • Mişcare perpetuă.
Perpetuum mobile.
155 • Mult în puţine cuvinte.
Multa paucis.
156 • Nu există ceva mai bun.
Nec plus ultra.
157 • Nu se cade; nu se cuvine.
Non decet.
158 • O problemă controversată.
Vexata quaestio.
159 • Pe căi drepte şi nedrepte.
Per fas et nefas.
160 • Pentru acest lucru; în acest scop.
Adhoc.
161 • Pentru a argumenta, a dovedi.
Argumenti gratia.
162 • Pentru folosinţă.
Ad utendum.

163 • Pentru glorie.
Ad gloriam.
164 • Prin absurd.
Ab absurdo.
165 • Sub constrîngere, prin forță.
Sub vi, per vim.
166 • Ușor.
De plano.

ABSURD

167 • A biciui piatra.
Verberare lapidem.

168 • A căuta acul în carul cu fîn.
Acum in meta foeni quaerere.

169 • A adăuga lumină soarelui.
Soli lumen inferre.

170 • A aduce bufniţe la Atena.
Nocturnas Athenas afferre.

171 • A duce lemne în pădure.
Ligna in silvam inferre.

172 • A purta lumînare la amiază.
Lucernam adhibere in meridie.

173 • A treiera paie fără spice.
Nudum stramen et vacuum triturare.

174 • Carul trage boii.
Currus bovem trahit.

175 • Nu se poate afirma nimic atît de absurd încît să nu poată fi combătut de vreun filozof.
Nihil tam absurde dici potest, quod non ab aliquo philosopho defendatur.

176 • A vărsa apă în mare.
Aquas infundere mari.

177 • Nu vede frunza în pădure.
Frondem in silvis non cernere.
Ovidius, *Tristia*, 5, 5, 44; 5, 4, 9.

178 • A căra apă cu ciurul.
Imbrem in cribrum gerere.
Plautus, *Pseudolus*, 1, 1, 102.

ABUZ

179 • Abține-te de a pofti bunul altuia.
Abstine ab alieno.

180 • Abuzul de un lucru nu este un argument împotriva folosirii lui corecte.
Ab abusu ad usum non valet consequentia.

181 • Abuzul nu înlătură și dreptul de folosire a unui lucru.
Abusus non tollit usum.

182 • Să te folosești de ceva, dar să nu abuzezi.
Uti non abuti.

183 • Pînă cînd vei abuza, Catilina, de răbdarea noastră?
Quousque tandem, Catilina, abutere patientia nostra?
Cicero, *In Catilinam*, 1, 1.

184 • Trebuie să ne folosim în mod just de bogății și să nu abuzăm de ele.
Utendum (est) divitiis et non abutendum.
Seneca Philosophus, *De moribus*, 78.

185 • Cu cît ai mai multă putere, cu atîta trebuie să abuzezi mai puțin de ea.
Quo plura possis, plura patienter feras.
Seneca Philosophus, *Troades*, 254.

ADEVĂR

186 • Adevărul învinge totul.
Vincit omnia veritas.

187 • Adevărul nu se rușinează de nimic decît numai dacă-i ținut ascuns.
Veritas nihil erubescit, nisi abscondit.

188 • Disting.
Distinguo.

189 • Istoria este lumina adevărului.
Historia est lux veritatis.

190 • Mi-este prieten Platon, dar mi-e mai prieten adevărul.
Amicus Plato, sed magis amica veritas.

191 • Discuțiile pe tema adevărului sînt scurte, cele pe tema minciunii nesfîrșite.
Veritatis brevis est sermo, longa vox mendacii.
Balbus, *Sententiae*, 195.

192 • Adevărul este numit odrasla timpului.
Veritas temporis filia dicitur.
Gellius, *Noctes Atticae*, 12, 11, 7.

193 • Adevărul gol goluț.
Nuda veritas.

Horatius, *Odae*, 1, 24, 7.

194 • Ce te poate împiedica să spui un adevăr chiar și rîzînd?
...ridentem dicere verum
Quid vetat?

Horatius, *Satirae*, 1, 1, 24—25.

195 • Sîntem înșelați de o aparență frumoasă.
Decipimur specie recti.

Horatius, *Ars Poetica*, 25.

196 • A-ți consacra viața adevărului.
Vitam impendere vero.

Juvenalis, *Satirae*, 4, 91.

197 • Deși respins de nenumărate ori, adevărul nu piere niciodată.
Veritas laborat nimis saepe, extinguitur nunquam.

Livius, *Ab Urbe Condita*, 22, 39, 19.

198 • Adevărul este în vin.
In vino veritas.

Plinius Senior, *Historia Naturalis*, 14, 141.

199 • Adevărul iese la iveală cu timpul.
Veritatem dies aperit.

Seneca Philosophus, *De ira*, 2, 22, 5.

200 • Adevărul se află la îndemîna oricui, nimeni nu l-a acaparat încă.
Patet omnibus veritas, nondum est occupata.

201 • Adevărul se rostește simplu.
Veritatis simplex oratio est.
Seneca Philosophus, 33, 11; 49, 12.

202 • Adevărul nu piere niciodată.
Veritas nunquam perit.
Seneca Philosophus, Epistulae, *Troades*, 623.

203 • Cînd sufletul este prea zbuciumat de diverse lucruri, ochii nu mai văd realitatea.
Caeci sunt oculi, cum animus alias res agit.
Syrus, *Sententiae*, 111.

204 • Dezvăluirea adevărului stîrnește ură; lingușirea numai prieteni.
Veritas odium parit; obsequium amicos.
Terentius, *Andria*, 1, 1, 41.

205 • Îndrăzni-va cineva să afirme că soarele e fals?
Solem quis dicere falsum audeat?
Vergilius, *Georgica*, 1, 463–464.

206 • Numai adevărul vă va face liberi.
Veritas vos liberabit.
Vulgata, *Ioan*, 8, 32.

AJUTOR

207 • Ajutorul dat după război vine prea tîrziu.
Post bellum auxilium.

208 • Fier pe fier se ascute.
Ferrum ferro acuitur.

209 • În zadar mai ceri ajutor de la cel cu care te-ai purtat urît.
Poenam a quo mereas, frustra praesidium petas.

210 • Cînd vrei să faci un bine cuiva, ai grijă să nu-i pricinuieşti vreun rău.
Tantum ne noceas, cum vis prodesse, videto!

Ovidius, *Tristia*, 1, 1, 101.

211 • O mînă spală pe alta.
Manus manum lavat.

Petronius, *Satyricon*, 45.

212 • A sfătui pe cineva înseamnă ca şi cum l-ai ajuta.
Qui monet, quasi adiuvat.

Plautus, *Curculio*, 1, 1, 53.

213 • După moarte, leacul este prea tîrziu aplicat.
Cineri nunc medicina datur (sero)!

Propertius, *Carmina*, 2, 14, 16.

AMBIȚIE

214 • În ambiție se află răsplata tuturor virtuților.
Ambitio possidet omnium virtutum praemia.
215 • Prin ambiție se rîvnește la funcții înalte.
Ambitio scaenam desiderat.
216 • Sau împărat sau nimic.
Aut Caesar aut nihil (nullus).

217 • Chiar dacă ambiția este în sine un viciu, ea constituie totuși deseori un stimulent pentru virtuți.
Licet ipsa vitium sit ambitio, frequenter tamen causa virtutum est.
Quintilianus, *De institutione oratoria*, 1, 2, 22.

AMINTIRE

218 • Amintirea necazurilor care au trecut te înduioșează.
Dulcis malorum praetoritorum memoria est.
219 • Nu uita că ești muritor!
Memento mori.
220 • Spre aducere aminte.
Pro memoria.
221 • Spre amintire — pentru o eternă amintire.
In memoriam — in perpetuam memoriam.

222 • Cine pătimește își amintește.
Cui dolet meminit.
Cicero, *Pro Murena*, 20, 42.

223 • La ce folosește să te socoți nefericit, retrăind necazurile trecute?
Quid iuvat praeteritos dolores retractare et miserum esse?
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 78, 14.

ARGUMENT

224 • A nu cere scuze este totuna cu o acuzație vizibilă.
Excusatio non petita fit accusatio manifesta.

225 • Argumentare prin inversarea relației dintre termeni.
Vice versa **sau** *versa vice.*

226 • Argumentele nu trebuiesc numărate, ci apreciate.
Non numeranda, sed ponderanda sunt argumenta.

227 • Argumentul bazat pe reducerea la absurd.
Reductio ad absurdum.

228 • Argumentul bățului, al bătăii.
Argumentum baculinum.

229 • Argumentul (după om) diferă de la om la om.
Argumentum ad hominem.

230 • Argumentul forței majore.
Ex necesitate rei.

231 • Argumentul imposibilului.
Reductio ad impossibile.

232 • Argumentul invidiei.
Argumentum ad invidiam.

233 • Argumentul în necunoștință de cauză, nefondat.
Argumentum ad ignorantiam.

234 • Argumentul (judecății) bazat pe o hotărîre judecătorească.
Argumentum ad iudicium.

235 • Argumentul milei (bazat pe milă).
Argumentum ad misericordiam. (Este opus maximei: „Dura lex, sed lex.")

236 • Argumentul potrivit circumstanței.
Argumentum ad hoc.

237 • Argumentul pungii, argument pentru bani (mărturie plătită).
Argumentum ad crumenam.

238 • Argumentul respectului (bazat pe bună-cuviință).
Argumentum ad verecundiam.

239 • O argumentare să se mențină atît timp cît e valabilă.
Valeat quantum valere potest.

240 • Probă bazată pe forță majoră.
Ex necessitate.

241 • Probă bazată pe un antecedent.
Ex concesso.

242 • Ultima părere; cuvîntul hotărîtor îl au regii.
Ultima ratio regum.

243 • În fața unui judecător bun, argumentele valorează mai mult decît martorii.
Apud bonum iudicem argumenta plus quam testes valent.
Cicero, *De republica*, 1, 38, 59.

ARTĂ

244 • Artă de dragul arteĭ (artă pentru artă).
Ars artis gratia.

245 • Arta este lungă, viața este scurtă.
Ars longa, vita brevis est.[1]

246 • Arta este unică, manifestările ei sînt multiple.
Ars una, species mille.

247 • Artă la îndemîna oricui.
Ars omnibus communis.

248 • A-ți ascunde arta este într-adevăr o artă.
Ars (artis) est celare artem.

249 • Conform cu regulile artei.
Secundum artem.

250 • Pînă și bîrfeala a ajuns o artă.
Est ars etiam maledicendi.

251 • Ce artist moare o dată cu mine!
Qualis artifex pereo.
Suetonius, *De vita duodecim Caesarum*, *Nero*, 49.

---

[1] Cu sensul că autorul supraviețuiește prin opera sa.

AVARIȚIE

252 • Avariția întrunește în ea toate viciile.
Avaritia omnia vitia habet.
Cato, *De moribus*, 1, 82, 10.

253 • Dacă vreți să înlăturați lăcomia, alungați mai întîi pe cea care a zămislit-o: luxul.
Avaritiam si tollere vultis, mater eius est tollenda — luxuries.
Cicero, *De oratore*, 2, 11, 171.

254 • Avaru-i veșnic lipsit; deci puneți odată limită poftei.
Semper avarus eget, certum voto pete finem.

255 • Cel care pentru urmași e zgîrcit și cu sine prea aspru, seamănă cu un nebun.
Parcus ob heredis curam nimiumque severus || adsidet insano.
Horatius, *Epistulae* 1, 2, 56; 1, 5, 13—14.

256 • Zgîrcenia este izvorul nelegiuirilor.
Avaritia prima scelerum mater.
Timotei, *Epistulae*, 6, 10.

AVERE

257 • Averea agonisită repede se va irosi tot la fel.
Substantia festinata minuetur.

258 • Averile dobîndite pe căi necinstite se vor risipi fără folos.
Bona male parta, male dilabuntur.
Cicero, *Philippicae*, 2, 65.

259 • Averea adunată de cineva sau îi slujește ca un sclav, sau îi poruncește ca un domn.
Imperat aut servit colecta pecunia cuique.

260 • La ce-mi folosește averea, dacă nu-mi este îngăduit să mă bucur de ea?
Quo mihi fortuna, si non conceditur uti?

261 • Averea îți este în primejdie, cînd casa vecinului tău arde.
Tua res agitur, paries cum proximus ardet.
Horatius, *Epistulae*, 1, 10, 47; 1, 5, 12; 1, 18, 84

262 • O dată cu averea sporesc și grijile.
Crescentem sequitur cura pecuniam.
Horatius, *Odae*, 3, 16, 17.

263 • Oamenii cu cît au mai multă avere, cu atît doresc mai mult.
Homines, quo plura habent, eo cupiunt ampliora.
Iustinus, *Apologia*, 4, 3.

264 • Oamenilor nu le pasă cum și de unde ai strîns avere, ci doar cîtă avere ai.
Non quare et unde, quid habeas, tantum homines rogant.

265 • Pentru mulți oameni, averea n-a însemnat sfîrșitul necazurilor, ci doar schimbarea lor.
Multis parasse divitias, non finis miseriarum fuit, sed mutatio.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 115, 14; 17, 11.

AVERTISMENT

266 • Ferește-te de cîine!
Cave canem!
267 • Ferește-te să nu cazi!
Cave ne cadas![1]
268 • Să nu te atingi de mine!
Noli me tangere.
269 • Să te ferești de cîinele care nu latră și de apa care curge încet.
A cane muto et aqua silenti tibi cave.
270 • Trebuie să afle Roma și lumea întreagă.
Urbi et orbi.

271 • Are fîn în coarne.
Fenum habet in cornu[2].
Horatius, *Satirae*, 1, 4, 34.

272 • Fulgerele lovesc munții cei mai înalți.
Feriunt... summos, Fulgura montes.
273 • Păziți-vă limbile!
Favete linguis.
Horatius, *Odae*, 2, 10, 12—13; 3, 1, 2.

---
[1] Să nu fii îngîmfat.
[2] Este furios.

274 • Cel ce se bazează numai pe ajutorul altuia, poate ușor să cadă.
Qui aliquo auxilio sustinetur, potest cadere.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 92, 2.

BANI

275 • Banul este cel mai bun tovarăș de drum pentru orice drumeț.
Nummus in exilio comes optimus est peregrino.

276 • Ban la ban trage.
Nummus nummum parit.

277 • Cînd aurul vorbește, orice altă discuție este zadarnică.
Auro loquente omnis oratio inanis est.

278 • Cînd nu ți-e punga de bani niciodată lipsită...
Non deficiente crumena...
Horatius, *Epistulae*, 1, 4, 11.

279 • Cine are bani navighează pe un vînt prielnic.
Quisquis habet nummos, secura navigat aura.
Petronius, *Satyricon*, 137.

280 • Banul nu are miros.
Non olet (pecunia).
Suetonius, *De vita duodecim Caesarum*, „*Vespasianus*“, 23.

281 • Odioasa foame de aur.
Auri sacra fames.

Vergilius, *Aeneis*, 3, 57.

BĂTRÎNEȚE

282 • Bătrînii au întîietate.
Seniores priores.

283 • Dacă desfrînarea este rușinoasă pentru orice vîrstă, la bătrînețe ea este de-a dreptul dezgustătoare.
Luxuria vero cum omni aetali turpis, tum senectuti foedissima est.

Cicero, *De officiis*, I, 34, 123.

284 • Dacă-ți dorești într-una să fii bătrîn, vei îmbătrîni prea repede.
Mature fias senex, si diu velis esse.

285 • Împotriva bătrîneții trebuie să luptăm ca și cum ar fi o boală.
Pugnandum tanquam contra morbum si contra senectutem.

286 • Toată lumea dorește să ajungă la bătrînețe, dar cînd a ajuns se plînge de ea.
Senectus, quam ut adipiscantur omnes optant, eandem accusant adepti.

Cicero, *De senectute*, 10, 32; 10, 35; 2, 4.

287 • Vremea se scurge și noi îmbătrînim fără să ne dăm seama.
Tempora labuntur tacitisque senescimus annis.
Ovidius, *Fasti*, 6, 771.

288 • Nu este nimeni atît de bătrîn încît să nu mai dorească o zi măcar din viață.
Nemo tam senex est, ut improbe unum diem speret.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 12, 6.

BINEFACERE

289 • Binefacerea aduce binefaceri. (Proverb: bine faci, bine găsești).
Gratia gratiam parit.

290 • Printr-o binefacere trebuie să fim ajutați și nu înșelați.
Adiuvari nos, non decipi beneficio oportet.

291 • Să te bucuri mai mult de binefacerile oferite de tine, decît de cele pe care le primești.
Datis beneficiis plus quam acceptis gaudeas...

292 • Binefacerea o găsești mai degrabă la cei buni decît la cei bogați.
Melius apud bonos quam apud fortunatos beneficium collocari.

293 • Binefacerile nepotrivite le socot fapte rele.
Benefacta male locata, malefacta arbitror.
Cicero, *De officiis*, 2, 20; 2, 18.

294 • A-i face bine unui om rău este ca și cum i-ai face rău unui om bun.
Malo benefacere tantundem est periculum quantum bono malefacere.
Plautus, *Poenulus*, 3, 3, 20.

295 • Este necinstit cel ce beneficiază de o binefacere și nu știe să răspundă la fel.
Improbus est homo qui beneficium scit accipere et reddere nescit.
Plautus, *Persa*, 5, 1, 10.

296 • Ce neplăcut e să-ți pară rău că ai făcut un bine!
Quam miserum est, bene quod feceris, factum queri!

297 • Cine nu știe să facă binele, în zadar îl așteaptă de la alții.
Beneficium dare qui nescit, iniuste petit.

298 • Este o dublă binefacere să dai un ajutor repede celui lipsit.
Inopi beneficium bis dat, qui dat celeriter.
Syrus, *Sententiae*, 594; 74; 320.

BOGĂȚIE

299 • Banul este fie stăpînul, fie sclavul acelui ce-l strînge.
Imperat aut servit collecta pecunia cuique.
Horatius, *Epistulae*, 1, 10, 47.

300 • Bogățiile, izvoare ale nenorocirilor, sînt scotocite chiar și din fundul pămîntului.
Effodiantur opes, irritamenta malorum.
Ovidius, *Metamorphoses*, 1, 140.

301 • Chiar și un străin te iubește, numai să fii bogat.
Dummodo sit dives, barbarus ipse placet.
Ovidius, *Ars amatoria*, 2, 276.

302 • A măsura banii cu banița.
Nummos modiis metiri.
Petronius, *Satyricon*, 37.

303 • Bogățiile mari sînt expuse pericolelor.
Magnae periculo sunt opes obnoxiae.

304 • Omul învățat are întotdeauna bogățiile în mintea sa.
Homo doctus in se semper divitias habet.
Phaedrus, *Fabulae*, 2, 7, 14; 4, 21, 1.

305 • Bogățiile se supun omului înțelept, dar pe cel prost îl stăpînesc ele.
Divitiae apud sapientem virum in servitute sunt, apud stultum in imperio.
Seneca Philosophus, *De vita beata*, 26, 1.

306 • Calea către bogăție e foarte scurtă, dacă disprețuiești bogățiile.
Brevissima ad divitias per contemptum divitiarum via est.

307 • Cine nu rîvnește prea mult la bogății, acela se bucură cel mai mult de ele.
Is maxime divitiis fruitur, qui minime divitiis indiget.

308 • Nimeni nu se naște bogat.
Nemo dives nascitur.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 62, 2; 14, 15; 20, 13.

309 • Nimeni nu-i mai nerușinat decît cel îmbogățit peste noapte.
Nihil est nocentius novicio divite.
Seneca Rhetor, *Controversiae*, 2, 9, 28.

310 • Nu poți alunga gîndurile și grijile cu bogăția.
Non opibus mentes hominum curaeque levantur.
Tibullus, *Carmina*, 3, 3, 21.

BUCURIE

311 • Bucuriile se citesc pe chipul omului.
Declarant gaudia vultu.

312 • Cinstea — pusă la încercare — produce bucurie.
Gaudet tentamine virtus.

313 • Oamenii buni găsesc bucurii în orice lucru.
Omnia bona — bonis.

314 • Să ne bucurăm, așadar, cît timp sîntem tineri.
Gaudeamus igitur /— Iuvenes dum sumus. (Începutul imnului tinereții.)

315 • Să nu te bucure nenorocirea altuia.
Malum alienum cave gaudium facias tuum.
Balbus, *Sententiae*, 110.

316 • Cine a cîştigat într-un proces pe nedrept, nu se bucură multă vreme.
Nemo diu gaudet, qui iudice vincit iniquo.
Cato, *Disticha moralia*, 2, 14, 2.

317 • Nu toţi admiră şi gustă aceleaşi lucruri.
Non omnes eadem mirantur amantque.
Horatius, *Epistulae*, 2, 2, 58.

318 • Cînd te vei bucura foarte mult, te vei şi teme la fel.
Ubi maxime gaudebis, metues maxime.

319 • Pierzi bucuria în mod sigur, cînd piere şi durerea.
Bene perdis gaudium, ubi dolor pariter perit.
Syrus, *Sententiae*, 705; 77;

BUNĂTATE

320 • Un om de treabă este totdeauna naiv.
Bonus vir semper tiro.

321 • Blîndeţea-i un leac în orice cruzime.
Atrocitati mansuetudo est remedium.
Phaedrus, *Fabulae*, Appendix, 2, 10, 15.

322 • Este mai bine să fii bun decît să pari bun.
Esse quam videri bonus.
Sallustius, *De conjuratione Catilinae*, 54, 5.

323 • Cruțînd pe ticăloși vatămi pe cei buni.
Bonis nocet quisquis pepercerit malis.

324 • Vei cîștiga mai mult prin blîndețe decît prin mînie.
Consilio melius vinces quam iracundia.

Syrus, *Sententiae*, 98; 129.

CARACTER

325 • Îmbrăcămintea corectă dovedește un suflet ales.
Distincta vestis distinctus animus.

326 • Uneori și o haină sărăcăcioasă poate ascunde sub ea o inimă de aur.
Ferre togae squalor solet intus purpureum cor.

327 • Vulpea își schimbă părul, dar năravul ba.
Vulpes pilum mutat non mores.

328 • Trandafirii cresc și între mărăcini.
Inter vepres rosae nascuntur.
Ammiannus Marcellinus, *Res gestae*, 16, 7, 4.

329 • Spune-mi cu cine te însoțești, ca să-ți spun cine ești.
Pares cum paribus facillime congregantur.
Cicero, *De senectute*, 3, 7.

330 • Cei ce călătoresc peste mări și țări, schimbă doar aerul, nu și caracterul.
Caelum non animum mutant, qui trans mare currunt.
Horatius, *Epistulae*, 1, 11, 27.

331 • Cinstea-i lăudată, dar pătimește.
Probitas laudatur et alget.
Juvenalis, *Satirae*, 1, 74.

332 • Aurul ți-l dă norocul, iar adevăratul caracter natura.
Aurum fortuna invenitur, natura ingenium bonum.
Plautus, *Poenulus*, 1, 2, 88.

333 • Pe fiecare îl încîntă felul său de a fi văzut de altul.
In alio sua quemque natura delectat.
Plinius Junior, *Panegyricus*, 45, 1.

334 • A-și porunci sieși este cea mai mare forță.
Imperare sibi maximum imperium est.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 113, 24.

335 • Este greu să schimbi caracterul omului.
Naturam mutare difficile est.
Seneca Philosophus, *De ira*, 2, 20, 2.

COLABORARE

336 • Buna înțelegere suplinește legea.
Consensus facit legem.

337 • Cu forțe unite, în colaborare.
Coniunctis viribus **sau** *unitis viribus.*

338 • În orice fel de tratative, colaborarea dintre toate popoarele trebuie să fie socotită ca o lege a naturii.
Omni in re consensus omnium gentium lex naturae putanda est.
Cicero, *Tusculanae Disputationes*, 1, 30.

339 • Prin colaborare, problemele neînsemnate capătă importanță; prin desbinare chiar și cele mai importante se pierd.
Concordia parvae res crescunt; discordia maxumae dilabuntur.
Sallustius, *De Bello Jugurthino*, 10, 6.

COMPARAȚIE

340 • Cele ce se aseamănă se vindecă prin lucruri asemănătoare.
Similia, similibus curantur.[1]

341 • Cum este păstorul așa-i și turma.
Qualis rex talis grex.

342 • Cum e tatăl așa-i și fiul.
Qualis pater, talis filius.

343 • Orice comparație își are lipsurile ei.
Quaevis comparatio claudicat.

344 • Orice ființă înclină către ceva asemănător cu ea.
Similis simili guadet.

[1] Principiu în medicină potrivit căruia bolile se tratează cu ajutorul agenților care le declanșează.

345 • Cei ce se aseamănă se adună extrem de ușor.
Pares cum paribus facillime congregantur.
Cicero, *De senectute*, 3, 7.

346 • Flacăra este foarte aproape de fum.
Flamma fumo est proxima.
Plautus, *Curculio*, 1, 1, 53.

347 • Dacă ți-e îngăduit să compari lucrurile mici cu cele mari.
Si parva licet componere magnis.
Vergilius, *Georgica*, 4, 176.

CONDUCERE

348 • Dreptatea stă la baza conducerii unui stat.
Justitia est regnorum fundamentum.

349 • Este datoria unui bun păstor să-și tundă oile, nu să le jupoaie.
Boni pastoris est tondere pecus, non deglubere.

350 • Este ncesar ca și conducătorul să cunoască legile.
Decet regem scire legem.

351 • O armată fără comandant este ca un corp fără suflet.
Militaris sine duce turba corpus est sine spiritu.
Curtius, *Historia Alexandri Magni*, 10, 6, 8.

352 • Toată scrînteala regească pe capul aheilor cade.
Quidquid delirant reges, plectuntur Achivi[1].
Horatius, *Epistulae*, 1, 2, 14.

353 • Cu cît ești mai puternic, cu atît trebuie să te folosești mai cu măsură de puterea ta.
Quanto quis plus potest, eo moderatius imperio uti debet.
Livius, *Ab Urbe Condita*, 34, 7, 15.

354 • Este ușor să conduci oameni buni.
Facile est imperium in bonis.
Plautus, *Miles Gloriosus*, 621.

355 • Cel care trebuie să aibă conducerea tuturora, trebuie să fie ales dintre toți.
Imperaturus omnibus, eligi debet ex omnibus.
Plinius Junior, *Panegyricus*, 7, 5.

356 • Nu poate dăinui timp îndelungat o conducere bazată pe violență.
Violenta nemo imperia continuit diu.
Seneca Philosophus, *Troades*, 2, 259.

357 • Funcția cea mai înaltă poate fi pierdută printr-o guvernare greșită.
Male imperando summum imperium amittitur.
Syrus, *Sententiae*, 379.

---

[1] Aluzie la un episod din războiul troian: Zeul Apollo, la cererea preotului său, tatăl captivei Chriseis, a decimat rîndurile grecilor trimițînd o molimă.

CONSTRÎNGERE

358 • Vrînd — nevrînd.
Volens-nolens.

359 • Este foarte neplăcut să trăiești la cheremul cuiva.
Miserrimum est arbitrio alterius vivere.
Syrus, *Sententiae*, 424.

360 • Cel mai ușor lucru ți se pare greu cînd îl faci din constrîngere.
Nulla est tam facilis res quin difficilis sit, quum invitus facias.
Terentius, *Heautontimorumenos*, 805—806.

CONȘTIINȚĂ

361 • Fiecare să-și cunoască firea!
Suum quisque noscat ingenium.

362 • Proces de conștiință.
Casus conscientiae.

363 • Conștiința stă la baza justiției.
Fundamentum est justitiae fides.
Cicero, *De officiis*, 1, 7, 23.

364 • Mulți se rușinează de opinia publică, de conștiință mai puțini.
Multi famam, conscientiam pauci verentur.
Plinius Junior, *Epistulae*, 3, 20.

365 • Conştiinţa valorează cît o mie de martori.
Conscientia mille testes.

Quintilianus, *De instutitione oratoria*, 5, 11, 41.

366 • Conştiinţa încărcată rareori este lipsită de griji, liniştită însă nu-i niciodată.
Tuta saepe nusquam secura, mala conscientia.

367 • O tu, conştiinţă, tăinuită tortură a sufletului!
O tacitum tormentum animi, conscientia.

368 • Să te gîndeşti mai mult la conştiinţa ta decît la părerea cuiva.
Plus conscientiae quam famae (alterius) attenderis.

Syrus, *Sententiae*, 855; 521; 692.

CORUPŢIE

369 • Din aceeaşi făină (de aceeaşi categorie).
Eiusdem farinae.

370 • La Roma totul este corupt.
Romae omnia venalia sunt.

371 • Chiar şi porţile de diamant pot fi sparte cu aur.
Auro solent adamantinae etiam perfringi fores.

Apuleius, *Metamorphoses*, 9, 18.

372 • O vremuri, o moravuri!
O tempora, o mores!
Cicero, *In Catilinam*, 1, 1 și *De signis*, 56.

373 • Pot fi cucerite toate cetățile în care se poate urca numai un măgăruș încărcat cu aur.
Omnia castella expugnari possunt, în quae modo asellus onustus auro potest ascendere.
Cicero, *Ad Atticum*, 1, 16, 12.

374 • Iată-l din nou pe Crispinus.
Ecce iterum Crispinus.[1]
Juvenalis, *Satirae*, 4, 1.

375 • Roma, oraș venal și gata de pieire, dacă s-ar găsi cumpărător.
Urbem venalem et mature perituram, si emptorem invenerit.
Sallustius, *De Bello Jugurthino*, 35, 10.

CUMPĂTARE

376 • Ce-i prea mult strică.
Omne nimium nocet.

377 • Să nu năzuim la mai mult decît ne îngăduie condiția umană.
Non plus concmur quam sinit mortalitas.

[1] Crispinus, personaj corupt din Roma.

378 • Stăpîn pe sine, pe curajul său, pe gîndirea sa.
Compos sui, animi, mentis.

379 • Aproape în tot ce întreprindem cumpătarea este un lucru foarte bun.
In omnibus fere rebus mediocritatem esse optimam.

Cicero, *Tusculanae Disputationes*, 4, 46.

380 • A vieţui cu puţin e o virtute atîta de mare!
Quae virtus et quanta, sit vivere parvo.

Horatius, *Satirae*, 2, 2, 1.

381 • Să chibzuiţi multă vreme ce vă pot umerii să ducă şi ce nu pot.
Et versate diu quid ferre recusent,
Quid valeant humeri.....

Horatius, *Ars poetica*, 39—40.

382 • Echilibrul sufletesc este un leac în nenorocire.
Medicina calamitatis est aequanimitas.

383 • E prea tîrziu să chibzuieşti în timpul primejdiilor.
Sero in periculis est consilium quaerere.

384 • Trebuie să chibzuim mai mult la ceea ce hotărîm o singură dată.
Deliberandum est diu, quod statuendum est semel.

Syrus, *Sententiae*, 401, 707, 159.

CUNOAŞTERE

385 • Omul se cunoaşte după prieteni.
Ex socio cognoscitur vir.

386 • Pe prost îl poţi cunoaşte după rîsul prea mult.
Per risum multum poteris cognoscere stultum.

387 • Hoţul îl cunoaşte pe hoţ — lupul pe lup.
Fur furem cognoscit, lupus lupum.

388 • Cunoaşte-te pe tine însuţi!
Nosce te ipsum![1]
Cicero, *Tusculanae Disputationes*, 1, 22, 52.

389 • Rămîi mereu copil dacă nu ştii ce s-a întîmplat înaintea naşterii tale.
Nescire autem quid antequam natus sis acciderit, id est semper esse puerum.[2]
Cicero, *Orator*, 34, 120.

390 • Tot ceea ce nu se cunoaşte este considerat magnific.
Omne ignotum pro magnifico est.
Tacitus, *Agricola*, 30.

391 • Dacă cunoşti pe unul, îi cunoşti pe toţi.
Unum cognoris, omnes noris.
Terentius, *Phormio*, 265.

---

[1] Traducerea latină a dictonului grec gravat pe frontispiciul templului de la Delfi.
[2] Rezultă de aici valoarea educativă a ştiinţei istorice.

392 • Nu vă încredeţi prea mult în aparenţe.
Nimium ne crede colori.
Vergilius, *Bucolica*, 2, 17.

393 • Fericit este acela care s-a putut ridica la principiile lucrurilor.
Felix qui potuit rerum cognoscere causas.[1]
Vergilius, *Georgica*, 2, 490.

CURAJ

394 • Cu curaj (cu hotărîre).
Aequo animo.

395 • Curajos în orice acţiune.
Fortiter in re.

396 • Pregătit pentru orice împrejurare.
Ad utramque paratus.

397 • În situaţii critice fii tare şi perseverent.
Rebus angustis animosus atque fortis appare!
Horatius, *Odae*, 2, 10, 21—22.

398 • Nici durerea şi nici rana unui bărbat nu trebuie să pară prea mare.
Non debet dolor esse viri nec vulnere maior.
Juvenalis, *Satirae*, 13, 11.

399 • Astfel se ajunge la stele (la realizări mărețe).
Sic itur ad astra.

[1] Astfel devine posibilă îndepărtarea temerilor necunoscutului.

400 • Nu te lăsa abătut de rele, cu și mai mult curaj înfruntă-le.
Tu ne cede malis sed contra audentior ito.
Vergilius, *Aeneis*, 9, 641; 6, 95.

CUVÎNT

401 • Cuvîntul auzit se uită, cel scris rămîne.
Vox audita perit, littera scripta manet.

402 • O vorbă este apreciată dacă este însoțită și de o faptă pe măsura ei.
Verbum laudatur si factum tale sequatur.

403 • Pentru omul inteligent sînt suficiente puține cuvinte.
Intelligenti pauca verba.

404 • Vorbă spusă dezinteresat.
Gratis dictum.

405 • Tu crezi că virtutea-i un cuvînt oarecare?
Virtutem verba putas?

406 • Un cuvînt odată rostit zboară fără a-l mai putea chema înapoi.
Et semel emissum volat irrevocabile verbum.
Horatius, *Epistulae*, 1, 6, 31; 1, 18, 71.

407 • Cum le-a fost oamenilor vorba, așa le-a fost și viața.
Talis hominibus fuit oratio, qualis vita.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 114, 1.

408 • Vorba este imaginea sufletului; cum este omul, așa-i și felul său de a vorbi.
Sermo imago animi est; vir qualis, talis est oratio.
Syrus, *Sententiae*, 845.

409 • Cuvintele zboară, ce-i scris rămîne.
Verba volant, scripta manent.
Terentius, *Andria*, 1, 1, 41.

410 • Glasul celui ce strigă în pustiu.
Vox clamantis in deserto.
Vulgata, *Matei*, 3, 3.

• DAR

411 • Abia la o mie de oameni dacă găsești unul care să disprețuiască un dar.
Qui spernat munus, vix est in millibus unus.

412 • Darul oricum ar fi, el nu trebuie cercetat.
Donum, qualecumque sit, non debet examinari.

413 • Este mai plăcut un dar pe care l-ai primit, fără să te fi rugat.
Gratius est donum, quod venit ante preces.

414 • Nu vinde celui ce te roagă, ceea ce îi poți da gratis.
Quod donare potis gratis, ne vende roganti.

415 • Să nu te uiți la dinții calului de dar. (Proverb: calul de dar nu se caută la dinți.)
Noli equi dentes inspicere donati.

416 • Fiecare zi are darurile sale.
Omnis habet sua dona dies.
Martialis, *Epigrammata*, 8, 78, 7.

417 • Deseori darul este neînsemnat, dar semnificația lui este imensă.
Saepe quod datur exiguum est, quod sequitur ex eo magnum.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 81,14

418 • Cine dăruiește repede, dă de două ori.
Bis dat qui cito (celeriter) dat.
Syrus, *Sententiae*, B, 8.

419 • Darul fatal al Minervei. (Calul troian.)
Donum exitiale Minervae.
Vergilius, *Aeneis*, 2, 31.

DESTIN

420 • Azi mi se întîmplă mie, mîine ție.
Hodie mihi — cras tibi.

421 • Așa i-a fost scris; așa i-a fost destinul.
Sic erat in votis.
Ovidius, *Fasti*, 1, 481.

422 • Se îndreaptă spre destinul său.
In sua fata ruit.
Ovidius, *Metamorphoses*, 6, 49.

423 • Fiecare este făuritorul propriului său destin.
Faber est suae quisque fortunae.
Sallustius, *Historiae*, 1, 1, 2.

424 • Cît timp destinul vă îngăduie, trăiți în bucurie!
Dum fata sinunt, vivite laeti!
Seneca Philosophus, *Hercules furens*, 179.

425 • Soarta nu ne ia înapoi ceea ce nu ne-a dat.
Quod non dedit fortuna, non eripit.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 59, 18.

426 • Destinul își va alege singur calea.
Fata viam invenient.

427 • Prin perseverență trebuie să învingem destinul, oricare ar fi el.
Quidquid erit, superanda omnis fortuna ferendo est.

428 • Să nu-ți faci iluzii că voința zeilor poate fi înduplecată prin rugăciuni.
Desine fata deum flecti sperare precando.
Vergilius, *Aeneis*, 3, 395; 5, 710; 6, 376.

DIFICULTATE

429 • Aici stă ascuns iepurele. (Proverb: Nu știi de unde sare iepurele.)
Hic iacet lepus.

430 • Cine vrea să scape de Charybda dă de Scyla.[1]
Incidit in Scyllam qui Charybdim vitare vult.

431 • Depinde de un fir de păr.
De pilo pendet.

432 • E drept fiindcă altfel e imposibil.
Certum, quia imposibile est.

433 • Lucrul cel mai greu e să faci pe placul tuturor.
Placere multis opus est difficillimum.

434 • Mai bine cîine viu decît leu mort.
Melior est canis vivus leone mortuo.

435 • Nimeni, în afară de mine, nu știe unde mă strînge pantoful.
Nemo scit praeter me ubi soccus me pressat.

436 • Nu pot să sorb și să suflu în același timp.
Simul sorbere ac flare non possum.

437 • O dificultate a matematicienilor.
Crux mathematicorum.

438 • Prins între cîine și lup; între ciocan și nicovală.
Inter canem et lupum.

439 • Un nod bun de răzbunător.
Dignus vindice nodus.
Horatius, *Ars Poetica*, 191.

440 • Din nimic nu se poate face nimic
De nihilo fieri nil posse.
Lucretius, *De rerum natura*, 2, 287.

---

[1] Scylla și Charybda, monștri marini care străjuiau trecătoarea îngustă ce despărțea Italia de Sicilia, nimicind corăbiile și corăbierii.

441 • Nu este ușor să zbori fără aripi.
Sine pennis volare haud facile est.
Plautus, *Poenulus*, 871.

442 • Ce multe lucruri sînt socotite nerealizabile, mai înainte de a fi fost făcute!
Quam multa fieri non posse priusquam sint facta, judicantur.
Plinius Senior, *Naturalis Historia*, 7, 1

443 • Nu-i ușoară calea de la pămînt la stele.
Non est ad astra mollis e terris via.
Seneca Philosophus, *Hercules furens*, 2, 437.

444 • Cine-i dator, nu-i place să vadă nici casa creditorului.
Qui debet, limen creditoris non amat.
Syrus, *Sententiae*, 619.

DORINȚĂ

445 • Cine va pofti ceva se va și teme de ceva.
Qui cupiet, metuet quoque.
Horatius, *Epistulae*, 1, 16, 65.

446 • Duc lipsă de multe lucruri numai cei care-și doresc prea multe.
Multa petentibus...
Desunt multa.
Horatius, *Odae*, 3, 16, 42—43.

447 • Cînd doreşti un lucru, ţi se pare că nimic nu se face de ajuns de repede.
Animo cupienti nihil sat festinatur.

Sallustius, *De Bello Jugurthino*, 64, 6.

448 • Dacă dorești să fii fericit, roagă-te la zei ca să nu-ți îndeplinească toate dorințele.
Si esse felix vis, deos ora, ne quid tibi ex his, quae optantur, eveniat.

Seneca Philosophus, *Epistulae*, 31, 2.

449 • Are nevoie de puțin cel care dorește cel mai puțin.
Is minimo eget mortalis, qui minimum cupit.

450 • Cel care-și învinge poftele este mai puternic decît acela care-i învinge pe dușmani.
Fortior est qui cupiditates suas vincit, quam qui hostes subicit.

451 • Cine are cel mai mult? Cel care dintre toți dorește cel mai puțin.
Quis plurimum habet? Is qui omnium minimum cupit.

452 • Omul modest dobîndește foarte ușor ceea ce-și dorește.
Perfacile, quod vota impetrant, felix facit.

Syrus, *Sententiae*, I 56; 791; 642; 546.

453 • Dacă nu ți se poate realiza tot ceea ce dorești, să dorești numai ceea ce s-ar putea realiza.
Quoniam non potest id fieri, quod vis,
Id velis, quod possit.
Terentius, *Andria*, 2, 1, 6.

454 • Dorința nestăpînită se transformă într-un zeu pentru oricine.
Sua cuique deus fit dira cupido.
Vergilius, *Aeneis*, 9, 185.

DRAGOSTE

455 • A iubi din adîncul sufletului.
Ab imo pectore (sau numai: imo pectore).
456 • Cine iubește cu adevărat pedepsește aspru (pe cel iubit).
Qui bene amat, bene castigat.
457 • Dragostea atrage dragoste.
Amor gignit amorem.
458 • Iubirea e oarbă.
Amor caecus (est).
459 • Nici iubirea, nici tusea nu se pot ascunde.
Nec amor, nec tussis celatur.
460 • Nici un îndrăgostit nu judecă (fără părtinire).
Omnis amans — amens.
461 • Și cel ce n-a iubit nicicînd și cel ce a mai iubit să iubească de acum încolo.
Cras amet, qui nunquam amavit;
Quique amavit, cras amet.

462 • Te pedepsesc nu pentru că te-aş urî, ci pentru că te iubesc.
Castigo te non quod odio habeam sed quod amem.

463 • Unde eşti tu, Gaius, acolo sînt şi eu, Gaia. (Formulă folosită la căsătoria romanilor.)
Ubi tu Gaius, ego Gaia.

464 • E greu s-o rupi deodată cu un amor îndelung.
Difficile est longum subito deponere amorem.

Catullus, *Carmina*, 77, 13;

465 • Dacă înlături iubirea şi gingăşia, dispare tot farmecul vieţii.
Caritate enim benevolentiaque sublata, omnis e vita sublata iucunditas.

Cicero, *De amicitia*, 27, 102.

466 • Cîte scoici găseşti pe ţărm, tot atîtea dureri pricinuieşte iubirea.
Litore quot conchae tot sunt in amore dolores.

467 • De vrei să fii iubit, fii vrednic de iubire.
Ut ameris amabilis esto!

Ovidius, *Ars amandi*, 2, 519, ; 2, 107.

468 • Fericit este cel care poate să-şi apere cu curaj ceea ce iubeşte.
Felix qui, quod amat, defendere fortiter audet.

Ovidius, *Amores*, 2, 5, 9.

469 • Lucrul cel mai lesne de crezut e dragostea.
Credula res amor est.
Ovidius, *Heroides*, 6, 21.

470 • Adevărata dragoste nu cunoaşte nici o limită.
Verus amor nullum novit habere modum.

471 • Dragostea la bătrîneţe cere o mare cheltuială.
Saepe venit magno faenore tardus amor.

472 • În dragoste omul e orb.
Nemo in amore videt.

473 • În dragoste ochii sînt călăuze.
Oculi sunt in amore duces.

474 • „Nimeni nu-i statornic în dragoste."
„*Nemo est in amore fidelis*".
Propertius, *Carmina* 2, 15, 30; 1, 7, 26; 2, 14, 18; 2, 15, 12; 2, 34, 3.

475 • Îndrăgostiţii nu-şi mai pot aprecia frumuseţea.
Amantes de forma iudicare non possunt.
Quintilianus, *De Institutione Oratoria*, 6,2, 6.

476 • Dragostea curată nu se teme de nimic.
Amor timere neminem verus potest.
Seneca Philosophus, *Medeea*, 416.

477 • Dragostea pornită din milă este foarte puternică.
Magnus est amor qui ex misericordia venit.
Seneca Rhetor, *Controversiae*, 8, 6, 8.

478 • În dragoste valorează mai mult frumusețea decît sfatul.
In amore forma plus valet quam auctoritas.

479 • Rana iubirii o vindecă tot acela care a făcut-o.
Amoris vulnus idem sanat, qui fecit.

480 • Timpul, nu judecata pune sfîrșit dragostei.
Amori finem tempus, non animus facit.
Syrus, *Sententiae*, 293; 36; 35.

481 • Cearta dintre îndrăgostiți face dragostea și mai puternică.
Amantium irae amoris integratio est.
Terentius, *Andria*, 3, 3, 23.

482 • Fără pîine și fără vin iubirea rămîne rece.
Sine Cerere et Libero friget Venus.
Terentius, *Eunuchus*, 4, 5, 6.

483 • Iubirea învinge toate piedicile deci să ne supunem ei.
Omnia vincit amor,
Et nos cedamus amori.
Vergilius, *Bucolica*, 10, 69—70.

484 • Recunosc fiorii primei mele iubiri.
Agnosco veteris vestigia flammae.
Vergilius, *Aeneis*, 4, 23.

DURERE

485 • Nu există nici o durere pe care trecerea timpului să nu o micşoreze şi să nu o facă uitată.
Nullus dolor est quem non longinquitas temporis minuat ac molliat.
Cicero, *Ad. familiares*, 4, 5, 6.

486 • Dacă vrei să plîng, trebuie ca tu să fii mai întîi îndurerat.
Si vis me flere, dolendum est.
Primum ipsi tibi.
Horatius, *Ars Poetica*, 102—103.

487 • Cine plînge fără martori, acela suferă cu adevărat.
Ille dolet vere qui sine teste dolet.
Martialis, *Epigrammata*, 1, 34, 4.

488 • Varus, Varus redă-mi legiunile.
Vare, Vare, legiones redde[1].
Suetonius, *De vita duodecim Caesarum*, „Augustus“, 23.

489 • O durere care alungă o altă durere este un leac.
Pro medicina dolor est dolorem qui necat.
Syrus, *Sententiae*, 574.

[1] Strigătul se referă la o situaţie desperată şi se leagă de generalul roman Varus, care, luptînd împotriva germanilor, a pierdut trei legiuni ce se acoperiseră de glorie.

DUŞMĂNIE

490 • Duşman al neamului omenesc, al umanităţii.
Hostis humani generis.

491 • Ochiul vecinului este viclean, de obicei.
Inimicus esse oculus vicini solet.

492 • Străinul este un posibil duşman.
Hospes — hostes.

493 • Deseori nu-i nimeni mai mare duşman pentru om decît omul însuşi.
Saepe nihil, inimicius homini, quam sibi ipse.

Cicero, *Ad. Atticum*, 10, 12.

494 • Duşmăniile ascunse şi tăinuite sînt mai de temut decît cele care-s declarate făţiş.

495 • *Tacitae magis et occultae inimicitiae timendae sunt, quam indictae, atque apertae.*

Cicero, *In Verrem*, 2, 5, 71.

496 • Nimic nu este mai dezonorant decît să te cerţi cu cineva cu care ai fost în bune relaţii.
Nihil est turpius, quam cum eo bellum gerere quocum familiariter vixeris.

Cicero, *De amicitia*, 21, 77.

497 • E bine să înveţi ce-i bun şi de la duşmani.
Fas est et ab hoste doceri.

Ovidius, *Metamorphoses*, 4, 428.

498 • Omul e lup față de om.
Homo homini lupus est.
Plautus, *Asinaria*, 2, 4, 88.

499 • E bine ca dușmăniile să nu dureze multă vreme.
Mortales esse inimicitiae debent.
Seneca Rhetor, *Controversiae*, 5, 2.

500 • Este un lucru înțelept să te temi de dușmanul tău, oricît ar părea de inofensiv.
Inimicum, quamvis humilem, docti est metuere.
Syrus, *Sententiae*, 309.

EDUCAȚIE

501 • A trece de la explicații la ceartă.
A verbis ad verbera.

502 • E mai bine ca un tînăr să roșească, decît să devină palid.
Erubescere est utilius iuvenem quam pallescere.

503 • Copilului respectuos nu i se pare niciodată greu ceea ce-i cere iubirea de părinți.
Filio modesto nunquam est grave quod pietas imperat.
Balbus, *Sententiae*, 61; 68.

504 • La fel ca un ogor fertil care nu rodeşte fără muncă, tot astfel şi sufletul nu poate fi educat fără învăţătură.
Ut ager quamvis fertilis sine cultura fructuosus esse non potest, sic sine doctrina animus.

Cicero, *Tusculanae Disputationes*, 2, 13.

505 • Nimic bun nu se învaţă, nici nu se însuşeşte fără exemple.
Nihil recte sine exemplo docetur aut discitur.

Collumella, *De re rustica*, 11, 1, 4.

506 • Nimeni nu e atît de rău încît să nu poată fi educat.
Nemo adeo ferus est, ut non mitescere possit.

Horatius, *Epistulae*, 1, 1, 39.

507 • Copilului trebuie să i se acorde o deosebită grijă.
Maxima debetur puero reverentia.

Juvenalis, *Satirae*, 14, 47.

508 • E preferabil ca educaţia copiilor să se facă prin dezvoltarea pudoarei şi prin bunăvoinţă, decît prin frică.
Pudore et liberalitate liberos,
Retinere satius esse credo, quam metu.

509 • Este de datoria părinților ca să deprindă pe copiii lor să se poarte bine din convingere și nu din teama de cineva.
Hoc patrumst, potius consuefacere filium,
Sua sponte recte facere quam alieno metu.
Terentius, *Adelphoe*, 57—58; 74—75.

EGOISM

510 • Fiecare pentru el.
Pro se quisque.

511 • Mie mai întîi. (Interesele mele sînt mai presus.)
Primo mihi.

512 • Egoismul este orb.
Caecus amor sui.
Horatius, *Odae*, 1, 18, 14.

513 • Pe bună dreptate, cine trăiește numai pentru el, pentru alții este ca și mort.
Qui sibi modo vivit, merito aliis mortuus est.
Syrus, *Sententiae*, 640.

514 • Eu îmi sînt cel mai apropiat mie însumi.
Proximus sum egomet mihi.
Terentius, *Andria*, 636.

EXCEPȚIE

515 • Excepția întărește regula.
Exceptio regulam probat.

516 • Fără nici o excepție.
Sine ulla exceptione.

517 • Nici o regulă fără excepție.
Nulla regula sine exceptione.

518 • Toate lucrurile minunate sînt rare.
Omnia praeclara rara (sunt).
Cicero, *De amicitia*, 21, 79.

519 • Pasăre rară pe pămînt.
Rara avis in terris.
Juvenalis, *Satirae*, 6, 165.

520 • Rareori întîlnești frumusețea și înțelepciunea laolaltă.
Raram facit mixturam cum sapientia forma.
Petronius, *Satyricon*, 94.

EXEMPLU

521 • A explica ceva greu (de înțeles) prin ceva și mai greu.
Obscurum per obscurius.

522 • Așa cum este în realitate.
Tale quale (est).

523 • De exemplu (de pildă).
*Exempli causa (*sau *gratia).*

524 • Dovezile sînt neplăcute (adevărul supără).
Exempla — odiosa.

525 • Pentru fiecare în parte. (Omul și partea.)
Per capita.

526 • Sfaturile te învață, exemplele te conving.
Verba docent, exempla trahunt.

527 • Trebuie să fie creat un precedent (să fie luat ca un exemplu.)
Transeat in exemplum.

528 • Exemplul rău — care poate fi imitat-duce la vicii.
Decipit exemplar vitiis imitabile.
• Horatius, *Epistulae*, 1, 19, 17

529 • Faptele reprobabile, văzute la străini, adeseori îndepărtează pe tineri de la vicii.
Teneros animos aliena opprobria saepe
Absterrent vitiis ...
Horatius, *Satirae* 1, 4, 128—129.

530 • E lungă calea prin învățătură, dar e scurtă și eficace prin exemple.
Longum est iter per praecepta, breve et efficax per exempla.

531 • Exemplele rele se răsfrîng asupra celor care le fac.
Mala exempla in eos redundant, qui faciunt.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 6, 5; 7, 8.

532 • Cînd greșește un om matur, tînărul deprinde învățături rele.
Ubi peccat aetas maior, male discit minor.
Syrus, *Sententiae*, 707.

EXPERIENȚĂ

533 • Am înfruntat eu și alte necazuri.
Vidi et alios ventos.

534 • Din întîmplări oamenii trag învățăminte.
Ex eventu homines existimant.

535 • Experiența îi învață și pe proști.
Experientia docet stultos.

536 • Experiența ne învață printr-o durere pe care o plătim.
Empta dolore docet experientia.

537 • Faptele care ne fac rău, ne fac să căpătăm experiență.
Quae nocent, docent.

538 • Să vă încredeți numai în omul cu multă experiență.
Experto credite.

539 • Fiecare să-și exercite cu plăcere arta în care se pricepe foarte bine.
Quam scit uterque, libens, censebo, exerceat artem.
Horatius, *Epistulae*, 1, 14, 44.

540 • Experiența se capătă după mulți ani — odată cu înaintarea în vîrstă.
Seris venit usus ab annis.
Ovidius, *Metamorphoses*, 6, 29,

541 • Este înțelept cel care trage învățăminte din pățania altuia.
Recte sapit periculo qui alieno sapit.

542 • Experiența este cel mai bun îndrumător în orice dificultate.
Magister usus omnium est rerum optimus.
Syrus, *Sententiae*, 841; 448.

543 • Cunosc (foarte) bine necazurile, am învățat să-i ajut pe cei nenorociți.
Non ignara mali, miseris succurere disco.
Vergilius, *Aeneis*, 1, 630.

EXPRIMARE

544 • A spune ceva în mod ostentativ (de ochii lumii).
Ad ostentationem.

545 • A spune mult, dar pe scurt.
Multum in parvo.

546 • A spune multe lucruri în puține cuvinte.
Multa paucis verbis.

547 • A spune nu lucruri noi, ci într-o formă nouă.
Non nova, sed nove.

548 • A vorbi în public.
Coram populo.

549 • A vorbi pe ocolite.
Per ambages loqui.

550 • Bogăție de cuvinte (ușurință de exprimare).
Copia verborum.

551 • De la catedră (fără drept de contrazicere).
Ex cathedra.

552 • De la primul pînă la ultimul cuvînt.
A primo ad ultimum.

553 • Deprinderea de a se exprima ușor.
Usus loquendi.

554 • Felul de a se exprima.
Modus dicendi.

555 • Figuri de vorbire, de exprimare aleasă.
Figurae orationis.

556 • (Începutul unui discurs prin surprindere), dintr-o dată.
Ex abrupto.

557 • În cuvinte simple.
Nudis verbis.

558 • În termeni expliciți.
Expressis verbis.

559 • Nu multe, ci mult.
Multum non multa.

560 • Perifrază — (exprimare prin mai multe cuvinte).
Circuitus verborum.

561 • Profesorul însuși a spus aceasta.
Magister ipse dixit.

562 • Să vorbim numai între noi.
Inter nos.

563 • Sub cuvînt de... în locul termenului...
Sub verbo.

564 • Un cuvînt spus în grabă.
Obiter dictum.

565 • Celui ce-și alege materia după putință / nu-i va lipsi bogăția în cuvinte, nici exprimarea clară.
Cui lecta potenter erit res / Nec facundus deseret hunc nec lucidus ordo.
Horatius, *Ars poetica*, 40—41.

566 • Adesea pe om îl înțelegi din priviri, chiar dacă tace.
Saepe tacens vocem verbaque vultus habet.
Ovidius, *Ars amandi*, 1, 574.

567 • Felul de a vorbi este oglinda sufletului.
Imago animi sermo est.
Seneca Philosophus, *De moribus*, 72.

568 • Gura vorbește după multiplele sentimente ale inimii.
Ex abundentia cordis os loquitur.
Vulgata, *Matei*, 12, 34.

EZITARE

569 • Cînd dreptatea cuiva nu-i evidentă, sigur că nu are dreptate.
Ubi ius incertum, ibi ius nullum.

570 • Acest eveniment trebuie să fie notat cu cretă sau cu cărbune?[1]
Creta, an carbone notatei?
Horatius, *Satirae*, 2, 3, 246.

[1] Aluzie la un procedeu al judecătorilor atenieni care votau cu pietre albe pentru achitare și cu pietre negre pentru condamnare.

571 • Asupra acestei probleme învățații încă mai discută.
Gramatici certant.
Horatius, *Ars poetica*, 78.

572 • Să nu faci nici un lucru pentru care stai la îndoială.
Quod dubites, ne feceris.
Plinius Junior, *Epistulae*, 1, 18, 5.

573 • Cine întreabă cu sfială, înlesnește un refuz.
Qui timide rogat, decet negare.
Seneca Philosophus, *Hippolytus*, 593.

574 • Cînd sufletul se află în dubiu, este hărțuit în fiecare clipă încolo și încoace.
Dum in dubio est animus, paulo momento huc vel illuc impellitur.
Terentius, *Andria*, 1, 5, 31.

FALSITATE

575 • Cine este nesincer față de un singur om, e nesincer față de toți.
Falsus in uno, falsus in omnibus.

576 • E rușinos să spui ceva și să simți altceva.
Turpe est aliud loqui, aliud sentire.

577 • Pămîntul este credincios — marea este perfidă.
Fida terra infidum mare.

578 • Sînt înspăimîntat de urmele acestea care toate se îndreaptă numai spre tine și nici una înapoi.[1]
Quia me vestigia terrent,
Omnia te adversum spectantia, nulla retrorsum.
Horatius, *Epistulae*, 1, 1, 74—75.

579 • Camarila nesinceră a unui suveran.
Infida societas regni.
Livius, *Ab Urbe Condita*, 1, 14, 3.

580 • O lume laudă acele scrieri, dar pe ale mele le citește[2].
Laudant illa sed ista legunt.
Martialis, *Epigrammata*, 4, 49.

581 • Nu se cade să te lauzi cu munca altuia.
Ne gloriari debeat alienis bonis.
Phaedrus, *Fabulae*, 1, 3, 1.

582 • Ambiția îi face pe mulți oameni nesinceri.
Ambitio multos mortales falsos fieri subegit.
Sallustius, *De coniuratione Catilinae*, 10, 5.

583 • Nimeni nu poate purta prea multă vreme mască.
Nemo potest personam diu ferre fictam.
Seneca Philosophus, *De clementia*, 1, 1.

---

[1] Răspuns dat de vulpea vicleană leului bolnav.
[2] Mărturisire făcută de Martial unui prieten al său.

FAMILIE

584 • Capul familiei.
Pater familias.

585 • Cum e tatăl, așa-i și fiul.
Qualis pater — talis filius.

586 • E o datorie a copiilor să-și respecte părinții.
Venerari parentes liberos decet.

587 • Părintele patriei.
Pater patriae.

588 • Merită să fie criticați părinții care nu vor ca fiii lor să fie ajutați printr-o educație severă.
Parentes obiurgatione digni sunt, qui nolunt liberos suos severa lege perficere.
Petronius, *Satyricon*, 4, 1.

589 • Numai copiii care-și respectă părinții sînt cu adevărat demni să fie lăudați.
Laus magna natis obsequi parentibus.
Phaedrus, *Fabulae*, 1, 32, 11.

590 • Trebuie să facem ceea ce ne recomandă părinții.
Faciendum est nobis quod parentes imperant.
Plautus, *Stychus*, 1, 1, 54.

591 • Este impresionantă grija părinților față de copii.
Sagax parentum est cura.
Seneca Philosophus, *Hippolytus*, 152.

592 • Nu ne-a stat nouă în putință să ne alegem părinții.
Non fuit in nostra potestate quos sortiremur parentes.
Seneca Philosophus, *De brevitate vitae*, 15.

FAPTĂ BUNĂ

593 • Arată fapte, nu vorbe.
Acta (facta) non verba.
594 • Buna intenție are valoare de faptă.
Voluntas bona pro facto est.
595 • Faptă care trebuie neapărat îndeplinită.
Quod erat faciendum.
596 • Faptele vorbesc de la sine.
Facta loquuntur.
597 • Nu cine a făcut, ci ce a făcut interesează.
Non quis, sed quid.

598 • De ce să ascult vorbe de vreme ce am în față faptele?
Quid verba audiam, cum facta videam?
599 • Socotesc că trebuie să apreciem faptele și nu vorbele.
Rem enim opinor spectari opportere, non verba.
Cicero, *Tusculanae Disputationes*, 3, 48; 5, 32.

600 • Faima unei fapte bune dăinuiește de-a pururi.
Fama manet facti semper.

601 • Nu e nevoie de explicații, ci încredeți-vă în fapte.
Non opus est verbis, credite rebus.
Ovidius, *Fasti*, 2, 379; 2, 734.

602 • Cine a făcut o faptă bună să nu o trîmbițeze, să vorbească despre ea cel ce a fost ajutat.
Qui dedit beneficium taceat, narret qui accepit.
Seneca Philosophus, *De beneficiis*, 2, 11, 2.

FAPTĂ REA

603 • Furia minții este distrugerea gloriei.
Fax mentis — incendium gloriae.

604 • O faptă săvîrșită fără voia mea nu-mi aparține.
Actus me invito factus, non est meus actus.

605 • Răufăcătorul urăște lumina.
Qui male agit odit lucem.

606 • Să nu faci altuia ceea ce nu vrei să ți se facă ție.
Quod tibi fieri non vis alterine feceris.

607 • Gîndurile din timpul nopții, dragostea și vinul nu ne îndeamnă la nici un lucru corect.
Nox et amor vinumque nihil moderabile suadent.
Ovidius, *Amores*, 1, 6, 59.

608 • Ai grijă să nu fii jignit și la rîndul tău să nu jignești pe cineva.
Alterum intuere ne laederis, alterum ne laedas.

609 • A nu săvîrși nici o faptă rea constituie adevărata mulțumire.
Securitatis magna portio est nihil iniqui facere.

610 • Conștiința ne mustră pentru faptele rele.
Mala facinora conscientia flagelantur.

611 • Răul făcut altuia să-l aștepți și tu la rîndul tău.
Ab alio expectes, alteri quod feceris.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 103, 3; 105, 7; 97, 15; 16, 2.

612 • Nimeni nu a ajuns criminal numai prin voia soartei.
Nemo fit fato nocens.
Seneca Philosophus, *Oedipus*, 1019.

613 • Aproape totdeauna nelegiuirile s-au abătut asupra celui care le-a comis.
Saepe in magistrum scelera redierunt sua.
Seneca Philosophus, *Thyestes*, 311.

614 • Cel care nu-l oprește pe altul de la o faptă rea, cînd poate, înseamnă că-l îndeamnă să o facă.
Qui non vetat peccare, cum possit, iubet.
Seneca Philosophus, *Troades*, 290.

615 • Cine comite o nedreptate unuia singur, îi amenință prin fapta sa pe mai mulți.
Multis minatur qui uni facit iniuriam.

616 • Cine vrea să facă rău, găsește întotdeauna o pricină.
Malefacere qui vult nunquam non causam invenit.

617 • Să poți face rău, dar să nu vrei, aceasta constituie adevărata laudă.
Nocere posse et nolle laus amplissima est.

Syrus, *Sententiae*, 436; 376; 482.

FERICIRE

618 • A însemna o zi cu o petricică albă (a socoti o zi fericită).
Albo lapillo notare diem.

619 • Am trăit și eu în Arcadia.
Et in Arcadia ego[1].

620 • Cînd apare îngîmfarea, piere fericirea.
Superbia oriente, occidit felicitas.

621 • De bun augur (sub bune auspicii.)
Bonis avibus.

622 • Este fericit acela pe care nenorocirile altora îl fac prevăzător.
Felix quem faciunt aliena pericula cautum.

623 • Eu număr doar clipele fericite.
Horas non numero nisi serenas.

624 • Nu-i este dat oricui să ajungă la Corint.
Non cuivis homini contingit adire Corinthum[2].

---

[1] Arată nestatornicia fericirii.

[2] Corintul era socotit reședința ideală, datorită plăcerilor și desfătărilor oferite.

625 • Unde-i prea multă viclenie, acolo-i prea puţină fericire.
Ubi plurimum calliditatis, ibi minimum felicitatis.

626 • Nu sînt fericiţi cei ale căror averi nu le cunoaşte nimeni.
Nec sunt beati quorum divitias nemo novit.
Apuleius, *Metamorphoses*, 5, 10.

627 • Înţelepciunea însăşi ne arată că nu toţi cei buni sînt şi fericiţi.
Prudentia ipsa hoc videt, non omnes bonos esse etiam beatos.
Cicero, *Tusculanae Disputationes*, 5, 14.

628 • Să fii mai fericit decît Augustus şi mai bun decît Traian.
Augusto felicior, Traiano melior (sis).
Eutropius, *Breviarium*, 8, 5.

629 • Nimeni nu-i fericit din toate punctele de vedere.
Nihil est ab omni parte beatum.
Horatius, *Odae*, 2, 16, 27—28.

630 • Să nu crezi că există om fericit în afară de cel înţelept şi bun.
Neve putes alium sapiente bonoque beatum.
Horatius, *Epistulae*, 1, 16, 20.

631 • Fii fericit în mijlocul plăcerilor cît îți este cu putință.
Dum licet, in rebus iucundis vive beatus.
Horatius *Satirae*, 2, 6, 96.

632 • Fericiți sînt aceia care pun toate pe seama întîmplării.
Sunt qui in Fortunae jam casibus omnia ponant.
Juvenalis, *Satirae*, 13, 86.

633 • Cît timp vei fi fericit, vei număra mulți prieteni.
Donec eris felix, multos numerabis amicos.
Ovidius, *Tristia*, 1, 9, 5.

634 • Cunoaștem fericirea numai atunci cînd am pierdut ceea ce am avut o dată.
Tunc, denique homines nostra intellegimus bona, quam quae in potestate habuimus ea amisimus.
Plautus, *Captivi*, 1, 2, 39.

635 • Nu va fi fericit niciodată cel pe care-l va chinui fericirea altuia.
Nunquam erit felix quem torquebit felicior.

636 • Fericirea întreține invidia.
Felicitas iracundiam nutrit.
Seneca Philosophus, *De ira*, 3, 30; 2, 21, 5.

637 • Întîmplările fericite trec în zbor pe lîngă noi, cele rele vin după ele.
Meliora praeter volant, deteriora succedunt.
Seneca Philosophus, *Epistulae* 108, 25.

638 • Este fericit nu acela care pare altora astfel, ci acela care se socoate el însuşi fericit.
Felix est non qui esse aliis videtur, sed qui sibi.
Syrus, *Sententiae*, 789.

639 • O, de trei şi de patru ori fericiţi.
O terque, quaterque beati.
Vergilius, *Aeneis*, 1, 94.

FIDELITATE

640 • Mai sinceri sînt ochii decît urechile.
Fideliores oculi auribus.

641 • Omul cu suflet devotat nu trîmbiţează greşeala prietenului său.
Qui fidelis est animi celat amici commissum.

642 • Să te încrezi, dar nu în oricine.
Fide, sed cui vide.

643 • Există o răsplată sigură pentru fidelitatea unei taine.
Est et fideli tuta silentio merces.
Horatius, *Odae*, 3, 2, 25—26.

644 • Încrederea prea mare aduce de obicei o mare dezamăgire.
Nimia fiducia quantae calamitati soleat esse.
Cornelius Nepos, *Pelopidas*, 3, 1.

645 • Cine se încrede prea ușor nu face niciodată un lucru drept.
Nunquam recte facit, qui cito credit.
Petronius, *Satyricon*, 43, 6.

646 • Mai scumpă-i onoarea decît averea (pentru unii).
Paucis carior fides quam pecunia fuit.
Sallustius, *De Bello Jugurthino*, 16, 4.

647 • Fidelitatea cîștigată prin mită se pierde la fel.
Pretio parata vincitur pretio fides.
Seneca Philosophus, *Agamemnon*, 288.

FILOZOFIE

648 • Cine are barbă nu înseamnă că este și filozof[1].
Barba non facit philosophum.

649 • Dacă tăceai, filozof rămîneai.
Si tacuisses philosophus mansisses.

650 • Să ai mai întîi cu ce trăi și după aceea să filozofezi.
Primum est vivere deinde philosophari.

651 • Omul beat și cel sătul nu filozofează bine.
Ebrius, stomachus satur non bene philosophatur.

652 • Filozofia este un balsam al sufletului.
Est enim medicina philosophia.

[1] Barba, toiagul și mantaua erau atributele exterioare ale filozofilor stoici și cinici.

653 • Filozofia vindecă sufletele.
Philosophia medetur animis.
Cicero, *Tusculanae Disputationes*, 3, 6; 2, 11.

654 • Văd barba şi toga, dar nu-l văd pe filozof.
Video barbam et pallium, philosophum nondum video.
Gellius, *Annales*, 9, 2, 4.

655 • Filozofia este legea vieţii.
Philosophia vitae lex est.
Seneca Philosophus, *Epistulae.* 94, 39.

FOAME

656 • Foamea este cel mai bun bucătar.
Fames est optimus coquus.

657 • Foamea poate să facă suportabile toate lucrurile, cu excepţia ei.
Omnia fames dulcia facit, praeter se ipsam.

658 • Foamea te învaţă multe.
Multa docet fames.

659 • Frigul şi foamea sînt cei mai aprigi duşmani.
Frigus et fames durissimi hostes.

660 • Groaznic chin este şi foamea!
Grave tormentum fames!

661 • Pîntecele nu are urechi. (Figurat: Cel flămînd n-are timp să te asculte).
Venter non habet aures.

662 • Somnul linişteşte foamea.
Somnus domat famem.

663 • Foamea dă gustul mîncării.
Cibi condimentum fames est.
Cicero, *De finibus*...... 2, 28, 90.

664 • Din pricina foamei, pîinea rea îți va părea proaspătă și făcută din grîul cel mai curat.
Malum panem tibi tenerum et siligineum fames reddet.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 123, 2.

665 • Foamea, rău sfetnic.
Malesuada Fames.
Vergilius, *Aeneis*, 6, 276.

FOLOS

666 • Tăcerea este de mai mare folos decît vorba fără rost.
Tacere utilius est, quam loqui temere.

667 • Mai întîi este nevoie de cele strict necesare, apoi de cele folositoare.
Primum necessaria dein utilia.

668 • Nimic nu folosește mai mult omului decît a spune adevărul.
Utilius homini nihil est, quam recte loqui.
Phaedrus, *Fabulae*, 4, 12, 1.

669 • Nu există ceva care să nu fie de vreun folos oamenilor.
Nihil est quod non mortalibus afferat usum.
Petronius, *Satyricon*, 9, 1.

670 • Cine nu știe să se folosească de bunurile sale, merită să le piardă.

Perdere est dignus bona qui iis nescit uti.

Seneca Philosophus, *Hippolytus*, 442.

671 • Nu poate exista cîștig care să nu aducă pagubă.

Lucrum sine damno alterius fieri non potest.

Syrus, *Sententiae*, 361.

672 • Roadele muncii tale le vor culege nepoții.

Carpent tua poma nepotes.

Vergilius, *Bucolica*, 9, 50.

FORȚĂ

673 • Din toate puterile (cu toate forțele).

Totis viribus.

674 • Forța lipsită de judecată este zdrobită chiar de lipsa ei de logică.

Vis consilii expers mole ruit sua.

Horatius, *Odae*, 3, 4, 65.

675 • Deși uneori lipsește forța fizică, totuși merită să fie lăudată voința.

Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas.

Ovidius, *Pontica*, 3, 4, 79.

FRUMUSEȚE

676 • Frumusețea este ca o floare; faima ca o adiere de vînt.
Forma — flos; fama — flatus.

677 • Frumusețea este o calitate înșelătoare și trecătoare.
Fallax gratia et vana est pulchritudo.

678 • Măgarul e frumos pentru măgar și porcul pentru porc.
Asinus asino et sus sui pulcher est.

679 • Nu tot ce este mare e și frumos, ci ceea ce este frumos e și mare.
Non id quod magnum est, sed id quod pulchrum magnum.

680 • Fiecăruia i se pare mai frumos tot ce-i al său.
Suum cuique pulchrum est.
Cicero, *Tusculanae Disputationes*, 5, 22, 63.

681 • Este rară potrivirea între frumusețe și o viață nepătată.
Rara est adeo concordia formae atque pudicitiae.
Juvenalis, *Satirae*, 10, 297—298.

682 • Frumusețea este un dar trecător.
Forma bonum fragile est.
Ovidius, *Ars amandi*, 2, 113.

683 • O înfățișare plăcută este o recomandație fără cuvinte.
Formosa facies muta commendatio est.
Syrus, *Sententiae*, 224.

684 • Nu te încrede prea mult în frumusețea ta!
Nimium ne crede colori...
Vergilius, *Bucolica*, 2, 17.

GÎNDIRE

685 • Gîndul oamenilor este slobod.
Immunis est hominum cogitatio.

686 • Gîndurile ulterioare unei hotărîri sînt — de obicei — mai înțelepte decît cele anterioare.
Posteriores cogitationes sapientiores solent esse prioribus.
Cicero, *Philippicae*, 12, 2, 5.

687 • Imaginația noastră este liberă.
Liberae sunt nostrae cogitationes.
Cicero, *Pro Milone*, 29, 79.

GLORIE

688 • Gloria îl urmărește pe cel care n-o caută, dar fuge de cel ce o dorește.
Gloria fugientem sequitur, insequentem fugit.

689 • Înțelepții vor dobîndi gloria, iar proștii, în exaltarea lor, rușinea.
Gloriam sapientes possidebunt, stultorum exaltatio ignominiam.

690 • O faimă strălucită este o glorie nemăsurată.
Bona fama est ingens gloria.

691 • Gloria însoţeşte virtutea asemenea unei umbre.
Gloria virtutem tamquam umbra sequitur.
Cicero, *Tusculanae Disputationes*, 1, 45, 109.

692 • Toţi sîntem atraşi de dorinţa de glorie, ba pînă şi cei cu vază o rîvnesc.
Trahimur omnes studio laudis, et optimus quisque maxime gloria ducitur.
Cicero, *Pro Archia*, 11, 26.

693 • Nu voi muri de tot.
Non omnis moriar.

694 • Muzele smulg de la moarte pe omul vrednic.
Dignum laude virum Musa vetat mori.
Horatius, *Odae*, 3, 30, 6; 4, 8, 28.

695 • Cîntăreşte-l pe Hanibal.
Expende Hannibalem[1].
Juvenalis, *Satirae*, 10, 147.

696 • Cel ce va dispreţui gloria, se va bucura de o adevărată glorie.
Gloriam qui spreverit, veram habebit.
Livius, *Ab Urbe Condita*, 22, 39, 19.

697 • Pentru unii gloria vine prea tîrziu, după moarte.
Cineri gloria sera venit.
Martialis, *Epigrammata*, 1, 25, 8.

---

1. Arată că gloria-i ceva trecător.

698 • Gloria însoțită de îngîmfare pășește pe un drum periculos.
Ardua per praeceps gloria vadit iter.
Ovidius, *Tristia*, 4, 3, 74.

699 • Gloria strămoșilor este ca o lumină pentru urmași; ea nu tăinuiește nici faptele lor bune, nici pe cele rele.
Maiorum gloria posteris quasi lumen est; neque bona neque mala eorum in occulto patitur.
Sallustius, *De Bello Jugurthino*, 85, 23.

700 • Gloria mai de grabă se ține după cei ce fug de ea.
Gloria fugientes magis sequitur.
Seneca Philosophus, *De beneficiis*, 5, 1, 4.

GRABĂ

701 • Graba dă naștere la griji. (Cine se grăbește se căiește).
Festinatio curam eximit.

702 • Lucrul făcut în grabă se strică repede.
Quod cito fit, cito perit.

703 • Lupul se grăbește înainte de a urla.
Lupus ante clamorem festinat.

704 • Graba este neprevăzătoare și oarbă.
Festinatio improvida est et caeca.
Livius, *Ab Urbe Condita*, 22, 39, 22.

705 • Grăbeşte-te încet.
Festina lente[1].
Suetonius, *De vita duodecim Caesarum „Augustus“*, 25.

706 • Cine se grăbeşte prea mult îşi termină treburile mai tîrziu.
Qui properat nimium res absolvit serius.

707 • Chiar şi graba ţi se pare întîrziere cînd doreşti ceva.
Etiam celeritas in desiderio mora est.

708 • Greşeala şi căinţa însoţesc graba.
Festinationis error comes et poenitentia.

709 • Să nu te grăbeşti nici să lauzi şi nici să acuzi prea repede pe cineva.
Neminem nec accusaveris nec laudaveris cito.
Syrus, *Sententiae*, 782; 190; 1029; 815.

GREŞEALĂ

710 • Căinţa sinceră nu este niciodată tîrzie.
Poenitentia vera nunquam est sera.

711 • Cel care se căieşte este aproape nevinovat.
Quem poenitet pecasse paene est innocens.

712 • Cine este fără greşeală?
Quis est sine peccato?

713 • Din greşeala altuia omul cuminte îşi îndreaptă greşeala lui.
Ex vitio alterius sapiens emendat suum.

---

[1] Prin aceste cuvinte Augustus prevenea pe conducătorii de armate împotriva grabei necugetate.

714 • O greşeală atrage altă greşeală.
Abyssus abyssum invocat.

715 • Orice recunoaştere a greşelii este primul pas spre corectare.
Primus gradus emendationis est culpam suam agnoscere.

716 • Din greşeală înveţi.
Errando discitur.

717 • Surprins într-o greşeală vădită.
Flagrante delicto.

718 • Nimeni nu trăieşte fără să greşească.
Nemo sine crimine vivit.
Cato, *Disticha Moralia*, 1, 5.

719 • Este în firea oricui să greşească.
Cuiusvis hominis est errare.
Cicero, *Philippicae*, 12, 25.

720 • Prefer să greşesc alături de Platon decît să descopăr adevărul alături de aceştia. (De adepţii lui Pitagora.)
Errare malo cum Platone, quam cum istis vera sentire.
Cicero, *Tusculanae Disputationes*, 1, 17, 39.

721 • Urmaşii ispăşesc greşelile înaintaşilor.
Culpam maiorum posteri luunt.
Curtius, *Historia Alexandri*, 7, 5, 35.

722 • Cînd lipseşte talentul, teama de greşeală te duce la un exces de greşeli.
In vitium ducit culpae fuga, si caret arte.
Horatius, *Ars Poetica*, 31.

723 • Unele greşeli trebuie stîrpite odată cu prima barbă.
Quaedam cum prima resecentur crimina barba.
Juvenalis, *Satirae*, 8, 167.

724 • A greşi este omenesc, dar a persevera în greşeală este ceva diavolesc.
Errare humanum est, perseverare diabolicum.
Seneca Rhetor, *Controversiae*, 4, 3;

725 • Nimeni nu greşeşte numai în dauna lui, ci transmite nebunia celor apropiaţi şi o primeşte din nou de la ei.
Nemo errat uni sibi, sed dementiam spargit in proximos accipitque in vicem.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 94, 54.

GRIJĂ

726 • Bogăţiile provoacă griji.
Divitiae pariunt curas.

727 • Cel ce nu-i chinuit de griji doarme liniştit.
Dormit secure, cui non est functio curae.

728 • Grijile nu-ţi vor da pace dacă doreşti să fii lăudat.
Cura plenus eris, si vis ut glorificaris.

729 • De ce-ţi tulburi viaţa atît de scurtă cu proiecte prea mari?
Quid aeternis minorem consiliis animum fatigas?

730 • Grija însoţeşte averea care sporeşte.
Crescentem sequitur cura pecuniam.
731 • La spatele cavalerului pîndeşte grija neiertătoare.
Post equitem sedet atra Cura.
732 • Lasă pe seama zeilor celelalte griji.
Permitte divis cetera.
Horatius, *Odae*, 2, 11, 11—12; 3, 16, 17; 3, 1, 40; 1, 9, 9.

733 • Numai cel ce se fereşte de orice fel de griji este fericit.
Beatus ille qui procul negotiis...
Horatius, *Epodae*, 2, 1.

734 • Cu timpul grijile se potolesc.
Lentescunt tempore curae.
Ovidius, *Ars amandi*, 2, 357.

735 • Lupul nu duce grijă că oile au fost numărate.
Lupus non curat numerum ovium.
Vergilius, *Bucolica*, 7, 51—52.

GROAZĂ

736 • Urmele paşilor îngrozesc.
Vestigia terrent.
Horatius, *Epistulae*, 1, 1, 74.

737 • Naufragiatul se îngrozeşte pînă şi de apele liniştite.
Tranquillas etiam naufragus horret aquas.
Ovidius, *Pontica*, 2, 7, 8.

738 • Cine ar putea să-şi ţină lacrimile, în timp ce povesteşte asemenea grozăvii?
Quis talia fando... temperet a lacrimis.
739 • Groaza pune aripi picioarelor.
Pedibus timor addit alas.
740 • Mă înfior povestind.
Horresco referens.
741 • Sufletul meu se îngrozeşte cînd îşi aduce aminte.
Animus meminisse horret.
Vergilius, *Aeneis*, 2, 6; 8, 224; 2, 204; 2, 12.

HOTĂRÎRE

742 • Acum sau niciodată.
Nunc aut nunquam.
743 • A hotărî în grabă şi a îndeplini mai tîrziu.
Cito decernere, tardius exsequi.
744 • Decret al senatului.
Senatus consultum.
745 • Vocea poporului este vocea zeilor.
Vox populi — vox dei.

746 • Dacă Roma şi-a spus părerea, disputa s-a terminat.
Roma locuta, causa finita (est).
Augustinus, *Sermones*, 131, 10.

747 • Zarul a fost aruncat. (Hotărîrea a fost luată.)
Alea iacta est[1].
Suetonius, *De vita duodecim Caesarum* „Caesar 32";

748 • Hotărîrea pripită aduce căință.
Velox consilium sequitur poenitentia.
Syrus, *Sententiae*, 754.

749 • Ceea ce am zis e bun zis. Ceea ce am scris — am scris.
Quod dixi — dixi. Quod scripsi — scripsi.
Vulgata, *Ioan*, 19, 22.

IERTARE

750 • Cine iartă greșeala unuia, îndeamnă pe mai mulți să greșească.
Qui unius culpae ignoscit, suadet pluribus.

751 • E mai bine să ierți, decît să-ți atragi răzbunarea.
Melius est ignoscere, quam vindictam sumere.

752 • Este în firea oamenilor să iubească, dar să ierte este omenesc.
Hominum amare est, humanum autem ignoscere.

753 • Prima greșeală merită iertare.
Primus error meretur veniam.

---
[1] Cuvintele lui Cezar spuse la trecerea Rubiconului, în anul 49, î.e.n.

754 • Să ierți pe cel ce greșește fără voia lui.
Da veniam ei qui casu peccat.

755 • Cine iartă învinge întotdeauna.
Perpetuo vincit qui utitur clementia.
Balbus, *Sententiae*, 147.

756 • Potrivit este ca acela care cere iertare să fie și el indulgent la rîndu-i.
...Aequum est /
Peccatis veniam poscentem reddere rursus.
Horatius, *Satirae*, 1, 3, 74—75.

757 • De cîte ori nu cere iertare acela care nu a acordat-o celorlalți!
Quam saepe veniam, qui negavit, petit!
Seneca Philosophus, „*De ira*", 2, 34, 4.

758 • Iertînd de prea multe ori, înlesnești nedreptatea.
Saepe ignoscendo das iniuriae locum.
Syrus, *Sententiae*, 687.

IMITAȚIE

759 • Orice artă este o imitare a naturii.
Omnis ars imitatio est naturae.

760 • Unii mai degrabă invidiază pe alții decît să-i imite.
Invidebit aliquis facilius quam imitabitur.

761 • O, voi, imitatori, turmă servilă!
O, imitatores, servum pecus!
Horatius, *Epistulae*, 1, 19, 19.

762 • Cînd un sărac încearcă să-l imite pe un om puternic, piere.
Inops, potentem dum vult imitari, perit.
Phaedrus, *Fabulae*, 1, 24, 1.

763 • Ei preferau să-i imite pe oamenii corecți, decît să-i invidieze.
Imitari quam invidere bonis malebant.
Sallustius, *De conjuratione Catilinae*, 51, 38.

764 • Trebuie să imităm albinele harnice.
Apes debemus imitari.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 84, 2.

INDEPENDENȚĂ

765 • Ieri sclav — azi liber.
Heri servus — hodie liber.

766 • De aceea ne supunem cu toții legilor, ca să putem fi independenți.
Legibus idcirco omnes servimus, ut liberi esse possimus.
Cicero, *Pro Cluentio*, 53, 146.

767 • Îndrăznește să gîndești! (Fii independent.)
Sapere aude!

768 • Nu urmează învățătura nici unui magistru.
Nullius addictus iurare in verba magistri.
Horatius, *Epistulae*, 1, 1, 14.

769 • A nu depinde de nimeni este un lucru nepreţuit.
Inestimabile bonum est suum fieri.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 75, 18.

INTERES

770 • Îţi dau ca să-mi dai.
Do ut des.[1]

771 • Pentru casa sa, în interesul său.
Pro domo sua.

772 • Se dezbate o problemă care te priveşte pe tine. — E în joc interesul tău.
Tua res agitur.
Horatius, *Epistulae*, 1, 18, 84.

773 • Ce înveţi, pentru tine înveţi.
Quicquid discis tibi discis.
Petronius, *Satyricon*, 46, 8.

774 • Cămaşa este mai aproape decît haina.
Tunica propior pallio est.
Plautus, *Trinummus*, 1154.

775 • Pentru tine ari, pentru tine grăpezi, pentru tine semeni, tot pentru tine seceri.
Tibi aras, tibi occas, tibi seris, tibi item metis.
Plautus, *Mercator*, 71.

[1] Maximă a serviciilor interesate.

776 • Nu pentru școală, ci pentru viață învățăm.
Non scholae sed vitae discimus.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 106.

777 • Dacă ai fi și tu în locul meu, ai avea altă părere.
Tu, si hic sis, aliter sentias.
Terentius, *Andria*, 2, 1, 10.

INVIDIE

778 • Adevărata virtute este mai puternică decît invidia.
Vera virtus fortior est quam invidia.

779 • Invidia nu are zile de sărbătoare (este continuă).
Invidia festos dies non agit.

780 • Nu există om curios care să nu fie și răuvoitor.
Non est curiosus quin idem sit malevolus.

781 • Să piară invidia!
Absit invidia!

782 • Capra vecinului are ugerul mai plin.
Aliena capella gerit distentius uber.
Horatius, *Satirae*, 1, 1, 110.

783 • Invidiosul slăbește din cauza prosperității altuia.
Invidiosus alterius macrescit rebus opimis.
Horatius, *Epistulae*, 1, 2, 57.

784 • Recolta vecinului ți se pare mai frumoasă și mai bogată.
Maiorque videtur et melior vicina seges.
Juvenalis, *Satirae*, 14, 142.

785 • Corb la corb nu-și scoate ochii nicicînd.
Cornix cornici nunquam oculos effodit.
Macrobius, *Saturnalia Convivia*, 7, 5, 2.

786 • Plesnește de invidie.
Rumpitur invidia.
Martialis, *Epigrammata*, 9, 90.

787 • Invidia este însoțitoarea gloriei.
Invidia gloriae comes (est).
Nepos, *Chabrias*, 3, 3.

788 • Invidia însoțește statornic norocul deosebit.
Assidua eminentis fortunae comes est invidia.
Paterculus, *Historia Romana*, 1, 9, 6.

789 • Cine invidiază pe cei fericiți se chinuie el singur.
Sese excruciat, qui beatis invidet.
Petronius, *Satyricon*, 28, 3.

790 • Este în firea celor nefericiți să fie răutăcioși și să-i invidieze pe oamenii de treabă.
Est miserorum ut malevolentes sint atque invideant bonis.
Plautus, *Captivi*, 583.

791 • Adu-ţi aminte că după glorie urmează invidia.
Post gloriam invidiam sequi—meminisse.
Sallustius, De *Bello Iugurthino*, 55, 3.

792 • Invidia o poate suporta numai cel puternic sau cel fericit.
Invidiam ferre aut fortis aut felix potest.
Syrus, *Sententiae*, 329.

793 • Fără invidie şi părtinire.
Sine ira et studio.
Tacitus, *Annales*, 1, 1.

794 • Oamenii văd şi apreciază lucrurile străine mai mult decît pe ale lor.
Aliena homines melius vident et diiudicant, quam sua.
Terentius, *Heautontimorumenos*, 503.

IRONIE

795 • Doctore, vindecă-te pe tine însuţi (apoi pe mine!).
Medice, cura te ipsum.

796 • Măgarul cîntă din liră.
Asinus ad lyram.

797 • Rîsul nu-i prea departe de ironie.
A derisu non procul abest risus.

798 • Vorbe care ustură.
Ardentia verba.

799 • Povestea ți se potrivește, doar numele să-l schimbi.
Mutato nomine /
De te fabula narratur.
Horatius, *Satirae*, 1, 1, 69—70.

800 • Se vor căzni munții și se va naște un biet șoricel.
Parturient montes, nascetur ridiculus mus.
Horatius, *Ars Poetica*, 139.

801 • Cine îi va păzi și pe paznici?
Quis custodet ipsos custodes?

802 • Este greu să nu scrii satiră.
Difficile est satiram non scribere.

803 • Judecătorii iartă pe corbi, dar îi năpăstuiesc pe porumbei.
Dat veniam corvis, vexat censura columbas.

804 • Să rîdă omul corect de cel cu cătușe la picioare și cel alb de un negru?
Loripedem derideat, Aethiopem albus.
Juvenalis, *Satirae*, 6, 347; 1, 30; 2, 63; 2, 23.

805 • Fleacuri obositoare.
Difficiles nugae[1].

806 • Nimic nu-i mai urît decît un chel cu perucă.
Calvo turpius est nihil comato.
Martialis, *Epigrammata*, 2, 86, 9; 10 11, 83.

---

[1] Arată dispreț față de cei ce fac caz de erudiție, căutînd să pună în valoare banalități.

807 • Nu vede frunza în pădure.
Nec frondem in silvis cernit.
Ovidius, *Tristia*, 5, 4, 9.

808 • Cu un pic de sare. (Cu o fină ironie.)
Cum grano salis.
Plinius Senior, *Historia Naturalis*, 23, 8.

809 • Nu arunca mărgăritare în fața porcilor.
Nolite mittere margaritas ante porcos.
Vulgata, *Matei*, 7, 6.

ÎNCEPUT

810 • Ferește-te să începi un lucru, de care te vei căi mai apoi.
Cave quidquam incipias, quod poeniteat.

811 • Înainte de a începe ceva, gîndește-te foarte bine.
Antequam incipias, consulto.

812 • Începe de la oul Laedei (de la începutul începutului).
Ab ovo Laedae incipit.[1]

813 • Începutul unei acțiuni este fierbinte, mijlocul călduț, sfîrșitul rece.
Principium fervet, medium tepet, exitus alget.

[1] Zeus, după mitologie, îndrăgind-o pe Laeda, soția lui Tyndareus, regele Lacedemonei, a luat înfățișarea unei lebede. Din ouăle Ledei s-au născut două perechi de gemeni, Helena și Pollux, Castor și Clytaemnestra.

814 • La un început rău să te aştepţi şi la un sfîrşit rău.
Foedum inceptu foedum exitu.

815 • Orice început este greu.
Omne initium difficile est.

816 • Sfîrşitul este bun dacă începutul a fost bun.
Boni principii bonus finis.

817 • Orice început pare uşor.
Omnium rerum principia parva sunt.
Cicero, *De finibus bonorum et malorum*, 5, 21, 58.

818 • Lucrul început — jumătate-i făcut.
Dimidium facti qui coepit habet.
Horatius, *Epistulae*, 1, 2, 40.

ÎNDRĂZNEALĂ

819 • Să îndrăzneşti numai atît cît îţi stă în putere.
Quantum potes, tantum aude.

820 • Îndrăzneala este apanajul vîrstei tinere, prevederea — a bătrîneţii.
Temeritas est florentis aetatis, prudentia senescentis.
Cicero, *De senectute*, 6, 20.

821 • Îndrăzneala unuia crește în raport cu frica celuilalt.
Crescit ex metu alieno audacia.
Livius, *Ab Urbe Condita*, 3, 26.

822 • Arătîndu-te îndrăzneț, maschezi o frică mare.
Audendo magnus tegitur timor.
Lucanus, *Pharsalia*, 4, 702.

823 • Îndrăzneala crește odată cu experiența.
Crescit audacia experimento.
Plinius Junior, *Epistulae*, 9, 33, 6.

824 • Îndrăzneala este socotită drept scut.
Audacia pro muro habetur.
Sallustius, *De conjuratione Catilinae* 58, 17.

825 • Cutezanța în situații grele este ca un sfat.
Solet esse in dubiis pro consilio temeritas.

826 • În momente de îndoială îndrăzneala valorează foarte mult.
In rebus dubiis, plurimi est audacia.
Syrus, *Sententiae*, 713; 321.

ÎNȘELĂTORIE

827 • A ascunde o înșelătorie este, de fapt, tot o înșelătorie.
Fraus est celare fraudem.

828 • Înșelătoria se răsfrînge asupra celui care o comite.
Fraus in auctorem recidit.

829 • Înşelătorul nu va obţine niciodată vreun cîştig.
Non inveniet fraudulentus lucrum.

830 • Legea a apărut fiindcă a apărut înşelătoria.
Inventa lege, inventa fraude.

831 • Sînt preferabile loviturile unui om care te iubeşte, sărutărilor mincinoase ale celui care te urăşte.
Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudula oscula odientis.

832 • Una crezi şi alta spui.
Aliud corde premunt, aliud ore produnt.

833 • Uneori sîntem înşelaţi de aparenţa binelui.
Decipimur specie recti.
Horatius, *Ars poetica*, 25.

834 • Nu te încrede în expresia feţei cuiva.
Fronti nulla fides.
Juvenalis, *Satirae*, 2, 8.

835 • Prima impresie îi înşeală pe mulţi.
Decipit frons prima multos.

836 • Prin cuvinte, omul linguşitor ascunde în gînd o înşelătorie.
Verbis blandus fraudem celat pectore.
Phaedrus, *Fabulae*, 4, 1, 5—6; 1, 11, 1;

837 • Deseori un lucru — de nimic — costă foarte scump.
Saepe maximum praetium est, proque nullum datur.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 42, 8.

838 • Orice înşelătorie iese repede la iveală.
Ficta cito in naturam suam recidunt.
Seneca Philosophus, *De clementia*, 1, 1.

839 • Perfidia domneşte în înaltele palate.
Fraus sublimi regnat in aula.
Seneca Philosophus, *Hippolytus*, 981.

840 • A plăti o datorie la calendele greceşti (adică: niciodată).
Ad Kalendas Graecas (solvere).
Suetonius, *De vita duodecim Caesarum „Augustus"* 87.

841 • A primi ceea ce nu poţi restitui, înseamnă înşelătorie.
Fraus est accipere quod non possis reddere.

842 • Să te fereşti întotdeauna de cel care te-a înşelat şi numai o singură dată.
Cave illum semper, qui tibi imposuit semel.
Syrus, *Sententiae*, 239; 135.

843 • O înşelătorie înlătură pe alta.
Fallacia,
Alia aliam trudit.
Terentius, *Andria*, 4, 5, 39.

ÎNTÎMPLARE

844 • Cum ne duce soarta.
Ut fata trahunt.

845 • Întîmplarea te va învăţa minte.
Eventus docebit.

846 • Orice întîmplare nouă aduce diferite surprize.
Eventus varios res nova semper habet.

847 • Nu se întîmplă aproape nimic pe care să nu-l afle cineva.
Quod nemo novit, paene non fit.
Apuleius, *Metamorphoses*, 10, 3.

848 • Oricine ştie că faptele vor fi scoase la lumină chiar şi din întîmplare.
Quisquis ab eventu facta notanda putat.
Ovidius, *Pontica*, 2, 8, 6.

849 • Multe i se întîmplă omului — unele dorite altele nedorite.
Multa eveniunt homini, quae vult, quae non vult.
Plautus, *Trinummus*, 361.

850 • E mai uşor de suportat lucrul aşteptat de mult timp.
Quicquid expectandum est diu, levius accedit.

851 • Nimeni n-a ajuns să fie deştept numai din întîmplare.
Nulli sapere casu obtigit.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 71, 29; 76, 4.

852 • E neplăcut cînd întîmplarea îţi răstoarnă planul.
Quam miserum est, ubi consilium casu vincitur.

853 • Deseori dai peste lucruri de care dorești să te ferești.
Quod fugere credas, saepe solet occurrere.
Syrus. *Sententiae*, Q, 49; Q, 67.

ÎNȚELEPCIUNE

854 • Căruntețea nu-i și o dovadă de înțelepciune.
Cantities senis non prudentiae indicium est.
855 • Dintre două rele trebuie să alegem totdeauna pe cel mai mic.
De duobus malis semper minus malum est eligendum.
856 • Înțelepciunea pătrunde greu într-o minte îndărătnică.
In animam malevolam sapientia haud intrare potest.
857 • Înțelepciunea nu se cunoaște după îmbrăcăminte.
In vestimentis non est sapientia mentis.
858 • Înțeleptul nu afirmă nimic pînă nu verifică.
Sapiens nihil affirmat quod non probet.
859 • Înțeleptul este puternic.
Vir sapiens fortis est.
860 • Oamenii devin înțelepți mai tîrziu.
Sero sapiunt.
Cicero, *Ad familiares*, 7, 7, 16.

861 • Bucură-te de ziua de azi.
Carpe diem.

862 • Calea de mijloc este ca de aur.
Aurea mediocritas.

863 • Ia aminte să-ți păstrezi firea în situații grele.
Aequam memento rebus in arduis.
Servare mentem.
Horatius, *Odae*, 1, 11, 8; 2, 10, 5; 2, 3, 1—2.

864 • Peștii trebuie să înoate.
Pisces natare oportet.
Petronius, *Satyricon*, 39.

865 • Nimeni dintre muritori nu-i totdeauna destul de înțelept.
Nemo mortalium omnibus horis sapit.
Plinius Senior, *Historia Naturalis*, 7, 41, 131.

866 • Înțelepciunea este știința vieții.
Sapientia ars vitae est.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 95, 7.

867 • Detest pe înțeleptul care nu-i înțelept pentru sine.
Odi sapientem qui sibi ipsi non sapit.

868 • Mulți își fac un plan bun, dar numai înțelepții îl pun în aplicare.
Consilium inveniunt multi, sed docti explicant.
Syrus, *Sententiae*, 639; 128.

869 • Adevărul, înțelepciunea, învățătura și priceperea să le cumperi nu să le vinzi.
Veritatem eme et noli vendere sapientiam, et doctrinam et intelligentiam.
Vulgata, *Proverbia*, 23.

ÎNVĂȚĂTURĂ

870 • Cine scrie citește de două ori.
Qui scribit bis legit.

871 • Învățăm din greșeli.
Errando discitur.

872 • Mai întîi să înveți tu și apoi să înveți pe alții.
Primum discere, dein docere.

873 • Mulți știu multe, nimeni de toate.
Multi multa sciunt, nemo omnia.

874 • Profesorul a spus (aceasta).
Magister dixit.

875 • Repetiția este baza învățăturii
Repetitio est mater studiorum.

876 • Savant dar numai cu cartea în mînă.
Doctus cum libro.

877 • Toți vor să știe, puțini vor să se adîncească în studii.
Scire volunt omnes, studio incumbere pauci.

878 • Un om de vastă cultură.
Homo multarum litterarum.

879 • Viața fără învățătură este moarte.
Vita sine litteris mors est.

880 • Nu înceta să înveți!
Ne discere cessa.

881 • Nu te rușina să dorești a învăța lucruri pe care nu le-ai știut.
Non pudeat, quae nescieris, te velle doceri.
Cato, *Disticha Moralia*, 3, 1; 4, 29.

882 • Fiecare este preocupat îndeosebi de studiul său preferat.
Suo studio unusquisque maxime ducitur.
Cicero, *De finibus bonorum et malorum*, 5, 2, 5.

883 • Memoria scade, dacă nu o folosești.
Memoria minuitur, nisi eam exerceas.
Cicero, *De senectute* 7, 21.

884 • Studiile de literatură instruiesc pe adolescenți și-i încîntă pe bătrîni.
Litterarum studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant.
Cicero, *Pro Archia poeta*, 7, 16.

885 • Omul învățat are întotdeauna averea cu el.
Homo doctus in se semper divitias habet.
Phaedrus, *Fabulae*, 4, 21, 1.

886 • Nici o carte nu este atît de rea, încît să nu folosească la nimic.
Nullus est liber tam malus ut non aliqua parte prosit.
Plinius Junior, *Epistulae*, 3, 5, 10.

887 • Ce nesocotință să înveți lucruri nefolositoare cînd timpul este atîta de scurt.
Quae dementia est supervacua discere in tanta temporis egestate.

888 • Nu învățăm pentru școală, ci pentru viață.
Non scholae sed vitae discimus.

889 • Şi bătrînii trebuie să înveţe.
Etiam seni esse discendum.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 48, 12; 106, 12; 86, 13.

890 • E mai bine să nu ştii un lucru decît să-l înveţi greşit.
Satius est bene ignorare rem, quam male didicisse.

891 • Practica te învaţă mai bine în orice activitate.
Exercitatio artem paravit.
Tacitus, *Germania*, 24, 1.

JUSTIŢIE

892 • Actele oficiale au valoare prin ele însele.
Acta publica probant se ipsa.

893 • Aşa prevede legea.
Ita lex scripta est.

894 • Cine îşi păstrează jurămîntul reuşeşte în orice împrejurare.
Qui iusiurandum servat, quovis pervenit.

895 • Cine vrea să acuze trebuie să aibă dovezi.
Qui accusare volunt probationes habere debent.

896 • Cînd încetează cauza, încetează şi consecinţele.
Cessante causa, cessat effectus.

897 • Conform cu dreptul naţiunilor.
E consensu gentium.

898 • Conform cu legea şi cu fapta.
De jure et facto.

899 • De drept (situație prevăzută de lege).
De jure.

900 • Depoziția unui singur martor nu are valoare.
Vox unius vox nullius.

901 • Dreptul primului ocupant.
Jus primo occupanti.

902 • Este de datoria avocatului să prezinte dovezile.
Actoris est probare.

903 • Exceptînd ceea ce trebuie exceptat.
Exceptis excipiendis.

904 • Legea privește înainte, nu înapoi.
Lex prospicit, non respicit.

905 • Legea talionului. (Ochi pentru ochi, dinte pentru dinte.)
Lex talionnis.

906 • Minoritatea să se supună majorității.
Maior pars trahit ad se minorem.

907 • Nimeni nu poate fi considerat de lege ca neștiutor.
Nemo consetur ignorare legem.

908 • Nimeni nu poate fi judecător în propria sa cauză.
Nemo esse judex in sua causa potest.

909 • Nimeni nu poate fi pedepsit de două ori pentru aceeași vină.
Non bis punitur pro eodem delicto.

910 • Nu este bine să cunoști inculpatul în procesul pe care-l judeci.
Cognoscere personam in indicio non est bonum.

911 • Nu mai este nevoie de depoziție cînd există dovezile faptelor.
Non opus est verbis ubi rerum testimonia adsunt.

912 • Nu se dă nici o pedeapsă fără să fie aplicată o lege.
Nulla poena sine lege.

913 • O a treia posibilitate nu există. (Ori vinovat, ori nevinovat.)
Tertium non datur.

914 • Obiectul delictului.
Corpus delicti.

915 • Restrîngerea capacității juridice.
Capitis diminutio[1].

916 • Retractările orale nu pot infirma declarațiile scrise.
Actum verba contraria non possunt.

917 • Un proces atrage după sine alt proces.
Lis litem parit.

918 • Un singur martor este egal cu nici un martor.
Testis unus, testis nullus.

919 • Unde se aplică legea numai acolo se face dreptate.
Ubi jus, ibi remedium.

[1] Expresie din dreptul roman arătînd degradarea unui cetățean.

920 • Uzul este cel mai bun jurisconsult.
Optimus legum interpres consuetudo.

921 • Cine a cîştigat într-un proces pe nedrept, nu se bucură multă vreme.
Nemo diu gaudet qui judice vincit iniquo.
Cato, *Disticha Moralia*, 2, 14.

922 • Supremul drept — suprema nedreptate.
Summum jus summa injuria.

923 • Tot sînt nevinovat:
am jurat doar din gură şi nu cu mintea.
Juravi lingua, mentem iniuratam gero.

924 • Totdeauna judecătorul este dator să descopere adevărul în orice proces
Iudicis est semper in causis verum sequi.

925 • Trebuie să nu uităm ca spiritul de dreptate să fie respectat şi faţă de cei umili.
Meminerimus etiam adversus infimos iustitiam servandam.
Cicero, *De Officiis*, 1, 10, 33; 3, 29; 2, 14; 1, 13.

926 • La ce folosesc legile fără moralitate?
Quid leges sine moribus vanae proficiunt?
Horatius, *Odae*, 3, 24, 35—36.

927 • Legile au fost elaborate pentru ca cel mai puternic să nu poată face ce vrea.
Inde datae leges, ne firmior omnia posset.
Ovidius, *Fasti*, 3, 279.

928 • Ce pot face legile unde domneşte numai banul?
Quid faciant leges, ubi sola pecunia regnat?
Petronius, *Satyricon*, 14, 2.

929 • Ceea ce nu interzice legea, interzice pudoarea.
Quod non vetat lex, hoc vetat fieri pudor.
Seneca Philosophus, *Troades*, 334.

930 • Trebuie ascultată și cealaltă parte.
Audiatur et altera pars.[1]
Seneca Philosophus, *Medeea*, 2, 2, 199—200

931 • Trebuie să judecăm lucrurile importante cu mult discernămînt.
Magno animo de rebus magnis iudicandum est.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 71, 24.

LAUDĂ

932 • Cînd vei lăuda pe cineva, ai grijă să nu-l lauzi prea mult.
Si quem laudaris, parce laudare memento.

933 • Desfrîul și lauda nu se înțeleg niciodată.
Lascivia et laus nunquam habent concordiam.

934 • Este o laudă cînd ai terminat bine, nu cînd ai început bine.
Non bene coepisse, sed bene perfecisse laus est.

935 • E un lucru rușinos să fii lăudat de cei care nu sînt demni de laudă.
Turpe est laudari ab illaudatis.

[1] Într-o judecată dreaptă trebuie să cunoști punctul de vedere al ambelor părți.

936 • Lauda de sine miroase urît în gura proprie. (Proverb: Lauda de sine nu miroase bine.)
Propria laus sordet in ore proprio.

937 • Lauda este răsplata virtuții.
Merces virtutis laus est.

938 • Să lauzi cu măsură.
Laudem conferre in medium.

939 • Este știut că adevărata laudă se cuvine numai virtuții.
Vera laus debere virtuti uni putatur.
Cicero, *De oratore*, 2, 84, 342.

940 • Sînt cetățean roman.
Civis Romanus sum.
Cicero, *In Verrem*, 5, 62, 162.

941 • Lăudător al vremurilor trecute.
Laudator temporis acti.
Horatius, *Ars Poetica*, 173.

942 • Este o laudă a face ceea ce se cuvine și nu ceea ce se poate.
Id facere laus est quod decet, non quod licet.
Seneca Philosophus, *Octavia*, 454.

943 • Lauda încurajează artele.
Laus alit artes.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 102, 17.

944 • Cine se laudă singur foarte repede dă peste cineva care să rîdă de el.
Qui se ipsum laudat, cito derisorem invenit.
Syrus, *Sententiae*, 784.

LĂCOMIE

945 • Lacomul cu cît strînge mai mulți bani, cu atît mai puțin se satură.
Quo plures congerit nummos, eo minus satiatur avarus.

946 • Cu cît crește grămada de bani cu atît crește și iubirea pentru bani.
Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.
Juvenalis, *Satirae*, 14, 138.

947 • Oare nu știi că regii au mîinile lungi?
An nescis longas regibus esse manus?
Ovidius, *Heroides*, 16, 166.

948 • Cine rîvnește la bunul altuia pierde și pe al său.
Amittit merito proprium, qui alienum appetit.
Phaedrus, *Fabulae*, 1, 4, 1.

949 • Cînd umblăm după lucruri nesigure, pierdem și pe cele sigure.
Certa amittimus, dum incerta petimus.
Plautus, *Pseudolus*, 685.

950 • Care este cea mai mare sărăcie? — lăcomia.
Quae est maxima egestas? — avaritia.
Seneca Philosophus, *De moribus*, 101, 57;

951 • Lacomul nu se satură cu nici un cîștig.
Avarus animus nullo satiatur lucro.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 94, 43.

952 • A-ți face un bun personal dintr-un bun obștesc, aceasta constituie începutul lăcomiei.
Principium est discordiae ex communi facere proprium.

953 • Sărăcia dorește multe lucruri, dar lăcomi le vrea pe toate.
Desunt inopiae multa, avaritias omnia.
Syrus, *Sententiae*, 833; 236.

LENE

954 • Inactivitatea a dus pe oameni la vicii.
Otia dant vitia.

955 • Inactivitatea a năruit orașele cele mai înfloritoare.
Otium perdidit beatas urbes.

956 • Inactivitatea este uneori nenorocirea virtuții.
Otium naufragium castitatis.

957 • Lenea înseamnă fugă de muncă.
Inertia est laboris excusatio.

958 • Lenea este izvorul tuturor relelor.
Omnium malorum origo otium.

959 • Lenea slăbește organismul, munca îl fortifică.
Ignavia corpus hebetat, labor firmat.

960 • Lenea, urîtă de toți, nu-și atrage nici o laudă.
Sortitur nullam vecors ignavia laudem.

961 • Patul și focul sînt cauzele lenii.
Cubile et ignis causae sunt pigritiae.

962 • Odihna îndelungată favorizează ivirea viciilor.
Diuturna quies vitiis alimenta ministrat.
Cato, *Disticha Moralia*, 1, 2.

963 • Oamenii lenevind se deprind să facă rău
Nihil agendo homines male agere discunt.
Columella *De re rustica*, 11, 1, 26.

964 • Nevoia imboldeşte chiar şi lenea.
Ignaviam quoque necessitas acuit.
Curtius, *Historia Alexandri Magni*, 5, 16.

965 • Evită lenea, această periculoasă sirenă.
Vitanda est improba Siren//Desidia.
Horatius, *Satirae*, 2, 3, 14—15.

966 • Meritele ascunse se deosebesc într-o mică măsură de lipsa de activitate.
Paulum sepultae distat inertiae celata virtus.
Horatius, *Odae*, 4, 9, 29—30.

967 • Cerem pîine şi jocuri de circ.
Panem et circenses[1].
Juvenalis, *Satirae*, 10, 81.

968 • Clipele de răgaz te fac să te gîndeşti la multe.
Variam dant otia mentem.
Lucanus, *Pharsalia*, 4, 704.

---

[1] Expresia arată că oamenii în timpul imperiului ajunseseră la un grad înaintat de decădere, încît erau satisfăcuţi dacă primeau hrană şi jocuri de circ, rămînînd în rest complet inactivi.

969 • Nici un leneș n-a ajuns nemuritor.
Nemo ignavia immortalis factus est.
Sallustius, *De Bello Jugurthino*, 85, 49.

970 • Odihna fără de o recreare literară este moarte adevărată.
Otium sine litteris mors est.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 82, 3.

971 • Lenea la început urîtă ajunge să fie și iubită pînă la urmă.
Invisa primo desidia, postremo amatur.
Tacitus, *Agricola*, 3.

LIBERTATE

972 • Ce este mai scump decît libertatea?
Quid carius est libertate?

973 • Cel ce dorește sau se teme de ceva, nu mai este liber.
Qui cupit, aut metuit, non liber est.

974 • Nicăieri nu poți trăi mai bine și mai liber ca acasă.
Nusquam commodius, nusquam liberius vivitur, quam domi.

975 • Hai, folosește-te de libertatea din Decembrie[1].
Age, libertate Decembri, utere.
Horatius, *Satirae*, 2, 7, 4—5.

[1] În timpul Saturnaliilor, sărbători în cinstea zeului Saturnus, prăznuite în luna decembrie, asemănătoare cu Anul Nou, sclavilor li se îngăduia să treacă peste convenientele obișnuite în relațiile cu stăpînii.

976 • Dacă dorești să iubești, nu vei mai fi liber.
Nullus liber erit si quid amare velit.
Propertius, *Carmina*, 2, 23, 24.

977 • Cel care este robit de trup nu poate fi liber.
Nemo liber est qui corpori servit.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 92, 33.

978 • A accepta o favoare de la cineva, înseamnă a-ți vinde libertatea.
Beneficium accipere libertatem vendere est.
979 • Unde a dispărut libertatea poporului, dispare și libertatea cuvîntului.
Ubi libertas cecidit, audet libere nemo loqui.
Syrus, *Sententiae*, 71; 687.

LINGUȘIRE

980 • Lingușirea este cea mai mare pacoste a prieteniei.
Adulatio maxima pestis est amicitiae.
981 • Nu poate fi o prietenie sinceră cînd există lingușire.
Non est vera amicitia, ubi est fallax adulatio.
982 • Unde-i cea mai mare lingușire, acolo este și cea mai puțină fericire.
Ubi plurimum calliditatis, ibi minimum felicitatis.

983 • Lingușirea omului rău ascunde în ea vicleșuguri.
Habent insidias hominis blanditiae mali.
Phaedrus, *Fabulae*, 1, 19, 1.

984 • Lingușitorul își urmărește numai interesul său.
Ad suum quaestum callidus est.
Plautus, *Asinaria*, 1, 3, 36.

985 • Lingușirea atrage prieteni, adevărul provoacă ură.
Obsequium amicos, veritas odium parit.
Terentius, *Andria*, 1, 1, 41.

MĂSURĂ

986 • A-i aprecia pe toți cu aceeași măsură.
Eodem omnes metiri modulo.

987 • Chiar și la joacă trebuie păstrată o măsură.
Modus in iocis servandus est.

988 • Cine-i cumpătat la mîncare este medicul lui însuși.
Modicus cibi, medicus sibi.

989 • Cu măsura cu care veți fi măsurat voi, vi se va măsura și vouă.
Qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis.

990 • Există o limită a suferinței, dar nu și o limită a fricii.
Dolendi modus, timendi non item.

991 • Nimic peste măsură.
Nimis ultra.

992 • Păstrează măsura în toate, că-ți va folosi la sănătate.
Serva mensuram semper, multum valituram.

993 • Tot ce-i peste măsură strică.
Omne nimium nocet.

994 • A măsura cu aceeași măsură.
Eadem mensura metiri.
Cicero, *Ad Atticum*, 13, 12.

995 • Există o măsură în lucruri.
Est modus in rebus.
Horatius, *Satirae*, 1, 1, 106.

996 • Numai acela ce-și apreciază în mod just necazurile, le poate suporta.
Qui sua metitur pondera ferre potest.
Martialis, *Epigrammata*, 12, 98, 8.

997 • Lucrurile primejdioase nu au niciodată o măsură.
Nunquam perniciosa servant modum.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 85, 12.

998 • La luptă nu se ține cont de nici o măsură.
Arma non servant modum.
Seneca Philosophus, *Hercules furens*, 403.

999 • Păstrează totdeauna măsură la vorbă și tăcere.
Semper vocis et silentii temperamentum tene.
Syrus, *Sententiae*, 849.

1000 • Nimic peste măsură.
Ne quid nimis.

Terentius, *Andria*, 5, 1, 34.

MILĂ

1001 • Este mai bine să ai dușmani decît să fii compătimit.
Praestat invidiam habere quam misericordiam.

1002 • În zadar te rogi de cineva care nu știe ce-i mila.
Frustra rogatur qui misereri non potest.

1003 • Natura, care ne-a dat lacrimile, declară că ea hărăzește neamului omenesc inimi duioase; aceasta este partea cea mai bună a simțirilor noastre.
Humano generi dare se natura fatetur Quae lacrimas dedit; haec nostra pars optima sensus.

Juvenalis, *Satirae*, 15, 131—133.

1004 • Nu-ți pierde vremea invocînd mila zeilor.
Nec tempora perde, precando.

Ovidius, *Metamorphoses*, 11, 286.

1005 • Fiindcă am cunoscut nefericirea, mă străduiesc să-i ajut pe cei năpăstuiți.
Non ignora mali, miseris sucurrere disco.

Vergilius, *Aeneis*, 1, 630.

MINCIUNĂ

1006 • Cine se bizuie pe minciuni se hrănește cu vînt.
Qui utitur mendaciis hic pascit ventos.

1007 • Mincinosul este în același timp și hoț.
Mendax etiam fur est.

1008 • Mincinoșii, chiar și cînd spun adevărul, nu mai au crezare.
Mendaces, etiam cum verum dicunt, fidem non inveniunt.

1009 • Minciuna la copii e o slăbiciune de judecată, iar la omul matur o mare nelegiuire.
Mendacium est: in puero levitas, in sene grande nefas.

1010 • Minciunile nu rămîn nedescoperite multă vreme.
Mendacia non diu fallunt.

1011 • De obicei nu ne mai încredem în omul mincinos, chiar cînd spune adevărul.
Mendaci homini ne verum quidem dicenti credere solemus.
Cicero, *De divinatione*, 2, 71, 146.

1012 • Mai mincinos decît parții (mincinos fără pereche.)
Parthis mendacior[1].
Horatius, *Epistulae*, 2, 1, 112.

---

[1] Parții, popor scit, dușmani tradiționali ai romanilor, aveau reputația de perfizi și necinstiți.

1013 • Cugetul care se știe curat rîde de minciunile oricărei acuze.
Conscia mens recti, famae mendacia ridet.
Ovidius, *Fasti* 4, 311.

1014 • Mincinoșii își ispășesc de obicei pedeapsa pentru minciunile lor.
Solent mendaces luere poenas maleficii.
Phaedrus, *Fabulae*, 1, 19, 1.

1015 • Nici o minciună nu este atît de nerușinată, încît să aducă și martori.
Nullum tam impudens mendacium est, ut teste careat.
Plinius, Senior, *Historia Naturalis*, 8, 22, 82.

1016 • Mincinosul trebuie să aibă o memorie foarte bună.
Mendacem memorem esse oportet.
Quintilianus, *De instutione oratoria*, 4, 2, 91.

1017 • Minciuna este transparentă; dacă vei privi cu atenție, vei putea vedea prin ea.
Tenue est mendacium; perlucet si diligenter inspexeris.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 79, 16.

MÎNDRIE

1018 • Cînd apare aroganța, dispare fericirea.
Superbia oriente occidit felicitas.

1019 • Neștiința este mama aroganței.
Inscitia omnis arogantiae mater est.

1020 • Să fii mîndru numai atît cît îți îngăduie meritele tale.
Sume superbiam quaesitam meritus.

1021 • Trufia este începutul oricărei greșeli.
Initium omnis peccati est superbia.

1022 • Cezar nu putea tolera un superior și nici Pompei un egal.
Nec quemquam iam ferre potest Caesarve priorem Pompeiusve parem...
Lucanus, *Pharsalia*, 1, 125.

1023 • Tu ai menirea de a-i înfrînge pe cei trufași.
...Debellare superbos...
Haec tibi erunt artes.
Vergilius, *Aeneis*, 6, 853.

MÎNIE

1024 • Chiar și musca are splină. (Figurat: se poate mînia.)
Habet et musca splenem.

1025 • Într-un moment de mînie.
Ab irato.

1026 • Mînia este ușa prin care intră toate viciile.
Ira est ianua omnium vitiorum.

1027 • Să nu te împrietenești cu un om mînios.
Noli esse amicus homini iracundo.

1028 • Ziua mîniei (ziua răfuielilor.)
Dies irae.

1029 • Mînia este o nebunie de scurtă durată; stăpînește-ți mînia căci dacă nu este ținută în frîu, ea îți poruncește.
Ira furor brevis est; animum rege, qui nisi paret, Imperat.
Horatius, *Epistulae*, 1, 2, 62—63.

1030 • Mînia dă putere chiar și brațelor slabe.
Quamlibet infirmas adiuvat ira manus.
Ovidius, *Amores*, 1, 7, 66.

1031 • Mînia se topește ca gheața, dacă se amînă.
Ut fragilis glacies interit ira mora.
Ovidius, *Ars amandi*, 1, 374.

1032 • Plîngînd alungăm mînia.
Flendo diffundimus iram.
Ovidius, *Heroides*, 8, 61.

1033 • Amînarea este cel mai bun leac contra mîniei.
Maximum remedium irae dilatio est.
Seneca Philosophus, *De ira*, 3, 12.

1034 • Mînia ascunsă e cea mai periculoasă.
Ira, quae tegitur, nocet.
Seneca Philosophus, *Medeea*, 153.

1035 • Mînia nestăpînită duce la nebunie.
Immodica ira gignit insaniam.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 18, 14, 10.

1036 • Cel care se mînie își face singur necaz.
Petit, qui irascitur, periculum sibi.

1037 • Cine își învinge mînia, și-a biruit dușmanul cel mai puternic.
Iracundiam, qui vincit, hostem superat maximum.

1038 • Cînd un om furios se liniștește, se mînie din nou pe el însuși.
Iratus cum adse rediit, sibi tum irascitur.
Syrus, *Sententiae*, 684; 251; 273.

1039 • Mînia procură armele pentru certuri.
Furor arma ministrat.
Vergilius, *Aeneis*, 1, 150.

MOARTE

1040 • A plecat la strămoși. (A decedat.)
Abiit ad maiores.

1041 • A trăit.
Vixit[1].

1042 • După moarte.
Post mortem.

1043 • După moarte nu mai există nimic.
Post mortem nihil est.

1044 • Leacul împotriva morții nu se găsește în grădini.
Contra vim mortis non est medicamen in hortis.

[1] Formulă prin care romanii anunțau decesul cuiva.

1045 • Nimeni nu știe în ce moment va veni moartea.
Incertum est quo tempore mors ventura sit.

1046 • Moartea înseamnă sfîrșitul necazurilor.
Finis miseriae mors est.

1047 • Moartea este sfîrșitul firesc al vieții și nu o pedeapsă.
Mors naturae finis est, non poena.
Cicero, *Pro Milone*, 37, 101.

1048 • Nimeni nu poate scăpa de moarte.
Mortem effugere nemo potest.
Cicero, *Philippicae*, 8, 10.

1049 • Somnul este o imagine a morții.
Somnus est imago mortis.
Cicero, *Tusculanae Disputationes*, 1, 38.

1050 • Toți dorim să fim lăudați după moarte.
Omnes mortales sese laudarier optant.
Ennius, *Annales*, 551.

1051 • Aceeași moarte ne așteaptă pe toți.
...sed omnes una manet nox.

1052 • Moartea lividă lovește cu același picior în colibele săracilor și în palatele regilor.
Pallida mors aequo pulsat pede pauperum tabernas,
Regumque turres.
Horatius, *Odae*, 1, 28, 15; 1, 4, 13–14.

1053 • Sîntem hărăziți morții atît noi, cît și toate ale noastre.
Debemur morti nos nostraque.

Horatius, *Ars Poetica*, 63.

1054 • Cel care li-i drag zeilor moare tînăr.
Quem di diligunt.
Adolescens moritur.

1055 • Nu mai ajută la nimic să-i ții mortului cuvîntări la mormînt.
Nihil iuvat ad sepulcrum mortuo narrare logos.

Plautus, *Bacchides*, 4, 7, 18—19; 518.

1056 • Cît de felurite sînt înfățișările prin care moartea îl amenință pe bietul muritor: marea, sabia, accidentele.
Quam varia leti genera mortalem trahunt: pontus et ferrum et doli.

Seneca Philosophus, *Hippolytus*, 475.

1057 • Moartea îi face pe toți egali.
Aequat omnes cinis.

Seneca Philosophus, *Epistulae*, 91, 16.

1058 • Somnul este rudă cu moartea.
Consanguineus Leti Sopor.

Vergilius, *Aeneis*, 6, 278.

MUNCĂ

1059 • Bucuria însoțește munca îndeplinită.
Acti laboris comes laetitia.

1060 • Cu o rîndunică nu se face primăvară.
Una hirundo non efficit ver.

1061 • După un efort, masa este mai gustoasă.
Iucunda post laborem mensa.

1062 • Meseriașul se perfecționează muncind.
Fabricando fit faber.

1063 • Muncile lui Hercules.
Labores Herculis.[1]

1064 • Piatra ce se rostogolește nu prinde mușchi.
Saxum volutum non obducitur musco.

1065 • Povara purtată de bunăvoie nu este povară.
Sarcina voluntaria non sarcina.

1066 • Prin muncă sufletul se înnobilează.
In labore nobilitat.

1067 • Prin trudă și perseverență.
Labore et constantia.

1068 • Cum vei semăna așa vei culege.
Ut sementem feceris, ita metes.

Cicero, *De oratore*, 2, 65, 261.

---

[1] Muncile sau isprăvile lui Hercules sînt actele de vitejie ale acestui erou săvîrșite pentru ispășirea fărădelegii de a-și fi ucis copiii.

1069 • Deseori agricultorul harnic plantează pomi, deşi nu le va vedea roadele poate niciodată.
Arbores serit diligens agricola, quarum adspiciet baccam ipse nunquam.
Cicero, *Tusculanae Disputationes*, 1, 14.

1070 • E plăcut să-ţi aminteşti de un lucru dus la bun sfîrşit.
Suavis laborum est praeteritorum memoria.
Cicero, *De finibus bonorum et malorum*, 2, 32, 105.

1071 • Viaţa nu a dat nimic oamenilor fără un efort susţinut.
...nil sine magno, //
Vita labore dedit mortalibus.
Horatius, *Satirae*, 1, 9, 59—60.

1072 • Cînd stăpînii se ceartă, lucrează cei săraci.
Humiles laborant ubi potentes dessident.
Phaedrus, *Fabulae*, 1, 30, 1.

1073 • Cine vrea să mănînce miezul din nucă sparge nuca.
Qui e nuce nucleum esse vult, frangit nucem.
Plautus, *Curculio*, 55.

1074 • Nici o zi fără să tragi o linie.
Nulla dies sine linea.
Plinius Senior, *Naturalis Historia*, 35, 10, 84.

1075 • Nu există nici un lucru pe care o muncă stăruitoare și o grijă susținută și perseverentă să nu-l poată rezolva.
Nihil est, quod non expugnet pertinax opera et intenta ac diligens cura.

1076 • Pentru omul harnic nici o zi nu-i prea lungă.
Nullus agenti dies longus est.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 50, 6; 122, 3.

1077 • Munca stăruitoare învinge totul.
Labor / omnia vincit improbus.
Vergilius, *Georgica*, 1, 145—146.

NAIVITATE

1078 • Cine face pe naivul, nu-i prea naiv.
Simplex qui apparet, simplicitate caret.

1079 • Naivitatea exagerată poate fi ușor păcălită prin vicleșug.
Nimia simplicitas facile dolis opprimitur.

1080 • Nimeni nu subapreciază artele, decît un naiv.
Artem non odit, nisi ignarus.

1081 • Naivitatea pricinuiește foarte mult rău.
Plurimum mali credulitas facit.
Seneca Philosophus, *De ira*, 2, 23, 4.

NATURĂ

1082 • Lucrurile firești nu sînt rușinoase[1].
Naturalia non sunt turpia.

1083 • Munca îți oferă ceea ce natura îți refuză.
Labor praebet, quod natura negat.

1084 • Niciodată natura nu ne îndeamnă la ceva și rațiunea la altceva.
Nunquam aliud natura aliud sapientia dicit.

1085 • Nimeni nu poate îndepărta ceea ce a creat natura.
Quod natura dedit tollere nemo potest.

1086 • Pururi să te ferești de omul pe care natura l-a însemnat cu un semn urît.
Effuge quem signo turpi natura notavit.

1087 • Puterea ocrotitoare a naturii.
Vis conservatrix naturae.

1088 • Natura se mulțumește cu puțin.
Natura paucis est contenta.

1089 • Obișnuința se manifestă ca și o a doua natură.
Consuetudo quasi altera natura efficitur.
Cicero, *De finibus*, 2, 5, 25; 28, 74, 91;

1090 • Nu numai calitățile înnăscute, ci și învățăturile creează deprinderi.
Non natura tantum sed etiam disciplina mores facit.
Columella, *De re rustica*, 7, 12, 6.

[1] Principiu susținut de Școala Cinică.

1091 • Chiar de a-i goni-o cu furca, natura se va întoarce în goană.
Naturam expelles furca, tamen usque recurret.
Horatius, *Epistulae*, 1, 10, 24.

1092 • Firea omului îl atrage spre vechile deprinderi.
Ad mores natura recurrit.
Juvenalis, *Satirae*, 13, 239.

1093 • Natura fiecărui om îl face să se simtă bine într-un anumit fel.
In alio suo quemque natura delectat.
Plinius Iunior, *Panegyricus*, 45, 1.

1094 • Fiecare își urmează natura sa.
Naturae sequitur semina quisque suae.
Propertius, *Carmina*, 3, 9, 20.

1095 • Este foarte greu să transformi caracterul cuiva.
Naturam mutare difficile est.
Seneca Philosophus, *De ira*, 2, 20, 2.

1096 • Fenomenele naturii se învață mai ușor din văzute decît din explicații.
Facilius natura intelligitur quam enarratur.

1097 • Natura ne-a pus la dispoziție principiile științei, dar nu ne-a dat de-a gata și cunoștințele!
Natura summa nobis scientiae dedit, scientiam non dedit.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 121, 10; 120, 3.

NEDREPTATE

1098 • Cine seamănă nedreptate va culege nenorociri.
Qui seminat iniquitatem, metet mala.

1099 • E mai bine să fii sărac dar cinstit, decît bogat prin mijloace nepermise.
Honeste pauperem esse melius est, quam iniuste divitem.

1100 • Mai bine să obținem puține foloase pe drept, decît multe pe nedrept.
Melius parum cum iustitia quam multi fructus cum iniquitate.

1101 • Este mai bine să accepți o nedreptate decît să o faci.
Accipere quam facere praestat iniuriam.
Cicero, *Tusculanae Disputationes*, 5, 19, 56.

1102 • Uneori nedreptatea folosește chiar și celor ce au suferit-o.
Utilis interdum est ipsis iniuria passis.
Ovidius, *Heroides*, 17, 187.

1103 • Nu poate fi corect un lucru nepermis.
Non potest honestum esse, quod non est liberum.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 66, 16.

1104 • Stăpînirile nedrepte nu durează nicicînd la infinit.
Iniqua nunquam regna perpetuo manent.
Seneca Philosophus, *Medeea*, 196.

NENOROCIRE

1105 • Această zi trebuie însemnată cu o pietricică neagră.
Nigro notanda lapillo (dies)

1106 • Cel care a fost fericit mai înainte, în caz de nenorocire, se socotește de două ori nefericit.
Bis ille miser est ante qui felix fuit.

1107 • Cine suportă cu răbdare o nenorocire și-a ușurat pe jumătate povara.
Commode, qui calamitatem fert, iam dimidio oneris levatus est.

1108 • Fulgerul este orb.
Brutum fulmen.

1109 • Nenorocirea vine mai repede cînd nu se ține seama de ea.
Citius venit periculum cum contemnitur.

1110 • Rareori o nenorocire vine singură.
Raro ulla calamitas sola venit.

1111 • Zile nefericite.
Nefasti dies.

1112 • De multe ori, la nenorocire, mulți din prieteni devin dușmani.
Plerumque in calamitate ex amicis inimici existunt.

Caesar, *Commetarii de Bello civili*, 3, 104, 1.

1113 • Dintre mai multe rele să alegi pe cel mai mic.
Ex malis eligere minima oportet.

Cicero, *De officiis*, 3, 1, 3.

1114 • Cel mai bine suportă necazurile cei care și le ascund.
Optime miserias ferunt qui abscondunt.

Curtius, *Historia Alexandri Magni*, 5, 5, 11.

1115 • O minte clarvăzătoare, la nenorocire, se așteaptă să-i vină norocul și se teme de nenorocire cînd este într-o situație frumoasă.
Sperat infestis, metuit secundis,
Alteram sortem bene preparatum,
Pectus.

Horatius, *Odae*, 2, 10, 13—15.

1116 • Vai de cei învinși!
Vae victis!

Livius, *Ab Urbe Condita*, 5, 48.

1117 • E plăcut să privești de pe uscat, în siguranță, sforțările celui ce se luptă cu marea în mijlocul vînturilor.
Suave, mari magno turbantibus aequora ventis.
E terra magnum alterius spectare laborem.
Lucretius, *De rerum natura*, 2, 1—2.

1118 • Din nenorocirile altora trag, de obicei, învățăminte cei prevăzători.
Cautis pericula prodesse aliorum solent.
Phaedrus, *Fabulae*, 1, 30, 8.

1119 • Într-o situație nenorocită, buna dispoziție reduce jumătate din neajuns.
Bonus animus in mala re dimidium est mali.
Plautus, *Pseudolus*, 452.

1120 • Nu există nici un rău în care să nu fie și ceva bun.
Malum quidem nullum est sine aliquo bono.
Plinius Senior, *Historia Naturalis*, 27, 3, 8.

1121 • După ce ai ajuns la necaz e prea tîrziu să-l mai poți evita.
Serum cavendi tempus in mediis malis.
Seneca Philosophus, *Thyestes*, 3, 487.

1122 • Bărbații adevărați nu se lasă doborîți de necazuri.
Adversis etenim frangi non esse virorum.
Silius Italicus, *Punica*, 10, 618.

1123 • Într-o situație grea mustrarea este crudă.
Crudelis est in re adversa obiurgatio.

1124 • Pînă și reamintirea unei nenorociri trecute constituie o altă nenorocire.
Post calamitatem memoria alia est calamitas.
Syrus, *Sententiae*, 138; 559.

1125 • Din aceste pricini, acele lacrimi.
Hinc illae lacrimae.
Terentius, *Andria*, 1, 1, 99.

1126 • Se văd plutind ici și colo puțini naufragiați pe genunea de apă nesfîrșită.
Apparent rari nantes in gurgite vasto.

1127 • Tu nu ceda în fața nenorocirilor, ci înfruntă-le și mai curajos.
Tu ne cede malis, sed contra audentior ito!
Vergilius, *Aeneis*, 1, 118; 6, 95.

1128 • Șarpele stă ascuns în iarbă. (Proverb: Nenorocirea vine de unde nu te aștepți).
Latet anguis in herba.
Vergilius, *Bucolica*, 3, 93.

NOROC

1129 • Mînat de vînturi prielnice.
Ventis secundis.

1130 • Norocul însoțește curajul.
Virtutis fortuna comes.

1131 • Roata norocului.
Fortunae rota.

1132 • Să-ți folosească! (Să fie cu noroc!)
Prosit!

1133 • De multe ori în viață te conduce norocul, nu înțelepciunea.
Vitam regit fortuna non sapientia.
Cicero, *Tusculanae Disputationes*, 5, 9, 25.

1134 • Norocul este orb.
Fortuna caeca.
Cicero, *Philippicae*, 13, 5, 10.

1135 • Să fii prudent: Folosește-te cum trebuie de un mare noroc.
...Bene ferre magnam /
Disce fortunam...
Horatius, *Odae*, 3, 27, 74—75.

1136 • Cu cît ai mai mult noroc, cu atît trebuie să te bizui mai puțin pe el.
Maximae cuique fortunae minime credendum est.
Livius, *Ab Urbe Condita* 30, 30. 37.

1137 • Cînd norocul se ține de tine, sinceritatea prietenilor te și părăsește.
Cum fortuna statque caditque fides.
Ovidius, *Pontica*, 2, 3, 10.

1138 • E bine ca fiecare să se mulțumească cu norocul său.
Intra fortunam debet quisque manere suam.
Ovidius, *Tristia*, 3, 4, 25.

1139 • Invidia este un tovarăș nelipsit al norocului deosebit.
Assidua eminentis fortunae comes est invidia.
Paterculus, *Historiae*, 1, 9, 6.

1140 • Norocul îi scapă pe mulți de pedeapsă, dar de frică — pe nimeni.
Multos fortuna liberat poena, metu neminem.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 97, 16.

1141 • Întîlnești mai ușor norocul, dar greu îl păstrezi.
Fortunam citius reperias, quam retineas.

1142 • Norocul este ca sticla: cînd strălucește mai bine, se sparge.
Fortuna vitrea est: tum cum splendet frangitur.

1143 • Uneori norocul pe mulți îi scapă de la nenorocire.
Fortuna multis parcere in poenam solet.

1144 • Puțin noroc trebuie să fie acela care nu atrage ură.
Miserrima est fortuna quae inimico caret.

Syrus, *Sententiae*, 230; 236; 273; 419.

1145 • E bine să socotești norocul printre lucrurile care se pot schimba, iar virtutea printre cele sigure.
Fortunam inter dubia, virtutem inter certa numerare.

Tacitus, *Germania*, 30.

1146 • Noroace! Noroace! De ce n-ai fost dăruit nimănui pentru totdeauna!
O, Fortuna, ut nunquam perpetuo est data!

Terentius, *Hecyra*, 3, 3, 46.

NOUTATE

1147 • Ce mai este nou?
Quid novi?

1148 • Vîrsta îți oferă totdeauna ceva nou.
Aetas semper adportat aliquid novi.

1149 • Un lucru nou și de care nu s-a auzit pînă acum.
Novum et ad hunc diem non auditum.

Cicero, *Pro Ligario*, 1, 1.

1150 • Vechiul îi face întotdeauna loc noului care-l îndepărtează continuu.
Cedit enim, rerum novitate extrusa, vetustas/ Semper...
Lucretius, *De rerum natura*, 3, 977—978.

1151 • Orice noutate este foarte plăcută.
Est quoque cunctarum novitas carissima rerum.
Ovidius, *Tristia*, 3, 4, 51.

1152 • Tot ce e nou se presupune a fi și măreț.
Omne ignotum pro magnifico est.
Tacitus, *Agricola*, 30.

1153 • Nu-i nimic nou sub soare.
Nil novi (novum) sub sole.
Vulgata, *Ecclesiastul*, 1, 10.

OBICEI

1154 • Conform cu obiceiul, cu uzanța.
Ad usum.

1155 • Din obiceiurile rele s-au născut legile bune.
Ex malis moribus bonae leges natae sunt.

1156 • După felul său (în felul său, într-un fel aparte).
Sui generis.

1157 • Fiecare cu obiceiul său (are un fel propriu de a vedea).
Suus cuique mos.

1158 • În felul său, într-o manieră proprie.
More suo.

1159 • Lupta împotriva obişnuinţei este aspră şi durează mult.
Dura et antiqua cum consuetudine pugna.

1160 • Lupul îşi schimbă numai părul, dar năravul ba.
Lupus pilum mutat, non mentem.

1161 • Obiceiul străbunilor.
Mos maiorum.

1162 • Obişnuinţa este mai puternică decît natura.
Consuetudo natura potentior.

1163 • Obişnuinţa este socotită ca şi o lege (are valoare de lege).
Consuetudo pro lege servatur.

1164 • Preocupările de zi cu zi se transformă în obiceiuri.
Abeunt studia in mores.

1165 • Puterea obişnuinţei este extraordinară.
Consuetudinis magna vis est.
Cicero, *Tusculanae Disputationes*, 2, 17, 40.

1166 • Obişnuinţa este o a doua natură.
Consuetudo quasi altera natura.
Cicero, *De finibus*, 5, 25, 74.

1167 • Cu greu poţi înlătura ceea ce ai admis ca o obişnuinţă.
Aegre reprendas quod sinis consuescere.
Hieronimus, *Epistulae*, 128, 3; şi Syrus, *Sententiae*, A. 52.

1168 • Dacă o cere obiceiul...
Si volet usus...
Horatius, *Ars poetica*, 71.

1169 • E foarte greu să te dezbari de un obicei.
Difficile est deserere consuetudinem.
Juvenalis, *Satirae*, 6, 87.

1170 • Un singur an contează mult în schimbarea obiceiurilor oamenilor.
Multum in commutandis moribus hominum medius annus valet.
Plinius Iunior, *Panegyricus*, 44.

1171 • Deprinderile copiilor se descoperă mai ușor în timpul jocurilor.
Mores se inter ludendum simplicius detegunt.
Quintilianus, *De Institutione Oratoria*, 1, 3, 12.

1172 • Drumul către bunele moravuri nu-i niciodată prea tîrziu de urmat.
Sera nunquam est ad bonos mores via.
Seneca Philosophus, *Agamemnon*, 242.

1173 • Sufletul se dezvață greu de tot ceea ce s-a obișnuit timp îndelungat.
Dediscit animus sero, quod didicit diu.
Seneca Philosophus, *Troades*, 633.

1174 • Vulpea își schimbă părul, dar nu și obiceiurile.
Vulpes pilum mutat non mores.

Suetonius, *De vita duodecim Caesarum „Vespasianus"*, 16.

1175 • Ce multe lucruri drepte sau nedrepte se întîmplă datorită moravurilor!
Quam multa iusta in iusta fiunt moribus!

Terentius, *Heautontimorumenos*, 4, 7, 11.

1176 • Conversațiile indecente dăunează bunelor moravuri.
Corrumpunt bonos mores colloquia mala (prava).

Tertullianus, *Ad uxorem*, 1, 8.

OM

1177 • Amintește-ți că ești om!
Te hominem esse memento!

1178 • Chiar și dintr-un bordei se poate ridica un om cu vază.
Etiam ex casa vir magnus potest exire.

1179 • Omul este măsura tuturor lucrurilor.
Homo mensura est.

1180 • Sînt un om între oameni.
Homo inter homines sum.

1181 • Omul, dacă-și respectă îndatoririle este ca un zeu pentru semenii săi.
Homo homini deus est, si suum officium sciat.

Caecilius, *Excerptae*, 74.

1182 • Om nou (ridicat prin meritele sale).
Homo novus.

Cicero, *De officiis*, 1, 39.

1183 • Orice om care fuge de ai săi, fuge prea departe.
Longe fugit, quisque suos fugit.

Petronius, *Satyricon*, 43.

1184 • Nu-i om de trei parale.
Non homo trioboli.

Plautus, *Poenulus*, 463.

1185 • Pe omul acesta se cuvine să-l cîntărești cu aur.
Hunc hominem decet auro expendi.

Plautus, *Bacchides*, 640.

1186 • Și eu sînt om ca și tine.
Tam ego homo sum, quam tu.

Plautus, *Asinaria*, 490.

1187 • Omul are de pătimit foarte mult, tot din pricina unui semen al său.
Homini plurima ex homine sunt mala.

1188 • Totdeauna oamenii sînt dornici de noutăți și de călătorii.
Hominum natura novitatis ac peregrinationis avida est.
Plinius Iunior, *Naturalis Historia*, 5, 1; 17, 10, 66.

1189 • Haina îl face pe om.
Vestis virum reddit.
Quintilianus, *De Institutione Oratoria*, 8, 5.

1190 • Omul este ceva sfînt pentru om.
Homo res sacra homini.[1]
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 95, 33.

1191 • Oricînd vezi un om la necaz, ajută-l gîndindu-te că-i om.
Quemcumque miserum videris, hominem scias.
Seneca Philosophus, *Hercules furens*, 463.

1192 • Omenirea trebuie să-și dea seama că pot exista oameni cu vază chiar și în timpul unor conducători răi.
Sciant posse etiam sub malis principibus magnos viros esse.
Tacitus, *Agricola*, 42.

1193 • Este un om cum sînt puțini alții.
Paucorum hominum est homo.
Terentius, *Eunuchus*, 3, 1, 19.

[1] Este o critică indirectă la adresa orînduirii sclavagiste.

1194 • Nu-i posibil ca omul să fie totdeauna așa cum ar dori, dacă împrejurările nu permit.
Non licet hominem esse saepe ita ut vult, si res non sinit.

1195 • Sînt om și nimic din ceea ce este omenesc nu socotesc străin de mine.
Homo sum, nihil humani a me alienum puto.
Terentius, *Heautontimorumenos*, 666; 77.

1196 • Vai de omul singur.
Vae soli.
Vulgata, *Ecclesiastul*, 4, 10.

•

ONOARE

1197 • Ca o onoare, în mod onorific.
Honoris causa (gratia).

1198 • Cînd nu există nici o teamă, onoarea și respectul dispar.
Nullus ubi timor est, honor et reverentia cedunt.

1199 • După cum e omul așa-i și respectat.
Qualis vir, talis honos.

1200 • Ierarhia onorurilor.
Cursus honorum.

1201 • Învață obiceiuri frumoase, ca să te bucuri de onoare.
Disce bonos mores, ut te comitentur honores.

1202 • Munca aduce onoare.
Labores pariunt honores.

1203 • Omul care nu-și respectă cuvîntul nu se poate bucura de onoare.
Falsus in ore, caret honore.

1204 • Onoare celor învinși!
Victis honos!

1205 • Pentru considerație față de cineva.
Propter honoris respectum.

1206 • Prefer moartea, decît să-mi pierd onoarea.
Malo mori, quam foedari.

1207 • Dintre toate satisfacțiile omenești nimic nu este mai onorabil și mai important decît să meriți cu adevărat recunoștință din partea patriei.
Nihil ex omnibus rebus humanis est praeclarius aut praestantius quam de republica bene mereri.
Cicero, *Epistulae ad familiares*, 10, 5.

1208 • Onoarea este răsplata virtuții.
Honor est praemium virtutis.
Cicero, *Ad Brutum*, 81, 281.

1209 • Onoarea stimulează operele de creație.
Honos alit artes.
Cicero, *Tusculanae Disputationes*, 1, 2, 4.

1210 • Averea aduce și onoruri.
Dat census honores...
Ovidius, *Fasti*, 1, 217.

1211 • Cine ar fi cunoscut pe Hector, dacă Troia n-ar fi fost nefericită?
Hectora quis nosset, si felix Troia fuisset?
Ovidius, *Tristia*, 4, 3, 75.

1212 • Am preferat să pierd un prieten decît cuvîntul dat.
Potius amicum, quam dictum perdidi.
Quintilianus, *De Institutione Oratoria*, 6, 3, 28.

1213 • Onoarea mai repede crește, dar vine mai încet.
Facilius crescit dignitas quam incepit.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 101, 2.

1214 • Cine a pierdut încrederea nu mai are ce pierde.
Fidem qui perdidit nihil ultra perdere potest.
Syrus, *Sententiae*, 222.

OPERĂ

1215 • Operă de mare valoare. (Capodoperă).
Magnum opus.
1216 • Opera sa îl recomandă pe orice artist.
Opificem commendat opus.
1217 • Operă supusă unei examinări competente.
Oculis subiecta fidelibus.

1218 • Piesă de teatru cu subiect grecesc.
Fabula palliata.

1219 • Piesă de teatru cu subiect roman.
Fabula togata.

1220 • Se acordă permisiunea (ca opera) să fie tipărită.
Imprimi permittitur.

1221 • Am săvîrșit un monument mai trainic decît bronzul.
Exegi monumentum aere perennius.

Horatius, *Odae*, 3, 30, 1.

1222 • Inspirați-vă, scriitori, din modelele grecești, ziua și noaptea.
Vos exemplaria Graeca /
Nocturna versate manu, versate diurna.

1223 • Prima sursă a unei scrieri bune o constituie cunoștințele temeinice.
Scribendi recte sapere est et principium et fons.

1224 • S-a discutat dacă natura sau arta face o poemă vrednică de laudă.
Natura fieret laudabile carmen an arte,
Quaesitum est...

Horatius, *Ars Poetica*, 268—269; 309; 408—409.

1225 • Meșteșugul întrece materialul.
Materiem superabat opus.

Ovidius, *Metamorphoses*, 2, 5.

1226 • Opera va face să dăinuiaseă ceea ce a făcut fiecare.
Quod fecit quisque tuetur opus.

1227 • Orice autor își laudă opera.
Auctor opus laudat.
Ovidius, *Pontica*, 4, 1, 28; 3, 9, 9.

1228 • E bine ca opera să fie pe măsura cuvintelor.
Verbis opera concordare debent.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 20.

1229 • Aceasta-i strădania, aceasta-i opera.
Hoc opus, hic labor est.
Vergilius, *Aeneis*, 6, 128.

1230 • Nici talentul fără învățătură și nici învățătura fără de talent nu pot crea o operă desăvîrșită.
Neque ingenium sine disciplina, aut disciplina sine ingenio perfectum artificem potest efficere.
Vitruvius, *De architectura*, 1, 1, 3.

PACE

1231 • Altarul păcii, locul de împăciuire.
Ara pacis.

1232 • Dacă dorești liniște, potolește-ți limba care vorbește prea mult.
Si cupis pacem linguam compesce loquacem.

1233 • Dacă vrei să trăiești bucuros și liniștit — în pace — evită cearta, procesele, rivalitatea și insultele.
Vivere si laetus cupis atque in pace quietus: certamen, lites, rixas et iniurias vites.

1235 • Pace pentru întregul glob pămîntesc (pacea întregii lumi).
Pax orbis terrarum.

1236 • Pacea romană.
Pax Romana.

1237 • Sărutul de pace (un salut între conducătorii de state).
Osculum pacis.

1238 • Tratatele trebuie să fie respectate.
Pacta sunt servanda.

1239 • Armele să cedeze locul togei, iar coroana de lauri să fie oferită oratoriei.
Cedant arma togae; concedat laurea linguae.

Cicero, *De officiis*, 1, 22, 77.

1240 • E mai bună și mai folositoare o pace sigură decît speranța într-o victorie.
Melior tutiorque est certa pax quam sperata victoria.

1241 • Să arătați doar intenția de război și veți avea pace.
Ostendite modo bellum, pacem habebitis.

Livius, *Ab Urbe, Condita*, 30, 30, 19; 6, 18, 17.

1242 • Pacea — aducătoare de fericire — se potrivește oamenilor, iar furia sălbatică, animalelor.
Candida pax homines, trux decet ira feras.
Ovidius, *Ars amandi*, 3, 502.

1243 • Pacea aduce foloase omenirii căci și iubirea a apărut în timp de pace.
Pax iuvat et media pace repertus amor.
Ovidius, *Amores*, 3, 2, 50.

1244 • Săracul se bucură de liniște chiar și pe un drum amenințat de hoți.
Etiam in obsessa via pauperi pax est.
Seneca, *Epistulae*, 14, 9.

1245 • După ce că pustiesc totul, spun că aceasta-i pace!
Solitudinem faciunt, pacem appellant.
Tacitus, *Agricola*, 30.

1246 • Omul înțelept trebuie să încerce mai întîi să rezolve toate prin bună înțelegere și nu prin arme.
Omnia prius experiri, quam armis, sapientem decet.
Terentius, *Eunuchus*, 789.

1247 • În război nu există nici o salvare; de aceea noi toți cerem de la tine pace.
Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes.
Vergilius, *Aeneis*, 11, 362.

PATRIOTISM

1248 • Acționează nu pentru sine, ci pentru patrie.
Non sibi sed patriae.

1249 • Dragostea de patrie înduplecă pe oricine.
Ducit amor patriae.

1250 • E rușinos să fii ca un străin în patria ta.
Turpe est in sua patria peregrinum esse.

1251 • Luptăm pentru patrie prin pacea întregii omeniri.
Pro patria per orbis concordiam.

1252 • Pentru patrie trebuie să învingem sau să murim.
Nobis aut vincendum pro patria aut moriendum.

1253 • Voi lupta pentru apărarea altarelor și vetrelor strămoșești.
Pro aris et focis patriae dimicabo.

1254 • Pămîntul patriei este drag tuturor.
Patriae solum omnibus est carum.
Cicero, *In Catilinam*, 4, 7.

1255 • Este plăcut și înălțător să mori pentru patrie.
Dulce et decorum est pro patria mori.
Horatius, *Odae*, 3, 2, 13.

1256 • Este o nelegiuire să uneltești împotriva patriei.
Nefas est nocere patriae.
Seneca Philosophus, *De ira*, 2, 31, 6.

1257 • Se cuvine ca un conducător să pună mai presus interesele patriei decît copiii săi.
Praeferre patriam liberis regem decet.
Seneca Philosophus, *Troades*, 332.

1258 • Nimeni nu-și iubește patria pentru că este mare, ci pentru că este a sa.
Nemo patriam, quia magna est, amat, sed quia sua.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 66, 26.

1259 • Iubirea de patrie va învinge totdeauna.
Vincet amor patriae.
Vergilius, *Aeneis*, 6, 823.

PĂRERE

1260 • Cîți oameni, tot atîtea păreri.
Quot homines tot sensus.

1261 • Dacă îmbătrînește, omul își schimbă părerile.
Senescente homine, senescunt et sensus.

1262 • Fiecare om este influențat de părerea sa.
Unusquisque abundat sensu suo.

1263 • Prostul își spune cel dintîi părerea.
Stultus primus suam sententiam dicit.

1264 • Un bătrîn își schimbă părerile mai greu.
Raro senex mutat sententiam.

1265 • Realitatea nu este totdeauna aşa cum ni se pare nouă că o vedem.
Nom semper ea sunt, quae videtur dispici.
Cicero, *Epistulae ad Atticum*, 7, 1, 5.

1266 • Să fii hotărît în părerile tale!
In sententia permaneto.
Cicero, *Pro Murena*, 65.

1267 • Cîte capete tot atîtea mii de păreri.
Quot capitum vivunt totidem studiorum millia.
Horatius, *Satirae*, 2, 1, 27—28.

1268 • Acest lucru este clar chiar şi pentru un orb.
Apparet id etiam caeco.
Livius, *Ab Urbe Condita*, 32, 34, 3.

1269 • Părerile se pun la vot, nu se apreciază ce valoare au.
Sententiae numerantur, non ponderantur.
Plinius Junior, *Epistulae*, 2, 2, 79.

1270 • Adesea avem de suferit din cauza unor păreri şi nu din cauza realităţii.
Saepius opinione quam re laboramus.

1271 • Toate acţiunile noastre depind de aprecierile altora.
Omnia ex opinione suspensa sunt.
Seneca Philosophus, *Epistulae* 13, 4; 78, 13.

1272 • Nu voi face nimic numai de ochii lumii, ci pe toate le voi face din conștiință.
Nihil opinionis causa, omnia conscientiae faciam.
Seneca Philosophus, *De vita beata*, 20, 3.

1273 • Buna apreciere a oamenilor valorează mai mult decît averea.
Bona opinio hominum tutior pecunia est.
Syrus, *Sententiae*, 94.

PEDEAPSĂ

1274 • Ca să eviți pedeapsa, să nu te atingi de lucrurile străine.
Ut vites poenas, ne tangas res alienas.

1275 • Pedeapsa este aceeași și pentru făptaș și pentru complice.
Facientes et consentientes poena par.

1276 • Hoții cei mari îi pedepsesc adesea pe hoții mai mici.
Magni minores saepe fures puniunt.
Balbus, *Sententiae*, 107.

1277 • Să nu fie pedeapsa mai gravă decît e vina.
Ne maior poena, quam culpa sit.
Cicero, *De officiis*, 1, 25.

1278 • Pedeapsa urmează curînd după vină.
Culpam poena premit comes.

1279 • Pe infractorul recidivist rareori l-a trecut cu vederea pedeapsa care vine șchiopătînd.
Raro antecedentem scelestum /
Deseruit pede Poena claudo.
Horatius, *Odae*, 4, 5, 24; 3, 2, 31—32.

1280 • Tot ce le trăsnește prin minte regilor se abate pe capul grecilor.
Quiquid delirant reges, plectuntur Achivi.
Horatius, *Epistulae*, 1, 2, 14.

1281 • Mai bine să suferi pedeapsa pe nedrept, decît să o meriți.
Estque pati poenam, quam meruisse minus.
Ovidius, *Pontica*, 1, 1, 62.

1282 • De obicei mincinoșii își primesc pedepsele după minciunile lor.
Solent mendaces luere poenas malefici.
Phaedrus, *Fabulae*, 1, 19, 1.

1283 • Nici un inculpat nu-și poate abroga pedeapsa.
Nemo nocens sibi ipsi poenas abrogat.
Seneca Philosophus, *Hercules Oeteus*, 899.

1284 • Nici un om cu judecată nu pedepsește pentru că ai greșit, ci ca să nu mai greșești.
Nemo prudens punit, quia peccatum est, sed ne peccetur.
Seneca Philosophus, *De ira*, 1, 16.

1285 • Omul necinstit poate să-și amîne pedeapsa, dar nu poate scăpa de ea.
Poenam moratur improbus, non praeterit.

1286 • Pedeapsa vine ca un șarpe la omul rău ca să-l distrugă.
Poena ad malum serpens ut proterat, venit.

Syrus, *Sententiae*, 559; 557.

1287 • Cît de tîrziu, dar pedeapsa vine totuși, pe nesimțite.
Sera, tamen tacitis, poena venit pedibus.

Tibullus, *Carmina*, 1, 9, 4.

PERSEVERENȚĂ

1288 • Cine se învinge pe sine reușește.
Vincit qui se vincit.

1289 • Cine va persevera pînă la sfîrșit, va fi salvat.
Qui perseveraverit usque in finem, salvus erit.

1290 • Dacă vrei să ajungi pe cea mai înaltă treaptă, pornește de jos.
Si vis ad summum progredi ab infimo ordire.

1291 • Orașul Roma n-a fost fondat într-o singură zi.
Roma non fuit una die condita.

1292 • Repetiția este mama studiului.
Repetitio est mater studiorum.

1293 • A greși este în firea fiecărui om, dar a persevera în greșală nu este decît în firea unui neghiob.
Cuiusvis hominis est errare, nullius nisi insipientis in errore perseverare.
Cicero, *Philippicae*, 12, 2, 5.

1294 • Chiar și pietrele se rod de apa care le lovește neîncetat.
Percussu crebro saxa cavantur aquis.
1295 • Picătura găurește piatra, iar inelul se roade de purtat.
Gutta cavat lapidem, consumitur annulus usu.
Ovidius, *Pontica*, 2, 7, 40; 4, 10, 5.

PLĂCERE

1296 • Fiecare om are plăcerea sa.
Sua cuique voluptas.
1297 • Nici chiar Jupiter nu poate face pe placul tuturor.
Ne Iuppiter quidem omnibus placet.
1298 • Pentru plăcere și nu pentru folos.
Ad oblectamentum et non ad quaestum.

1299 • Cele mai mari plăceri pot să se sfîrșească în dezgust.
Voluptatibus maximis fastidium est finitimum.
Cicero, *De oratore*, 3, 25.

1300 • Este de la sine înțeles că atunci cînd plăcerea domnește mai presus de toate, virtuțile sînt alungate.
Virtutes iacere omnes necesse est, voluptate dominante.

Cicero, *De finibus*, 1, 32.

1301 • Oamenii sînt ispitiți de plăceri ca și peștii de momeala din undiță.
Voluptate homines ut hamo pisces.

Cicero, *De senectute*, 13.

1302 • Este plăcut uneori să nu ții seama nici de timp și nici de loc.
Dulce est desipere in loco...

Horatius, *Odae*, 4, 12, 28.

1303 • Plăcerea plătită cu necazuri nu ajută la nimic: disprețuiește, deci, plăcerile.
Sperne voluptates: nocet empta dolore voluptas.

Horatius, *Epistulae*, 1, 2, 55.

1304 • Ne plac mai mult acele lucruri care-s mai scumpe.
Magis illa iuvant, quae pluris emuntur.

Juvenalis, *Satirae*, 11, 16.

1305 • Există o plăcere chiar și în plîns.
Est quaedam flere voluptas.

Ovidius, *Tristia*, 4, 3, 37.

1306 • Fiecare preocupare își are plăcerile sale.
Curae sua cuique voluptas.
Ovidius, *Ars amandi*, 1, 749.

1307 • Nu există plăcere care să nu provoace și dezgust prin repetarea ei.
Nulla est voluptas, quae non assiduitate fastidium pariat.
Plinius, *Naturalis Historia*, 12, 17, 81.

1308 • A te lăsa tîrît de plăcere, acesta este începutul tuturor nenorocirilor.
Voluptati indulgere initium omnium malorum est.

1309 • Motive de dureri pot să apară chiar și în timpul plăcerilor.
In ipsis voluptatibus causae doloris oriuntur.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 110, 10; 91, 5.

1310 • Rîvnim la lucru străin, iar altora le plac mai mult lucrurile noastre.
Alienum nobis, nostrum plus aliis placet.

1311 • Să te ferești chiar și de ceea ce ți se pare dulce, dacă poate să devină cîndva amar.
Dulce etiam fugias, quod fieri amarum potest.
Syrus, *Sententiae*, 11; 175.

1312 • Pe fiecare îl încîntă o anumită plăcere.
Trahit sua quemque voluptas.
Vergilius, *Bucolica*, 2, 65.

POEZIE

1313 • Licență permisă poeților.
Licentia poetica.

1314 • Poet te naști, orator devii.
Poeta nascitur, orator fit.

1315 • Un pas către Parnas.
Gradus ad Parnassum[1].

1316 • N-am cunoscut pînă acum nici un poet care să nu se socotească cel mai capabil.
Adhuc neminem cognovi poetam qui sibi non optimus videtur.

Cicero, *Tusculanae Disputationes*, 5, 22.

1317 • Bunul simț este pentru scrisul cel bun și izvor și principiu.
Scribendi recte sapere est et principium et fons.

1318 • Nici oamenii nici zeii, nici stîlpii librarilor nu au admis că poeții pot fi și mediocri.
...............mediocribus esse poetis
Non homines, non di, non concesere columnae.

1319 • Omul cinstit și înțelept va blama versurile slabe.
Vir bonus et prudens versus reprehendit inertes.

[1] Parnas, masiv muntos în Focida, (Grecia) consacrat lui Apollo, lui Dionysos și muzelor.

1320 • Pictorii și poeții au totdeauna îngăduința de a îndrăzni orice.
...pictoribus atque poetis // Quidlibet audendi semper fuit aequa potestas.

1321 • Poeții urmăresc sau să ne fie de folos, sau să ne încînte.
Aut prodesse volunt aut delectare poetae.

1322 • Poezia este ca și pictura. (Are anumite reguli.)
...ut pictura poesis.

1323 • Vot de la toți ia cel ce utilul cu dulcele-mbină. / Pe cititor desfătîndu-l și totdeodată-nvățîndu-l.
Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci,
Lectorem delectando pariterque monendo.

1324 • Sînt necăjit că și bunul Homer mai ațipește uneori.
Indignor quandoque bonus dormitat Homerus.

Horatius, *Ars poetica*, 309; 372—373; 445; 9—10; 333; 361; 343—344; 359.

1325 • Întreaga tagmă a scriitorilor iubește pajiștea și fuge de oraș.
Scriptorum chorus omnis amat nemus et fugit urbem.

1326 • Noi toți, inspirați sau nu, scriem poezii peste tot.
Scribimus indocti doctique poemata passim.

1327 • Neamul supărăcios al poeților.
Genus irritabile vatum.
Horatius, *Epistulae*, 2, 2, 77; 2, 1, 117; 2, 2, 102.

1328 • Faima pe care ți-o vor da poeziile va fi veșnică.
Carmina quam tribuent fama perennis erit.

1329 • Poeziile nu mor niciodată.
...carmina morte carent.
Ovidius, *Amores*, 1, 10, 62; 1, 15, 32.

1330 • Orice încercam să spun devenea vers.
Quidquid tentabam dicere versus erat.

1331 • Poeziile sînt o preocupare plăcută: ele cer însă o liniște sufletească.
Carmina laetum sunt opus et pacem mentis habere volunt.
Ovidius, *Tristia*, 4, 10, 26; 5, 12, 3.

1332 • Poeților le este îngăduit chiar să și mintă.
Poetis mentiri licet.
Plinius Iunior, *Epistulae*, 6, 21, 6.

POPOR

1333 • Cineva din popor.
Ex grege.

1334 • În genere, nu ne poate fi indiferent, ceea ce se vorbește în popor.
Non omnino temere est quod vulgo dicitur.

1335 • Salvarea statului (poporului) să fie îndatorirea de căpătîi a oricărui conducător.
Salus reipublicae (populi) suprema lex esto.

1336 • Limbajul poporului este sacru.
Sacra populi lingua est.
Seneca Rhetor, *Controversiae*, 1, 1, 10.

PRIETENIE

1337 • Din prietenie, (din curtoazie).
Ex comitate.
1338 • În momente de prosperitate se găsesc mulți prieteni.
Tempore felici multi numerantur amici.
1339 • Prosperitatea atrage mulți prieteni.
Felicitas multos habet amicos.
1340 • În semn de prietenie.
Ut pignus amicitiae.
1341 • Înțelegere perfectă, prieteni buni.
Clara pacta, boni amici.
1342 • Prieten pînă la mormînt.
Amicus usque ad aras.
1343 • Prietenul neamului omenesc.
Amicus humani generis.

1344 • Așa cum încerci aurul prin foc, tot așa prietenul credincios îl poți verifica într-un moment de primejdie.
Quasi aurum igni, sic benevolentia fidelis periculo aliquo possit.
Cicero, *Ad familiares*, 9, 16, 2.

1345 • Cei ce exclud prietenia din viață par a lua soarele din lume.
Solem ex mundo tollere videntur qui amicitiam e vita tollunt.

1346 • Corectitudinea creează prieteniile și le păstrează.
Virtus et conciliat amicitias et conservat.

1347 • Nimic nu este mai greu decît ca prietenia să dureze pînă la sfîrșitul vieții.
Nihil difficilius esse quam amicitiam usque ad extremum vitae permanere.

1348 • Prietenul adevărat se cunoaște într-o împrejurare grea. (Proverb: Prietenul bun se cunoaște la nevoie).
Amicus certus in re incerta cernitur.

1349 • Prietenul este ca și un al doilea eu.
Amicus est tanquam alter idem.

Cicero, *De amicitia*, 13, 47; 27, 100; 10, 33; 17, 64; 21, 80.

1350 • Între stăpîn și sclav nu poate exista nici o prietenie.
Inter dominum et servum nulla amicita est.

Curtius, *Historia Alexandri Magni*, 7, 8, 28.

1351 • Prietenul este jumătatea sufletului meu.
Animae dimidium meae (amicus).

Horatius, *Odae*, 1, 3, 8.

1352 • Asemănarea obiceiurilor valorează mai mult în prietenie decît dragostea.
Plus in amicitia valet similitudo morum quam affinitas.
Cornelius Nepos, *Atticus*, 5, 3.

1353 • „Prieten" este un cuvînt folosit foarte des, „sinceritatea" prietenului însă e rară.
Vulgare „amici" nomen, sed rara est fides.
Phaedrus, *Fabulae*, 3, 9, 1.

1354 • Tuturor prietenilor mei le doresc să aibă ceea ce am și eu.
Omnibus amicis, quod mihi est, cupio esse item.
Plautus, *Trinummus*, 1, 2, 16.

1355 • Prietenul cel mai vechi este cel mai bun.
Veterrimus homini optimus est amicus.

1356 • Unde există prieteni, acolo există și ajutor.
Ubi amici, ibidem opes.
Plautus, *Truculentus*, 1, 2, 71; 885.

1357 • Trăinicia unei prietenii constă în asemănarea obiceiurilor.
Vinculum amicitiae: morum similitudo.
Plinius Iunior, *Epistulae*, 4, 15, 2.

1358 • A dori aceleași lucruri și a refuza aceleași lucruri, asta este o prietenie trainică.
Idem velle atque idem nolle ea demum firma amicitia est.
Sallustius, *De conjurationae Catilinae*, 20, 4.

1359 • Sfătuiește-ți prietenul în taină — și laudă-l în public.
Amicum in secreto mone, palam lauda!
Seneca Philosophus, *De moribus*, 12.

1360 • Situațiile fericite îți aduc prieteni; nenorocirile ți-i verifică.
Secundae amicos res parant; tristes probant.
Syrus, *Sententiae*, 887.

1361 • Amîndoi sîntem din Arcadia. (Sîntem prieteni.)
Arcades ambo.
Vergilius, *Bucolica*, 7, 4.

•

PRILEJ

1362 • Acum pentru atunci.
Nunc pro tunc.
1363 • Alege momentul potrivit.
Nosce tempus.
1364 • Bate fierul cît e cald.
Ferrum cudendum est dum candet in igne.
1365 • Celor care vin tîrziu le rămîn doar oasele.
Tarde venientibus ossa.
1366 • Cine fuge de ocazie, fuge și ea de el.
Qui deserit occasionem, deseritur ab illa.
1367 • Cine vrea să se despartă de un prieten, caută un pretext.
Occasiones quaerit, qui vult recedere ab amico.

1368 • Pîndește ocazia; dacă ai văzut-o, folosește-te de ea.
Occasionem circumspice: hanc si videris, prende.

1369 • Știi să învingi, Hannibal, dar nu știi să te folosești de victorie.
Vincere scis, Hannibal, victoria uti nescis.
Livius, *Ab Urbe Condita*, 22, 51, 4.

1370 • Rareori se ivește o ocazie avantajoasă.
Brevis est occasio lucri.
Martialis, *Epigrammata*, 8, 9, 3.

1371 • Ridică pînza cînd este vîntul prielnic.
Dum licet et spirant flamina, navis eat.
Ovidius, *Fasti*, 4, 18.

1372 • Fiecare lucru trebuie să fie făcut la timpul său.
Suo quaeque tempore facienda sunt.
Plinius Senior, *Naturalis Historia*, 18, 6, 44.

1373 • Loviturile soartei sînt prilej de manifestare a virtuții.
Calamitas virtutis occasio est.
Seneca Philosophus, *De Providentia*, 5, 6.

1374 • Nu pierde momentul actual de teama celui care va veni.
Praesens tempus futuri metu perdere.

1375 • Prinde momentul potrivit.
Tempori parce.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 24, 1; 88, 39.

1376 • Voința inițiază toate acțiunile frumoase, dar ocazia le duce la bun sfîrșit.
Omnia honesta opera voluntas inchoat, occasio perficit.
Seneca Rhetor, *Controversiae*, 4, 7, 3.

1377 • Adesea, deliberînd pierzi ocazia.
Deliberando saepe perit occasio.
Syrus, *Sententiae*, 158.

• PRIMEJDIE

1378 • Cezar la Rubicon.
Caesar ad Rubiconem.

1379 • O primejdie comună trebuie să fie înlăturată prin unirea celor amenințați.
Commune periculum concordia propulsandum.

1380 • Uneori sinceritatea duce spre primejdie.
Sinceritas ad perniciem solet agi.

1381 • Aici se oprește apa (aici este o piedică).
Hic haeret aqua.
Cicero, *De officiis*, 3, 33, 117.

1382 • Hannibal în fața porților (Romei).
Hannibal ante (ad) portas.
Cicero, *Philippicae*, 1, 5, 11.

1383 • În amînare stă primejdia.
Periculum in mora.
Livius, *Ab Urbe Condita*, 38, 25, 13.

1384 • Nimeni nu poate cunoaşte dinainte primejdiile.
Sua quisque pericula nescit.
Lucanus, *Pharsalia*, 7, 133.

1385 • Pe cît este de neomenos să-i faci rău unui om bun, tot pe atîta este de primejdios să-i faci bine unui om rău.
Malo benefacere tantundem est periculum, quantum bono malefacere.
Plautus, *Poenulus*, 3, 3, 20.

1386 • Procedează cu înţelepciune cel care trage învăţăminte din primejdia altuia.
Feliciter sapit qui alieno periculo sapit.
Plautus, *Mercator*, 4, 7, 40.

1387 • Virtutea este un foarte mare ajutor în caz de primejdie.
Magnum praesidium in periculis innocentia.
Seneca Rhetor, *Controversiae*, 3, 16, 10.

PROGRES

1388 • A nu progresa din punct de vedere al calităţilor înseamnă a regresa.
Non progredi in via virtutis retrogredi est.

1389 • Cine face progrese în studii, dar are lipsuri în comportare, mai mult regresează decît progresează.
Qui proficit in litteris et deficit in moribus, plus deficit quam proficit.

1390 • Interesul pentru învățătură crește și mai mult avînd un exemplu deosebit.
Proficit exemplo tanto cautela docendi.

1391 • În așa fel să-i ajuți pe alții să progreseze, încît să fii tu însuți mulțumit de tine.
Profice sic aliis, ut sis tibi carus ipse!

1392 • Începutul acțiunilor corecte va progresa continuu.
Radix iustorum semper proficiet.

1393 • Orice progres merită să fie lăudat chiar și la un om neprevăzător.
Successus etiam in temerario laudatur.

1394 • Oricine studiază puțin, progresează puțin,
Studiază, deci, continuu pentru ca să progresezi cum se cade!
Proficit ille parum, quicumque parum studet, ergo
Ut bene proficias, iugiter ipse stude!

1395 • Să trăiască, să crească, să înflorească!
Vivat, crescat, floreat!

1396 • Studiază, scrie, caută să progresezi și nu-ți pierde timpul jucîndu-te cu zarurile!
Stude, scribe, profice et non cum tessera lude!

1397 • Oamenii și-au dat seama, în mintea lor, că orice lucru se realizează prin ajutorul altuia, pînă ce, prin inteligență, au ajuns pe culmile progresului.
Namque aliud ex alio clarescere corde videbant.
Artibus ad summum donec venere cacumen.

1398 • Orice lucru progresează odată cu trecerea timpului.
Sic unumquicquid paulatim protrahit aetas
In medium...

1399 • Practica vieții și experiența minții inventive i-a învățat pe oameni să progreseze pe nesimțite.
Usus et impigrae simul experientia mentis
Paulatim docuit pedetemptim progredientes.

1400 • Unele specii de viețuitoare sporesc, altele scad la număr,
Și într-o perioadă relativ scurtă generațiile progresează.
Augescunt aliae gentes, aliae minuuntur,
Inque brevi spatio mutantur saecla animantum.

Lucretius, *De rerum natura*, 5, 1454—1455; 5, 1452—1453; 5, 1450—1451; 2, 77—78.

1401 • A putea să te ridici (din punct de vedere moral) este o dovadă de progres.
Crescere posse imperfectae rei signum est.

Seneca Philosophus, *Epistulae*, 66, 9.

1402 • (Augustus se lăuda că) el a găsit Roma un oraş din cărămidă şi a lăsat-o ca un oraş din marmură.
...Marmoream se relinquere quam latericiam accepisset.
Suetonius, *De vita duodecim Caesarum*, „Augustus", 29.

1403 • Armata, prin exerciţii, progresează (în instruire); prin inactivitate, îşi pierde forţa.
Exercitus labore proficit, otio senescit.
Vegetius, *Epitoma rei militaris*, 3, 26.

PROSTIE

1404 • A face servicii altora şi a-ţi face ţie rău, înseamnă prostie şi nu caritate.
Aliis prodesse et sibi nocere stultitia est, non caritas.

1405 • A te socoti atotştiutor este propriul pas spre prostie.
Credere te sapientem primus ad stultitiam gradus.

1406 • Capul prost nici nu încărunţeşte, nici nu nălbeşte.
Caput stultum nec canescit, nec albescit.

1407 • Cu proştii e mai bine să nu ai de-a face.
Cum fatuis consilium ne habeas.

1408 • Norocul îi favorizează şi pe proşti.
Fortuna favet fatuis.

1409 • Nu poate lega trei cuvinte.
Tria verba non potest jungere.

1410 • Nu orice greşeală trebuie să fie socotită prostie.
Non omnis error stultitia est dicenda.

1411 • Pe nătărăi îi recunoaştem după vorbe — pe măgar după urechi.
E verbis fatuos, ex aure tenemus asellum.

1412 • Prostul îşi arată imediat mînia.
Fatuus statim indicat iram suam.

1413 • Prostul nu va avea nici un prieten.
Fatuo non erit amicus.

1414 • Să nu-i răspunzi prostului pe măsura prostiei lui şi nici să nu devii asemenea lui.
Ne respondeas stulto juxta stultitiam eius, ne efficieris similis ei.

1415 • A face pe prostul e cea mai bună măsură de prevedere în anumite situaţii.
Stultitiam simulare loco prudentia summa est.

Cato, *Disticha Moralia*, 2, 18.

1416 • Este o dovadă de prostie să vezi viciile altora şi să le uiţi pe ale tale.
Est enim stultitiae aliorum vitia cernere, obliviscere suorum.

Cicero, *Tusculanae Disputationes*, 3, 30, 73.

1417 • Nimic nu poate fi mai insuportabil decît un prost norocos.
Neque quidquam insipiente fortunato intolerabilius fieri potest.

Cicero, *De amicitia*, 15, 54.

1418 • Este o virtute să scapi de vicii și o înțelepciune deosebită să te ferești de prostie.
Virtus est vitium fugere et sapientia prima/ Stultitia caruisse.
Horatius, *Epistulae*, 1, 1, 41—42.

1419 • A nu vedea frunza în pădure.
Frondem in silvis non cernere!
Ovidius, *Tristia*, 5, 4, 9.

1420 • E o prostie să fii supărat pe cineva care are putere mai mare decît tine.
Stultitia est ei te esse tristem, cuius potestas plus potest.
Plautus, *Casina*, 2, 4, 4.

1421 • Prostia fiecăruia se răzbună pe el însuși.
Sua cuique nocet stultitia.
Plinius Iunior, *Epistulae*, 12, 88.

1422 • Tăcerea, pentru omul prost, este socotită înțelepciune.
Taciturnitas stulto homini pro sapientia est.
Syrus, *Sententiae*, 738.

PRUDENȚĂ

1423 • Ai grijă ce spui, cînd și cui spui.
Cave quid dicis, quando et cui.

1424 • Analizează trecutul, examinează prezentul și privește în viitor.
Respice, adspice, prospice.

1425 • Cărarea bătătorită este cea mai sigură.
Via trita est tutissima.

1426 • Ceea ce-i îngăduit lui Jupiter, nu-i îngăduit și boului.
Quod licet Iovi non licet bovi.

1427 • Cine pășește cu atenție nu cade de pe punte.
Non de ponte cadit qui cum prudentia vadit.

1428 • Nu căuta gîlceava cînd o poți evita.
Cum licet fugere ne quaere litem.

1429 • Nu trîmbița triumful înainte de glorie.
Ante victoriam ne canas triumphum.

1430 • Păzește-te de omul tăcut și de apa liniștită.
Cave muto et aqua silenti tibi cave.

1431 • Prudenți devenim cînd îmbătrînim.
Aetate reddimur prudentiores.

1432 • Cutezanța este un atribut al tinereții, iar prudența al bătrîneții.
Temeritas est florentis aetatis, prudentia senescentis.

Cicero, *De senectute,* 6, 20.

1433 • Dreptatea fără de prudență are o mare valoare, dar, fără dreptate, prudența nu valorează nimic.
Justitia sine prudentia multum poterit, sine justitia nihil valebit prudentia.

Cicero, *De officiis,* 2, 9, 34.

1434 • Orice ai face, fă cu prudență și gîndește-te la rezultat.
Quidquid agis,
Prudenter agas et respice finem.
Gesta Romanorum, 103—104.

1435 • Pierdem ceva sigur urmărind lucruri nesigure.
Certa amittimus, dum incerta petimus.
Plautus, *Pseudolus*, 685.

1436 • Două odgoane asigură mai bine corabia.
Melius duo defendunt retinacula navim.
Propertius, *Carmina*, 2, 22, 41.

1437 • Mă tem de greci chiar cînd aduc daruri.
Timeo Danaos et dona ferentes.

1438 • Pregătit pentru orice eventualitate.
...in utrumque paratus.

1439 • Să-i cruți pe cei supuși și să lupți împotriva celor trufași.
Parcere subiectis et debellare superbos.
Vergilius, *Aeneis*, 2, 49; 2, 61; 6, 853.

RAȚIUNE

1440 • Mintea omului se cultivă prin învățătură și gîndire.
Hominis mens discendo alitur et cogitando.

1441 • Oamenii cu mintea ușoară se preocupă de fleacuri.
Parva leves capiunt mentes.

1442 • Poftele trebuie să fie subordonate rațiunii.
Appetitus rationi oboediant.

1443 • Rațiunea are totdeauna mai mare valoare ca forța necugetată.
Plus ratio, quam vis caeca valere solet.

1444 • Dacă obiceiul are putere, cum să nu aibă și rațiunea?
Mos valet, ratio non valebit?
Cicero, *Tusculanae Disputationes*, 2, 11, 40.

1445 • Dacă vrei ca toate să ți se supună, supune-te rațiunii.
Si vis omnia tibi subicere, te subice rationi.

1446 • Rațiunea este cea care hotărește la bine și la rău.
Ratio est arbitra bonorum et malorum.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 37, 4; 66, 33.

1447 • Nimic nu trebuie să se facă fără rațiune.
Nil sine ratione faciendum est.
Seneca Philosophus, *De beneficiis*, 4, 10, 12.

1448 • Sublima natură ne-a dăruit ogoarele, iar inventivitatea omenească a construit orașele.
Divina natura dedit agros; ars humana aedificavit urbes.
Varro, *De re rustica*, 3, 1.

1449 • Spiritul pune în mișcare materia.
...totamque...
Mens agitat molem!
Vergilius, *Aeneis*, 6, 726—727.

RĂBDARE

1450 • Cel sătul nu vrea să știe cît rabdă flămîndul.
Non vult satur, quid ieiunus patiatur.

1451 • Cine nu știe să rabde, nu știe să fie stăpîn.
Qui nescit pati, nescit dominare.

1452 • Dacă vrei să învingi, învață să rabzi.
Si vis vincere, disce pati.

1453 • Omul răbdător învinge.
Vincit qui patitur.

1454 • Răbdarea învinge orice.
Patientia vincit omnia.

1455 • Răbdarea este un leac împotriva oricărei dureri.
Patientia est remedium cuivis dolori.

1456 • Răbdarea iritată se transformă ușor în furie.
Furor fit laesa saepius patientia.

1457 • Rabdă și înfrînează-te.
Sustine et abstine.

1458 • Răbdînd, romanul (Fabius) a învins.
Romanus (Fabius) sedendo vincit.

1459 • Răbdarea face mai ușoară situația ce nu se poate schimba.
... sed levius fit patientia/
Quidquid corrigere est nefas.
Horatius, *Odae*, 1, 24, 19—20.

1460 • Țăranul rabdă pînă se retrage rîul. (pînă trece nenorocirea).
Rusticus exspectat dum defluat amnis.
Horatius, *Epistulae*, 1, 2, 42.

1461 • Suportă neplăcerile și rabdă.
Perfer et obdura.
Ovidius, *Amores*, 3, 11, 7 și *Tristia* 5, 11, 7.

1462 • E mai bine să rabzi ceea ce nu se poate îndrepta.
Optimum est pati quod emendari nequit.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 107, 9.

RĂSPLATĂ

1463 • Cum ți-e lucrul, așa-i și plata.
Par praemium labori.

1464 • Există o răsplată sigură pentru omul sincer.
Fideli certa merces.

1465 • Lauda este o răsplată a virtuții.
Merces virtutis laus est.

1466 • Munca răsplătită este mai plăcută, de-obicei.
Cum mercede labor gratior esse solet.

1467 • Orice muncă cere răsplată.
Omnis labor optat praemium.

1468 • Să se bucure de un premiu cel care l-a cîştigat.
Palmam qui meruit, ferat.

1469 • A obţine două lucruri cu o singură răsplată.
Una mercede duas res assequi.
Cicero, *Pro Roscio*, 29, 80.

1470 • Cine are de gînd să fie recunoscător, îndată ce a primit un lucru să se şi gîndească la restituirea lui.
Qui gratus futurus est, statim dum accepit de reddendo cogitet.
Seneca Philosophus, *De beneficiis*, 2, 25, 2.

1471 • Virtutea este prin ea însăşi cea mai frumoasă răsplată.
Ipsa virtus sibimet pulcherrima merces.
Silius, *Punica*, 13, 663.

RĂZBOI

1472 • Cele mai mari războaie izbucnesc din cauze neînsemnate.
Maxima bella ex levissimis causis.

1473 • Cu mînă înarmată.
Manu militari.

1474 • Motiv de încetare a ostilităţilor, condiţie de tratat.
Casus foederis.

1475 • Motiv de război.
Casus belli.

1476 • Nu poți greși de două ori în război.
Bis peccare in bello non licet.

1477 • Pace în timp de război (un război purtat de formă).
Pax in bello.

1478 • Să lupte cu spada și cu plugul.
Ense et aratro.

1479 • În timp de război, pe oameni îi răpune sabia; în timp de pace, luxul.
Bello homines gladius, pace luxus vulnerat.
Balbus, *Sententiae*, 25.

1480 • Banii prea mulți constituie sursa de întreținere a războiului.
Nervus belli — pecunia infinita.
Cicero, *Philippicae*, 5, 2, 5.

1481 • Legile din timp de pace nu mai sînt respectate în război.
Silent enim leges inter arma.
Cicero, *Pro Milone*, 4, 10.

1482 • Mamele urăsc războaiele.
Bella matribus detestata.

1483 • Eroi au existat și înainte de Agamemnon.
Vixere fortes ante Agamemnon.
Horatius, *Odae*, 4, 9, 25.

1484 • Pentru mulți războiul este o sursă de cîștig.
Multis utile bellum.
Lucanus, *Pharsalia*, 1, 182.

1485 • Neînțelegerile și ura dau naștere la războaie crîncene.
Asperitas, odium saevaque bella movet.
Ovidius, *Ars amandi*, 2, 146.

1486 • Armele sînt ațîțate de arme.
Armis arma irritantur.
Plinius Junior, *Panegyricus*, 49.

1487 • Soarta războiului este totdeauna îndoielnică.
Fortuna belli semper ancipiti in loco est.
Seneca Philosophus, *Phoenissae*, 629.

1488 • Înțeleptul trebuie să încerce totul, înainte de a recurge la arme.
Omnia prius experiri quam armis sapientem decet.
Terentius, *Eunuchus*, 4, 7, 49.

RĂZBUNARE

1489 • A se lupta cu pumnii și cu picioarele.
Pugnis et calcibus certare.

1490 • E mai bine să ierți decît să-ți atragi răzbunarea cuiva.
Melius est ignoscere, quam vindictam sumere.

1491 • Este o prostie să vrei să te răzbuni pe vecin, dîndu-i foc.
Stultum est vicinum velle ulcisci incendio.

1492 • Răzbunarea este totdeauna arma unui om cu suflet slab și mic.
Semper et infirmi est animi exiguique voluptas ultio.
Juvenalis, *Satirae*, 13, 190.

1493 • Răzbunarea este o dovadă a mîniei.
Ultio doloris confessio est.
Seneca Philosophus, *De ira*, 3, 5, 6.

1494 • Zeul răzbunării îi urmărește din urmă pe cei îngîmfați.
Sequitur superbos ultor a tergo Deus.
Seneca Philosophus, *Hercules furens*, 385.

1495 • Este o prostie să vrei să te răzbuni pe altul pedepsindu-l.
Stultum est velle ulcisci alium poena sua.
Syrus, *Sententiae*, 724.

1496 • Cei puternici nu uită niciodată insultele.
Facetiarum apud praepotentes in longum memoria est.
Tacitus, *Annales*, 5, 2.

1497 • Din osemintele noastre se va naște cîndva un răzbunător.
Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor.

1498 • Încape oare atîta mînie în sufletele zeilor?
... *Tantaene animis caelestibus irae?*
Vergilius, *Aeneis*, 4, 625; 1, 11.

REGRET

1499 • Și tu, fiul meu, Brutus?
Tu quoque, mi fili, Brute?

1500 • Niciodată nu mi-a părut rău că am tăcut, dar că am vorbit, adesea.
Tacere nunquam, saepe paenituit loqui.
Balbus, *Sententiae*, 182.

1501 • E bine și mai tîrziu, decît niciodată.
Potius sero quam nunquam.
Livius, *Ab Urbe Condita*, 4, 2, 11.

1502 • Ultimul regret. Adio!
Supremum vale.
Ovidius, *Metamorphoses*, 10, 62.

1503 • Cel care dă ajutor celor răi, regretă mai tîrziu.
Qui fert malis auxilium, post tempus dolet.
Phaedrus, *Fabulae*, 4, 18, 1.

1504 • În zadar mai căutăm faptele trecute.
Praetermissa frustra revocantur.
Plinius Senior, *Naturalis Historia*, 18, 6, 44.

1505 • Mi-am pierdut o zi.
Diem pierdidi.
Suetonius, *De vita duodecim Caesarum*, *Titus* 8.

1506 • Cine ia hotărîri pripite aleargă spre căință.
Ad poenitendum properat, cito qui judicat.
Syrus, *Sententiae*, 6.

1507 • Părăsim cu regret ogoarele noastre dragi.
Dulcia linquimus arva.
Vergilius, *Bucolica*, 1, 3.

1508 • Am fost troieni, Troia a existat cîndva.
...fuimus Troes, fuit Illium.

1509 • O, de mi-ar reda Jupiter anii ce au trecut!
O, mihi praeteritos referat si Juppiter annos.
Vergilius, *Aeneis*, 2, 325; 8, 560.

RENUME

1510 • A ajunge vestit — (cu renume).
In populos ire.

1511 • Chiar dacă ai pierde totul, ia aminte să nu-ți pierzi renumele.
Omnia si perdas, famam servare memento!

1512 • Faima crește trecînd din gură în gură.
Fama crescit eundo.

1513 • Un bun renume valorează mai mult decît toate bogățiile.
Melius est nomen bonum, quam divitiae multae.

1514 • Renumele cunoscut în public are totdeauna o justificare.
Publica fama non semper vana.

1515 • Dorința de faimă mai mare-i decît de virtute.
Maior famae sitis est quam virtutis.
Juvenalis, *Satirae*, 10, 140.

1516 • Stă în umbra unui mare nume.
Stat magni nominis umbra.
Lucanus, *Pharsalia*, 1, 135.

1517 • Faima sporește și mai mult după moarte.
Fama post cineres maior venit.
Ovidius, *Pontica*, 4, 16, 3.

1518 • Renumele se obține în urma unei fapte de seamă.
Ex re nomen habet.
Ovidius, *Amores*, 1, 8, 3.

1519 • Disprețuind renumele sînt disprețuite și virtuțile.
Contemptu famae contemni virtutes.
Tacitus, *Annales*, 4, 38.

1520 • Cinstea, renumele și meritele tale vor dăinui de-a pururi.
Semper honos nomenque tuum laudesque manebunt.
Vergilius, *Aeneis*, 1, 609.

RESPECT

1521 • Femeia se face respectată prin cinste și nu prin farduri.
Verecundia mulierem ornat non color fucatus.

1522 • Paznicul virtuților este respectul.
Custos virtutum verecundia est.

1523 • Cît este de frumos să fii arătat cu degetul de cineva și să se zică despre tine: Acesta este [un adevărat om]!
At pulchrum est digito monstrari et dicier: Hic est!
Persius, *Satirae*, 1, 28.

1524 • Orice tînăr trebuie să fie respectuos.
Adulescentem verecundum esse decet.
Plautus, *Asinaria*, 5, 1, 6.

1525 • Respectul sporește dacă se păstrează o oarecare rezervă.
Maior e longinquo reverentia est.
Tacitus, *Annales*, 1, 47.

RIDICOL

1526 • De la lucrurile serioase pînă la cele ridicole nu-i decît un pas.
A seriis ad ridiculosa tantum unus passus.

1527 • E ridicol să spui de două ori același lucru.
Bis eadem dicere ridiculum est.

1528 • Numai în gura proştilor rîsul nu are măsură.
Risus in ore stultorum abundat.

1529 • Potrivit ca şi cîinele la masă.
Canis in praesepi.

1530 • Mă mir de ce ghicitorul nu rîde cînd întîlneşte un alt ghicitor.
Miror, quod non rideret haruspex, haruspicem dum vidisset.

Cicero, *De divinatione*, 2, 24, 51.

1531 • Cînd beregata îţi arde de sete, cauţi pocale de aur?
Num tibi cum fauces urit sitis, aurea quaeris.
Pocula?

Horatius, *Satirae*, 1, 2, 114—115.

1532 • Munţii se vor chinui în durerile facerii şi se va naşte un şoricel ridicol.
Parturient montes, nascetur ridiculus mus.

1533 • Prieteni, puteţi să vă stăpîniţi rîsul?
Risum teneatis, amici?

Horatius, *Ars Poetica*, 139; 5.

1534 • E ridicol cînd vezi un soldat bătrîn; dar e şi mai ridicol cînd vezi un bătrîn îndrăgostit.
Turpe senex miles; turpe senilis amor.

Ovidius, *Amores*, 1, 9, 4.

1535 • Cauți apa în mijlocul fluviului.
Medio flumine quaeris aquam.
Propertius, *Carmina*, 1, 9, 16.

RUȘINE

1536 • E rușinos să fii lăudat de cei care nu au fost lăudați.
Turpe est laudari ab illaudatis.

1537 • Nu-i rușinos să nu știi nimic; rușine-i să nu vrei să înveți nimic.
Non pudor est nil scire, pudor nil discere velle.

1538 • Rușine prefăcută (de formă).
Malus pudor.

1539 • Să nu te rușinezi fiindcă vrei să înveți ce n-ai știut.
Ne pudeat, quae nescieris, te velle docere.
Cato, *Disticha Moralia*, 4, 29.

1540 • Scrisoarea nu roșește.
Epistula non erubescit.
Cicero, *Epistulae*, 5, 12, 1.

1541 • Nimeni nu ajunge foarte nerușinat dintr-o dată.
Nemo repente venit turpissimus.
Juvenalis, *Satirae* 2, 83.

1542 • Cînd ruşinea a dispărut, ea nu mai ştie să se reîntoarcă.
Redire cum perit, nescit pudor.
Seneca Philosophus, *Agamemnon*, 113.

1543 • Pentru cei ajunşi la necaz nu mai există pudoare.
Nullus est miseris pudor.
Seneca Philosophus, *Oedipus*, 65.

1544 • Ruşinea împiedică să faci un lucru pe care legea nu-l interzice.
Quod non vetat lex, hoc vetat fieri pudor.
Seneca Philosophus, *Troades*, 334.

1545 • Pudoarea nu se poate învăţa, ea este ceva înnăscut.
Pudor doceri non potest, nasci potest.
Syrus, *Sententiae*, 580.

1546 • O moarte demnă este de preferat unei vieţi trăite în ruşine.
Honesta mors turpi vita potior.
Tacitus, *Agricola*, 33.

SALVARE

1547 • Cine-i necinstit nu se bucură niciodată de salvare.
Vir sine virtute, semper manet absque salute.

1548 • Iubește cinstea, dacă vrei să-ți găsești salvarea în orice împrejurare.
Dilige virtutem si vis reperire salutem.

1549 • Salvarea unui stat se bazează pe legi.
In legibus salus civitatis.

1550 • Salvează-te tu însuți.
Ipse tibi fer opem.

1551 • Cît timp mai respiră, se spune că bolnavul va fi salvat.
Aegroto dum anima est, spes esse dicitur.
Cicero, *Ad Atticum*, 9, 10, 3.

1552 • Scapă-mă tu și te voi salva și eu.
Serva me, servabo te.
Petronius, *Satyricon*, 44.

1553 • Acum nici zeița „Salus“[1] nu mă mai poate scăpa, chiar dacă ar vrea.
Neque iam „Salus“ salvare, si vult, me potest.
Plautus, *Captivi*, 351.

1554 • Mi-a mai rămas speranța, salvarea am pierdut-o.
Spem teneo, salutem amisi.
Plautus, *Mercator*, 592.

1555 • Recunoașterea greșelii este începutul salvării.
Initium est salutis notitia peccati.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 28.

[1] „Salus“, identificată adesea cu Hygeia, zeitate romană ce veghea asupra indivizilor și a statului.

1556 • A ține lupul de urechi. (Figurat: a fi salvat.)
Tenet lupum (de) auribus.
Terentius, *Phormio*, 3, 21, 11.

1557 • Chiar și inimile cele mai împietrite sînt mișcate de o rugăminte blîndă.
Vincuntur molli pectora dura prece.
Tibullus, *Carmina*, 3, 4, 76.

1558 • Nu există nici o salvare în război; toți cerem pace de la tine.
Nulla salus bello; pacem te poscimus omnes.

1559 • Pentru cei învinși există o singură salvare: să nu mai spere la nici o salvare.
Una salus victis, nullam sperare salutem!
Vergilius, *Aeneis*, 11, 362; 2, 354.

SĂNĂTATE

1560 • Să fii sănătos, salutare.
Salve (Vale).

1561 • Sănătatea este bunul cel mai de preț al medicinei.
Summum bonum medicinae sanitas.

1562 • Să trăiești și să fii sănătos.
Vive valeque.

1563 • Tot tratîndu-se s-a îmbolnăvit și mai rău.
Aegrescit medendo.

1564 • În corpul, ca și în mintea hărțuită de necazuri, nu poate exista sănătate.
In perturbato animo sicut in corpore sanitas esse non potest.
Cicero, *Tusculanae Disputationes*, 3, 4.

1565 • Minte sănătoasă într-un corp sănătos (să avem).
Orandum est ut sit mens sana in corpore sano.
Juvenalis, *Satirae*, 10, 356.

1566 • O rană nevindecabilă trebuie operată ca nu cumva și partea sănătoasă să se infecteze.
Immedicabile vulnus ense recidendum est ne pars sincera trahatur.
Ovidius, *Metamorphoses*, 1, 190.

1567 • Medicul nu este decît un mîngîietor al sufletului.
Medicus nihil aliud est quam animi consolatio[1].
Petronius, *Satyricon*, 42, 5.

1568 • Ceea ce nu a putut face știința, adesea a rezolvat timpul.
Quod ratio non quit, saepe sanavit mora.
Seneca Philosophus, *Agamemnon*, 130.

[1] În concepția celor vechi, orice boală este și o suferință a sufletului și de aceea intervenția medicului constituie încoronarea profesiunii lui.

1569 • Cînd nu se ține seama de recomandările medicului, șansele de însănătoșire se împuținează.
Ubi turpis est medicina, sanari piget.
Seneca Philosophus, *Oedipus*, 517.

1570 • Vindecarea unei boli, în majoritatea cazurilor, este ușurată de voința bolnavului.
Pars sanitatis velle sanari est.
Seneca Philosophus, *Hippolytus*, 249.

1571 • E la un pas de boală, omul care se laudă mereu cu sănătatea.
Prope abest ab infirmitate, in quo sola sanitas laudatur.
Tacitus, *Dialogus de oratoribus*, 23.

SĂRĂCIE

1572 • Casele prea fastuoase și procesele aduc sărăcie.
Aedificia et lites pauperiem faciunt.

1573 • Cea mai mare fericire este să știi cum să trăiești în sărăcie.
Scire uti paupertate maxima felicitas.

1574 • Orbul este numit sărac în orice haină ar fi îmbrăcat.
Caecus inops dictus quamvis variis sit amictus.

1575 • Sărăcia a dus pe om la înțelepciune.
Paupertas sapientiam sortita est.

1576 • Totdeauna sărăcia unora le aduce cîștig celor bogați.
Semper pauperies quaestum praedivitis auget.

1577 • Trăiește într-o sărăcie plină de demnitate.
Ambitiosa vivit paupertate.

1578 • Sărăcia și bătrînețea sînt cele mai mari necazuri din viața omului.
Paupertas et senectus gravissima in rebus humanis mala sunt.
Apuleius, *Metamorphoses*, 2, 80.

1579 • Îndrăzneala pe care o dă sărăcia m-a împins să fac versuri.
...Paupertas impulit audax /
Ut versus facerem.
Horatius, *Epistulae*, 2, 2, 51—52.

1580 • Călătorul cu buzunarele goale va putea cînta în fața hoților.
Cantabit vacuus coram latrone viator.

1581 • Mulți o duc destul de greu acasă, dar nici o casă nu trebuie să se rușineze de sărăcie.
Multis res angusta domi, sed nulla pudorem paupertatis habet.
Juvenalis, *Satirae*, 10, 22; 6, 357.

1582 • Sărăcia te învață toate meșteșugurile.
Artes omnes perdocet paupertas.
Plautus, *Stichus*, 178.

1583 • Nu cine are puțin este sărac, ci acel care dorește mai mult decît are.
Non qui parum habet, sed qui plus cupit, pauper est.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 2, 4.

SCHIMBARE

1584 • A-și schimba haina — a fi oportunist.
Vestem mutare.

1585 • Și-a schimbat încălțămintea. (Figurat: a avansat în funcție.)
Calceos mutavit.

1586 • Vinul și banii transformă caracterul, chiar și pe al înțelepților.
Bacchus et argentum mutant mores sapientium.

1587 • Cel mai bun remediu pentru cel ce se căiește este să-și schimbe gîndurile.
Optimus est portus paenitenti mutatio consilii.
Cicero, *Philippicae*, 12, 3, 7.

1588 • Soarta nu poate schimba și geniul natural.
Fortuna non mutat genus.
Horatius, *Epodae*, 4, 6.

1589 • Faptele trecute mai de grabă pot fi reluate decît îndreptate.
Praeterita magis reprehendi possunt, quam corrigi.

Livius, *Ab Urbe Condita*, 30, 30, 7.

1590 • Toate lucrurile se schimbă, nimic nu se pierde.
Omnia mutantur, nihil interit.

Ovidius, *Metamorphoses*, 15, 165.

1591 • Schimbarea face plăcere.
Varietas delectat.

Phaedrus, *Fabulae*, 2, Prolog. 10.

1592 • Fiecare vîrstă cu preocupările ei.
Aetate alia aliud factum convenit.

Plautus, *Mercator*, 984.

1593 • Cameleonul își schimbă la nevoie culoarea.
Chameleon mutat colorem subinde.

Plinius Senior, *Naturalis Historia*, 8, 51.

1594 • Există o schimbare a tuturor lucrurilor!
Omnium rerum, heus, vicissitudo est!

Terentius, *Eunuchus*, 276.

1595 • Cît de mult s-a schimbat!
Quantum mutatus ab illo!

Vergilius, *Aeneis*, 2, 274.

SFAT

1596 • Caută să cunoşti!
Scire facias.

1597 • Cel ce dispreţuieşte un sfat respinge un ajutor.
Qui spernit consilium, spernit auxilium.

1598 • Cînd sfaturile întîrzie, îşi pierd valoarea.
Consilia cunctando senescunt.

1599 • Dacă clădeşti la stradă ai mulţi sfătuitori.
Qui struit in callem multos habet magistros.

1600 • Este mai uşor să dai sfaturi decît să ajuţi.
Magis consiliarius est quam auxiliarius.

1601 • Fiecare să se sfătuiască cu sine însuşi.
Secum quisque de se consulet.

1602 • Mergi cu mine. (Figurat: îndrumător.)
Vade mecum[1].

1603 • Nimic nu este mai dăunător decît un sfat rău.
Res nulla consilio nocentior malo.

1604 • Noaptea îţi aduce gîndul bun.
Consiliis nox apta.

1605 • Nu există dar mai preţios decît un sfat bun.
Bono consilio nullum est munus pretiosius.

---

[1] Cu privire specială la cărţi de a căror învăţătură vrei să profiţi continuu.

1606 • Să nu faci prin intermediul altuia ce poţi face singur.
Ne facias per alium quod fieri potest per te.

1607 • Să nu întreprinzi nimic fără a judeca mai întîi.
Nihil sine ratione faciendum est.

1608 • Să ţii seama de dorinţele bătrînilor, de sfaturile oamenilor capabili şi de faptele tinerilor.
Vota senum, consilia virorum et facta juvenum.

1609 • Să nu impui nimănui ceea ce tu însuţi nu poţi suferi.
Nulli imponas, quod ipse non possis pati.
Balbus, *Sententiae*, 139.

1610 • Trebuie să mănînci ca să trăieşti şi nu să trăieşti ca să mănînci.
Esse oportet ut vives, non vivere ut edas.
Cicero, Rhetorica *Ad Herennium* 4, 28, 39.

1611 • Un sfat nesincer este foarte dăunător pentru cel sfătuit.
Malum consilium consultori pessimum est.
Gellius, *Noctes Atticae*, 4, 5, 6.

1612 • Deshamă calul care a îmbătrînit la timpul potrivit.
Solve senescentem mature equum.
Horatius, *Epistulae*, 1- 1, 8.

1613 • Orice sfat vei da, să fii concis!
Quidquid praecipies, esto brevis.
Horatius, *Ars poetica*, 335.

1614 • Mai bine mai tîrziu decît niciodată.
Potius sero quam nunquam.
Livius, *Ab Urbe Condita*, 4, 2, 11.

1615 • Tinerime romană, te sfătuiesc: învață obiceiuri frumoase!
Disce bonas artes, moneo, Romana iuventus!
Ovidius, *Ars amatoria* 1, 459.

1616 • Un sfat nepotrivit nu numai că nu are un rezultat bun, dar îi duce pe oameni la primejdie.
Stultum consilium effectu caret, sed ad perniciem quoque mortales devocat.
Phaedrus, *Fabulae*, 1, 20, 1.

1617 • Să te gîndești foarte bine înainte de a promite, iar după ce ai promis, să te ții de cuvînt.
Priusquam promittas, deliberes, et cum promiseris, facias.
Seneca Philosophus, *De moribus*, 25.

1618 • Sfaturile bune îi sînt de folos chiar și celui care le refuză.
Magna nolentem quoque consilia produnt.
Seneca Philosophus, *Thyestes*, 331.

1619 • Mai de grabă să te supui celui care te roagă decît celui care-ţi porunceşte.
Roganti melius quam imperanti pareas!
Syrus, *Sententiae*, 579.

1620 • Cînd sîntem sănătoşi, dăm uşor sfaturi bune celor bolnavi.
Facile omnes, cum valemus, recta consilia aegrotis damus.
Terentius, *Andria*, 309.

SFÎRŞIT

1621 • Contează nu cine a început bine, ci acela care termină bine.
Non qui bene coepit, sed qui bene finit, habet.

1622 • Cum i-a fost viaţa, aşa-i şi sfîrşitul.
Qualis vita, finis ita.

1623 • Pînă la sfîrşit, pînă la capăt.
Usque ad finem.

1624 • Seara arată valoarea zilei.
Diem vesper commendat.

1625 • Sfîrşitul depinde de început.
Finis origine pendet.

1626 • Sfîrşitul proceselor, al dezbinărilor.
Finis litium.

1627 • Totul este bine cînd sfîrşeşte bine.
Omnia tunc bona sunt, clausula quando bona est.

1628 • Sfîrşitul încoronează opera.
Finis coronat opus.
Ovidius, *Heroides*, 2, 85.

1629 • Şi gluma are o limită.
Lusus habet finem.
Ovidius, *Ars amandi*, 3, 809.

SOARTĂ

1630 • Cum ne duce soarta.
Ut fata trahunt.

1631 • Nu se ştie ce poate aduce fiecare zi.
Quid quaeque dies ferat incertum est.

1632 • Soarta nestatornică rătăceşte cu paşi nesiguri.
Passibus ambiguis fortuna volubilis errat.

1633 • Este o mîngîiere în nenorocire să nu-ţi cunoşti soarta.
Saepe calamitatis solatium est nosse sortem suam.
Curtius, *Historia Alexandri*, 4, 10, 26.

1634 • Fiul norocului (om foarte norocos).
Fortunae filius.
Horatius, *Satirae*, 2, 6, 49.

1635 • Fiecare om îşi ţine soarta în mîini.
Sua cuique fortuna in manu est.

1636 • Încă nu a apus soarele tuturor zilelor.
Nondum omnium dierum solem occidisse.
Livius, *Ab Urbe Condita*, 30, 30, 7; 39, 26, 9.

1637 • Multora soarta le dă prea mult, nimănui însă nu-i dă cît i-ar trebui.
Fortuna multis dat nimis, satis nulli.
Martialis, *Epigrammata*, 12, 10, 2;

1638 • Cu cît soarta se îndîrjește mai mult, cu atît să rezişti şi tu mai mult.
Quo fortuna magis saevit, magis ipse resistis.
Ovidius, *Pontica*, 2, 3, 51.

1639 • Aşa i-a fost soarta (aşa i-a fost scris).
Sic erat in fatis.
Ovidius, *Fasti*, 1, 481.

1640 • Soarta nu descurajează pe omul viteaz prin loviturile ei.
Adversarium impetus rerum viri fortis non vertit animum.
Seneca Philosophus, *De providentia*, 2, 1.

1641 • Soarta nu ia decît ceea ce a dat.
Nihil eripit fortuna, nisi quod dedit.
Seneca Philosophus, *De constantia*, 5, 2.

1642 • Soarta poate lua bogăţiile cuiva, dar nu şi curajul.
Fortuna opes auferre, non animum potest.
Seneca Philosophus, *Medeea*, 176.

1643 • Soarta îi ajută pe cei cutezători.
Audentes fortuna iuvat.
Vergilius, *Aeneis*, 10, 284.

SPERANȚĂ

1644 • Cît timp există viață, există și speranță.
Dum vita est, spes est.

1645 • Fiecare om are o speranță.
Spes sibi quisque.

1646 • Să nu uiți că în situații foarte grele e bine să speri.
Rebus in adversis melius sperare memento.

1647 • Se clatină corabia dar nu se scufundă.
Fluctuat nec mergitur.

1648 • Speranța n-a dispărut încă.
Spes non fracta est.

1649 • Să nu lași darurile sigure pentru o speranță posibilă.
Incerta pro spe non munera certa relinque.
Avianus, *Fabulae*, 20, 17.

1650 • Speranța într-un viitor mai bun este un leac împotriva necazurilor.
Boni futuri spes malorum est remedium.
Balbus, *Sententiae*, 33.

1651 • Bolnavul cît mai răsuflă, speră în însănătoșire.
Aegreto dum anima est, spes est.
Cicero, *Ad Atticum*, 9, 10, 3.

1652 • De multe ori disperarea constituie un motiv de speranță.
Saepe desperatio spei causa est.
Curtius, *Historia Alexandri Magni*, 5, 4, 31.

1653 • Scurtimea vieții nu ne îngăduie să ne făurim speranțe de lungă durată.
Vitae summa brevis spem nos vetat inchoare longam.
Horatius, *Odae*, 1, 4, 15.

1654 • Va veni o clipă fericită, la care nici n-ai sperat.
Grata superveniet quae non sperabitur hora.
Horatius, *Epistulae* 1, 4, 14.

1655 • De mai multe ori se întîmplă lucrurile neașteptate, decît acelea în care sperai.
Insperata accidunt magis saepe quam quae speres.
Plautus, *Mostellaria*, 197.

1656 • Speranța îi dezamăgește pe mulți care speră.
Multos, qui sperant, decepit spes.
Plautus, *Rudens*, 401.

1657 • Cine nu are ce spera, nu are de ce despera.
Qui nil potest sperare, desperet nihil.
Seneca Philosophus, *Medeca*, 1, 163.

1658 • Cît trăiește omul trebuie să spere.
Omnia homini, dum vivit, speranda sunt.

1659 • Rar se întîmplă ca cel care-și făurește multe speranțe să nu reușească.
Non potest fieri, ut non aliquandosuccedat multa temptanti.

1660 • Speranța este numele unui bun nesigur.
Spes incerti boni nomen est.

Seneca Philosophus, *Epistulae*, 70, 6; 29, 2; 10, 2.

1661 • Speranța este ultima mîngîiere în nenorocire.
Spes est ultimum rerum solatium.

Seneca Rhetor, *Controversiae*, 5, 1, 2.

1662 • Eu nu cumpăr speranța pe bani. (Nu dau lucrurile sigure pe ceva nesigur.)
Ego spem pretio non emo, certum pro incerta.

Terentius, *Adelphoe*, 219.

1663 • A doua speranță a puternicei Rome — (Ascanius).
Magnae spes altera Romae.

Vergilius, *Aeneis*, 12, 168.

TALENT

1664 • Fără voia zeiţei Minerva (Cînd lipseşte talentul.)
...invita Minerva[1].
Horatius, *Ars poetica*, 385.

1665 • Nenorocirile de obicei dezvăluie talentul; prosperitatea îl tăinuieşte.
Ingenium res /
Adversae nudare solent celare secundae.
Horatius, *Satirae*, 2, 8, 73—74.

1666 • Chiar dacă natura îţi refuză darul poeziei, indignarea însă îţi face versul.
Si natura negat, facit indignatio versus.
Juvenalis, *Satirae*, 1, 79.

1667 • Rar se va găsi cineva care să vrea să renunţe la talent.
Qui velit ingenio cedere rarus erit.
Martialis, *Epigrammata*, 8, 8, 18.

1668 • Dragostea de artă n-a îmbogăţit pe nimeni niciodată.
Amor ingenii neminem unquam divitem fecit.
Petronius, *Satyricon*, 83, 9.

---
[1] Se aplică unui autor fără talent care se încăpăţînează să scrie cu orice preţ.

1669 • Foamea le dezvoltă talentul, chiar și proștilor.
Etiam stultis acuit ingenium fames.
Phaedrus, *Fabulae Appendix*, 20, 7.

1670 • Adeseori talente foarte mari rămîn nedescoperite.
Saepe summa ingenia in occulto latent.
Plautus, *Captivi*, 165.

1671 • Aurul ți-l dă norocul, talentul adevărat însă reiese din firea omului.
Aurum fortuna invenitur, natura ingenium bonum.
Plautus, *Poenulus*, 1, 2, 88.

1672 • Înțelepciunea se obține nu numai prin vîrstă ci și prin talent.
Non aetate, verum ingenio apiscitur sapientia.
Plautus, *Trinummus*, 2, 2, 88.

1673 • Amintirea unui talent adevărat rămîne nemuritoare.
Immortalis est ingenii memoria.
Seneca Philosophus, *Consolatio ad Polybium*, 18, 2.

1674 • Puterea talentului se hrănește și sporește prin sfaturi.
Ingenii vis praeceptis alitur et crescit.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 94, 30.

1675 • Nimic nu-i atît de distrugător pentru talentul cuiva decît necumpătarea.
Nihil tam mortiferum ingeniis, quam luxuria est.

Seneca Rhetor, *Controversiae*, 1, 7 (praefatio).

1676 • Talentul se dezvoltă după subiectele pe care ți le-ai ales.
Crescit enim cum amplitudine rerum vis ingenii.

Tacitus, *Dialogus de oratoribus*, 37.

1677 • Cum este talentul așa-i și cuvîntarea.
Quale ingenium, talis oratio.

Terentius, *Heautontimorumenos*, 384.

1678 • Nu sînt chitariști toți cei ce au chitară.
Non omnes qui habent citharam sunt citharoedi.

Varro, *De re rustica*, 2, 1, 3.

TEAMĂ

1679 • Cînd nu te temi de moarte, vei învinge toate greutățile.
Mortem ubi contemnas omnes viceris metus.

1680 • Darurile unei fericiri sînt însoțite și de teamă.
Magnae fortunae dona non sunt sine metu.

1681 • Fricosul vede chiar şi primejdiile care nu există.
Pericula timidus etiam quae non sunt videt.

1682 • Nimeni nu se teme de cîinele care latră dar nu muşcă.
Nemo canem timeat qui non laedit nisi latret.

1683 • O dată ce teama se cuibăreşte în sufletul cuiva, somnul nu-şi mai găseşte locul.
Metus, quum venit, rarum habet somnus locum.

1684 • Pedepsirea unuia singur face pe mulţi să se teamă.
Poena unius est multorum metus.

1685 • Pe oamenii necinstiţi îi înfrînează de la rele teama, nu mila.
Metus improbos compescit, non clementia.

1686 • Proştii se tem de diferitele întîmplări, înţelepţii le suportă.
Stulti timent fortunam, sapientes ferunt.

1687 • Se teme şi de umbra lui.
Umbras timet.

1688 • Trăieşte o viaţă de iepure. (Se teme şi de umbra lui.)
Leporis vitam vivit.

1689 • Unde-i teamă este şi ruşine.
Ubi timor ibi pudor.

1690 • N-au decît să mă urască, numai să se teamă de mine.
Oderint, dum metuant.
Cicero, *De officiis*, 1, 28, 97.

1691 • Prin îndrăzneală se poate masca o teamă mare.
Audendo magnus tegitur timor.
Lucanus, *Pharsalia*, 4, 702.

1692 • Mulți se tem de ochii lumii, dar de conștiință — puțini.
Multi famam, conscientiam pauci verentur.
Plinius Iunior, *Epistulae*, 3, 20.

1693 • Blîndețea este cel mai bun remediu împotriva fricii.
Magnum timoris remedium clementia est.
Seneca Philosophus, *Octavia*, 442.

1694 • Dacă vreți să nu vă temeți de nimic, gîndiți-vă că trebuie să vă temeți de orice.
Si vultis nihil timere, cogitate omnia esse timenda.
Seneca Philosophus, *Naturales Quaestiones*, 6, 2, 2.

1695 • Este cel mai rău lucru să te temi de ceva cînd nu speri nimic.
Miserrimum est timere quum speres nihil.
Seneca Philosophus, *Troades*, 425.

1696 • O privire înfricoșată trădează de obicei multe.
Multa trepidus solet detegere vultus.
Seneca Philosophus, *Thyestes*, 330.

1697 • Teama este caracteristica celor vinovați.
Proprium nocentium est trepidare.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 97, 16.

1698 • Vitejia tinde către stele, teama către moarte.
Virtus in astra tendit, in mortem timor.

Seneca Philosophus, *Hercules Oeteus*, 1971.

1699 • Teama a creat mai întîi pe zei în lume.
Primus in orbe deos fecit timor.

Statius, *Thebais*, 3, 661.

1700 • Cel de care se tem mulţi trebuie să se teamă la rîndul lui de mulţi.
Multos timere debet, quem multi timent.

1701 • Cine nu are încredere într-un prieten, îşi învaţă prietenul să se teamă de el.
Qui timet amicum, amicus ut timeat docet.

1702 • De ce ţi-e teamă nu scapi.
Quod timeas, citus quam quod speres evenit.

1703 • Temîndu-te nu poţi ajunge sus de tot.
Nemo timendo ad summum pervenit locum.

Syrus, *Sententiae*, 531; 643; 660; 464.

1704 • Orice ar fi, eu mă tem de greci chiar şi cînd aduc daruri.
Quidquid id est, timeo Danaos et dona ferentes.

1705 • Teama a dezvăluit totdeauna suflete nedemne.
Degeneres animos timor arguit.

Vergilius, *Aeneis*, 2, 49; 4, 13.

TIMP

1706 • A te folosi cu înțelepciune de timp.
Sapienter temporibus uti.

1707 • Cu cît munca va fi mai plăcută, cu atîta timpul va fi mai scurt.
Ut erit hora brevis, sic labor ipse brevis.

1708 • Timpul este cel mai folositor sfetnic al omului.
Consultor homini tempus utilissimus.

1709 • Timpul, în scurgerea sa, macină şi piatra.
Vitiat lapidem longum tempus.

1710 • Timpul trecut nu se întoarce nicicînd.
Praeteritum tempus nunquam vertitur.

1711 • Timpul vindecă rănile.
Tempus vulnera sanat.

1712 • Cît ai sta într-un singur picior.
Stans pede in uno.

1713 • De la ou pînă la mere. (Figurat: de la început pînă la sfîrșit.)
Ab ovo usque ad mala.
Horatius, *Satirae*, 1, 4, 10; 1, 3, 6—7.

1714 • Ehei, Postume, Postume, anii trec în zbor.
Eheu, fugaces, Postume, Postume / Labuntur anni...
Horatius, *Odae*, 2, 14, 1—2.

1715 • Faptele oamenilor vor dispare cu timpul.
Mortalia facta peribunt.
Horatius, *Ars poetica*, 68.

1716 • Fiecare an, în trecerea sa, ia de la noi cîte ceva.
Singula de nobis anni praedantur euntes.
Horatius, *Epistulae*, 2, 2, 55.

1717 • Timpul se scurge și el vă va fi pus la socoteală.
Pereunt et imputantur.
Martialis, *Epigrammata*, 5, 20.

1718 • Dacă timpul se schimbă în rău, vei rămîne singur.
Tempora si fuerint nubila, solus eris.
Ovidius, *Tristia*, 1, 9, 6.

1719 • Nimic nu trece mai repede decît anii.
Nihil est annis velocius.

1720 • Timpul devorator al tuturor lucrurilor.
Tempus edax rerum.
Ovidius, *Metamorphoses*, 10, 520; 15, 234.

1721 • Cine dorește să-și rezolve treburile la vremea potrivită, să-și împartă cu atenție timpul.
Vigilare addecet, qui sua vult tempore conficere officia.
Plautus, *Rudens*, 4, 2, 16.

1722 • Cu cît un eveniment e mai fericit, cu atît durează mai puțin.
Tanto brevius omne, quanto felicius tempus.
Plinius Iunior, *Epistulae*, 8, 14, 10.

1723 • Sîntem calificați după folosirea timpului liber.
Otio prodimur.
Plinius, *Panegyricus*, 82.

1724 • Timpul liniștește chiar și cele mai mari necazuri.
Etiam veros dolores mitigat tempus.
Quintilianus, *De Institutione Oratoria*, 6, 1, 28.

1725 • Nu există nimic pe care timpul — în trecerea sa — să nu-l liniștească sau să nu-l supună.
Nihil non aut lenit aut domat diuturnitas.
Syrus, *Sententiae*, N. 46.

1726 • Timpul dezvăluie toate.
Tempus omnia revelat.
Tertullianus, *Apologeticum*, 7.

1727 • Timpul fuge fără să se mai întoarcă.
Fugit irreparabile tempus.
Vergilius, *Georgica*, 3, 234.

TOVĂRĂȘIE

1728 • Dacă vrei să-mi fii tovarăș, adoptă obiceiurile mele.
Si vis esse comes mihi, mores induc meos.

1729 • E o mare mîngîiere pentru cei nenorociţi, să aibă tovarăşi în momentul loviturilor soartei.

Calamitatum habere socios miseris est solatio.

1730 • Pe omul necinstit să nu-l iei tovarăş de drum.

Virum ne habueris improbum comitem in via.

1731 • Cu multă uşurinţă se stabileşte o tovărăşie între oamenii care se aseamănă.

Pares cum paribus facillime congregantur.

Cicero, *De senectute*, 3, 7.

1732 • Să nu faci tovărăşie cu nimeni prea mult; te vei bucura mai puţin, dar te vei şi întrista mai puţin.

Nulli te facias nimis sodalem/
Gaudebis minus et minus dolebis.

Martialis, *Epigrammata*, 12, 34.

1733 • Niciodată tovărăşia cu cineva mai puternic nu-i sinceră.

Nunquam est fidelis cum potente societas.

Phaedrus, *Fabulae*, 1, 5, 1.

URĂ

1734 • A nu urî pe nimeni înseamnă a fi un om superior.
Odium effugere est triumphare.

1735 • Să nu începi să iubești pe cineva pe care ai putea să-l urăști cîndva.
Ne amare incipias, quem odisse olim possis.

1736 • Situații prospere se năruie din cauza urii.
Alta cadunt odiis.

1737 • Să te ferești de ura prietenului, mai mult decît de răzbunarea dușmanului.
Cave amici invidias, inimici insidiis magis.

Balbus, *Sententiae*, 37.

1738 • Ura este mînie necontrolată.
Ira pertinax odium est.

Cicero, *Tusculanae Disputationes*, 4, 9, 21.

1739 • Oamenii triști îi urăsc pe cei ce rîd; cel vesel pe cel trist.
Oderunt hilarem tristes, tristemque iocosi.

Horatius, *Epistulae*, 1, 18, 89.

1740 • Nume demne de ură, care nu-ți fac plăcere să le auzi.
Nomina odiosa.

Ovidius, *Heroides*, 13, 54.

1741 • Cine urăşte viciile urăşte şi pe oamenii care le au.
Qui vitia odit, homines odit.
Plinius Iunior, *Epistulae*, 8, 22, 3.

1742 • Cînd biruitorul a depus armele se cuvine ca şi cel învins să lase la o parte ura.
Quum victor arma posuit, et victum decet odia deponere.
Seneca Philosophus, *Hercules furens*, 409.

1743 • Trei rele trebuie să fie evitate: ura, invidia, dispreţul.
Tria vitanda: odium, invidia, contemptus.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 14, 10.

1744 • Ura ascunsă e mai rea decît cea făţişă.
Peiora sunt tecta odia, quam aperta.
Seneca Philosophus, *De moribus*, 52.

1745 • E un lucru omenesc să fii urît de acela pe care l-ai ofensat.
Proprium humani ingenii est odisse quem laeseris.
Tacitus, *Agricola*, 42.

1746 • Cea mai pătimaşă este ura împotriva celor mai apropiaţi.
Ferme acerrima proximorum odia.
Tacitus, *Historia*, 4, 70.

VIAȚĂ

1747 • A ști să te bucuri de viață în orice împrejurare, aceasta înseamnă a trăi două vieți.
Hoc est vivere bis, vita posse priore frui.

1748 • A trăi potrivit cu legile naturii.
Secundum naturam vivere.

1749 • Cît timp trăim, să trăim!
Dum vivimus, vivamus!

1750 • Cursul vieții (Figurat: notițe cu date biografice).
Curriculum vitae.

1751 • Vai, mi-am trăit viața nefăcînd nimic folositor!
Heu, vitam perdidi operose nihil agendo.

1752 • Viața corectă este fericită.
Honesta vita, beata est.

1753 • Viața nu o primim scurtă, ci ne-o facem noi scurtă.
Non accipimus vitam brevem, sed facimus.

1754 • Totdeauna cînd cineva te laudă, să te gîndești că el te judecă în sinea lui.
Cum te aliquis laudat, iudex tuus esse memento!

1755 • Viața este pentru noi o educatoare severă.
Vita est nobis aliena magistra.
Cato, *Disticha Moralia*, 1, 14; 3, 13.

1756 • Durata vieții, deși scurtă, este totuși destul de lungă ca s-o trăim corect și cinstit.
Breve tempus aetatis satis est longum, ad bene honesteque vivendum.
Cicero, *De senectute*, 19, 70.

1757 • Primește bucuros darurile clipei de față.
Dona praesentis cape laetus horae.
Horatius, *Odae*, 3, 8, 27.

1758 • Crede-mă că nu este o atitudine înțeleaptă să spui: „voi trăi". A trăi mîine este prea tîrziu; trăiește astăzi!
Non est, crede mihi, sapientis dicere: „vivam" /
Sera nimis vita est crastina: vive hodie.
Martialis, *Epigrammata*, 1, 15, 11—12.

1759 • E bine să-ți trăiești viața în modestie și cumpătare.
Modice et modeste melius est vitam vivere.
Plautus, *Persa*, 3, 1, 18.

1760 • Gîndește-te bine: cît de scurtă-i viața!
Vita quam sit brevis, cogita!
Plautus, *Mostellaria*, 3, 2, 37.

1761 • Toate cele ce s-au născut — pier; iar cele care cresc — îmbătrînesc.
Omniaque orta occidunt et aucta senescunt.
Sallustius, *De bello Iugurthino* , 2, 3.

1762 • A trăi înseamnă a lupta.
Vivere est militare.

1763 • Cum este viaţa aşa-i şi felul de a vorbi.
Qualis vita talis oratio.

1764 • Este ruşinos să-ţi pui fericirea vieţii numai în aur şi argint.
Turpe est beatam vitam in auro et argento reponere.

1765 • Nu trebuie să trăieşti numai pentru tine, ci şi pentru alţii.
Alteri vivas oportet, si vis tibi vivere.

1766 • Nu-i totul să trăieşti oricum, ci să trăieşti corect.
Non vivere bonum est, sed bene vivere.

1767 • Nu interesează cît timp ai trăit, ci cît de corect.
Non quamdiu, sed quam bene vixeris refert.

Seneca Philosophus, *Epistulae*, 96, 5; 114, 1; 110, 17; 48, 2; 70, 2; 77.

1768 • Viaţa, dacă ştii să o trăieşti, este lungă.
Vita, si uti scias, longa est.

Seneca Philosophus, *De brevitate vitae*, 2, 1.

1769 • A trăi după cum îţi dictează cineva, e un lucru foarte neplăcut.
Miserrimum est arbitrio alterius vivere.

1770 • Cînd nu ştii nimic din cele ce ţi se vor întîmpla, viaţa este foarte plăcută.
In nil sapiendo vita est iucundissima.

1771 • Viața în sine este scurtă, dar devine lungă din cauza necazurilor.
Brevis ipsa vita est, sed malis fit longior.
Syrus, *Sententiae*, 510; 1350; 110.

1772 • Toate planurile și faptele noastre trebuie să fie orientate spre binele vieții.
Ad utilitatem vitae omnia consilia factaque nostra dirigenda sunt.
Tacitus, *Dialogus de oratoribus*, 5.

1773 • Altă viață, alte obiceiuri.
Alia vita — alii mores.
Terentius, *Andria*, 189.

•

VICIU

1774 • Beția este izvorul tuturor viciilor.
Ebrietas est metropolis omnium vitiorum.

1775 • Nu poate să se oprească de la vicii, decît cînd îmbătrînește.
A vitiis nescit desistere, quando senescit.

1776 • Nu urăsc omul, ci defectele lui.
Hominem non odi, sed eius vitia.

1777 • Sub influența unui prieten incorect, omul poate ajunge vicios.
Per pravum socium vir venit in vitium.

1778 • Toate viciile duc la decădere.
Omne vitium in proclivi est.

1779 • Nimeni nu vine pe lume fără vicii; dar cel mai bun om este acela care este stăpînit de cele mai mici vicii.
Nam vitiis nemo sine nascitur, optimus ille est /
Qui minimus urgetur.

1780 • Proştii, cînd caută să se ferească de anumite vicii, cad în altele opuse acestora.
Dum vitant stulti vitia, contraria currunt.
Horatius, *Satirae*, 1, 3, 68—69; 1, 2, 26.

1781 • Pune frîu viciilor!
Compesce mentem!
Horatius, *Odae*, 1, 16, 22.

1782 • Văd lucrurile bune şi le încuviinţez, dar le urmez pe cele rele.
...video meliora proboque /
Deteriora sequor...
Ovidius, *Metamorphoses*, 7, 20—21.

1783 • Oamenii care-i vorbesc de rău pe cei buni sînt oameni răi.
Mali sunt homines qui bonis dicunt male.
Plautus, *Bacchides*, 118.

1784 • Avem sub ochi viciile altora, iar pe ale noastre la spate.
Aliena vitia in oculis habemus, a tergo nostra sunt.
Seneca Philosophus, *De ira*, 2, 28, 8.

1785 • A te încrede în toți și a nu te încrede în nimeni, și una și alta constituie un viciu.
Utrumque enim vitium est: et omnibus credere et nulli.

1786 • Defectele înnăscute ale corpului sau ale sufletului nu se pot îndepărta prin nici o știință.
Nulla sapientia naturalia corporis aut animi vitia ponuntur.

1787 • Viciile se cuibăresc în noi sub denumirea de virtuți.
Vitia nobis sub virtutum nomine obrepunt.

Seneca Philosophus, *Epistulae*, 3, 4; 11, 1; 45, 6.

1788 • Defectul pe care timpul l-a înrădăcinat în noi, numai timpul îl va scoate.
Quod aetas vitium posuit, aetas aufert.

1789 • Omul înțelept își corectează defectele sale văzînd defectele altuia.
Ex vitio alterius sapiens emendat suum.

1790 • Viciile își găsesc totdeauna o justificare.
Omne vitium semper habet patrocinium suum.

Syrus, *Sententiae*, 649; 206; 517.

VIRTUTE

1791 • Este într-adevăr o virtute să te ferești totdeauna de faptele rele.
Est virtus vere semper malefacta cavere.

1792 • Numai virtutea înnobilează sufletele.
Virtus sola nobilitat.

1793 • Omul lipsit de virtute rămîne totdeauna fără ajutor.
Vir sine virtute semper manet absque salute.

1794 • Prin virtute şi nu prin viclenie.
Virtute, non astutia.

1795 • Virtutea este mai puternică decît o maşină de asalt.
Virtus ariete fortior.

1796 • Virtutea se susţine prin ea însăşi.
Valeat ancora virtus.

1797 • Virtutea supravieţuieşte omului.
Vivit post funera virtus.

1798 • Influenţa virtuţii este aşa de mare încît o admirăm chiar şi la duşmanii noştri.
Tanta vis probitatis est, ut eam in hoste etiam diligamus.

1799 • Mulţi oameni nu se străduiesc prea mult să fie virtuoşi, ci mai mult vor să pară că sînt virtuoşi.
Virtute enim ipsa non tam multi praediti esse quam videri volunt.

1800 • Nimic nu poate fi mai plăcut decît virtutea.
Nihil est virtute amabilius.

1801 • Virtutea creează prieteniile şi le păstrează.
Virtus et conciliat amicitias et conservat.

Cicero, *De amicitia*, 9, 29; 26, 98; 8, 28; 27, 100.

1802 • Adeseori sub haine zdrențăroase se ascunde o inimă de aur.
Sub laceris crebro virtus latet aurea pennis.
Cicero, *Tusculanae Disputationes*, 3, 23, 56.

1803 • Argintul valorează mai puțin decît aurul, și aurul decît virtutea.
Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.

1804 • Dacă fugi de vicii, asta înseamnă virtute.
Virtus est vitium fugere.

1805 • Oamenii buni se feresc să greșească de dragul virtuții.
Oderunt peccare boni virtutis amore.

1806 • Virtutea este mai presus decît banul.
Virtus post nummos.
Horatius, *Epistulae*, 11; 52; 1, 1, 41; 1, 16, 52; 1, 1, 54.

1807 • Mă înfășor în virtutea mea.
Virtute mea me involvo.

1808 • Virtutea nemanifestată nu-i departe de lipsa de pricepere.
Paulum sepultae distat inertiae /
Celata virtus.
Horatius, *Odae*, 3, 29, 55; 4, 9, 29—30.

1809 • Virtutea în sine reprezintă cea mai frumoasă răsplată pentru ea însăși.
Ipsa quidem virtus sibimet pulcherrima merces.
Silius Italicus, *Punica*, 13, 663.

1810 • Ce valoare au genealogiile fără virtute?
Stemmata quid prosunt — si virtus deficit omnis?

1811 • Cinstea este lăudată, dar îngheață de frig.
Probitas laudatur et alget.

1812 • Virtutea este singura și unica noblețe.
Nobilitas sola est atque unica virtus.
Juvenalis, *Satirae*, 8, 1; 1, 74; 8, 19.

1813 • Cea mai de seamă virtute pentru un conducător este să-și cunoască pe ai săi.
Principis est virtus maxima nosse suos.
Martialis, *Epigrammata*, 8, 15, 8.

1814 • Din pricina vicleniei dispare virtutea.
Fraude perit virtus.
Ovidius, *Fasti*, 2, 227.

1815 • Virtutea este cea mai frumoasă răsplată.
Optimum est praemium virtus.

1816 • Virtutea este mai presus de orice.
Virtus omnibus rebus anteit.
Plautus, *Amphitrio*, 2, 2, 16; 648.

1817 • Virtutea nici nu poate fi dată ca dar și nici nu poate fi primită în dar.
Sola virtus neque datur dono neque accipitur.
Sallustius, *De Bello Iugurthino*, 85, 38.

1818 • Gloria este umbra virtuții.
Gloria umbra virtutis est.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 79, 13.

1819 • Virtutea își are sălașul printre stele.
Locum virtus habet inter astra.
Seneca Philosophus, *Hercules Oeteus*, 1564.

1820 • Este și mai plăcută virtutea care provine de la un om frumos.
Gratior et pulchro veniens in corpore virtus.
Vergilius, *Aeneis*, 5, 344.

VITEJIE

1821 • Omul brav nu poate să se retragă chiar dacă-i învins.
Fortis cadere, cedere non potest.

1822 • Pentru omul viteaz și loial nimic nu este imposibil.
Forti et fideli nihil difficile.

1823 • Prin vitejie și prin muncă.
Virtute et labore.

1824 • Chiar și moartea se ferește de omul viteaz.
Mors ipsa refugit saepe virum.
Lucanus, *Pharsalia*, 2, 75.

1825 • Nevoia îi face viteji chiar și pe oamenii fricoși.
Necessitudo etiam timidos fortes facit.
Sallustius, *De conjuratione Catilinae*, 58, 19.

1826 • Omul viteaz este foarte sigur de sine.
Fortissimum — tutissimum (esse.)
Sallustius, *De Bello Iugurthino* 87, 2.

1827 • Cutezanţa se ascunde sub numele de vitejie.
Temeritas sub titulo fortitudinis latet.
Seneca Philosophus, *Epistulae*, 45, 6.

1828 • Soarta se teme de cei viteji; iar pe cei laşi îi calcă în picioare.
Fortuna fortes metuit; ignavos premit.
Seneca Philosophus, *Medeea*, 159.

1829 • Am venit, am văzut, am învins.
Veni, vidi, vici.[1]
Suetonius, *De vita duodecim Caesarum*, „*Caesar*" 37.

1830 • Să fii slăvit, Cezar (împărate), cei care vor muri te salută.
Ave, Caesar (imperator), morituri te salutant.
Suetonius, *De vita duodecim Caesarum*, „*Claudius*" 21.

1831 • Un împărat trebuie să moară stînd în picioare.
Decet imperatorem stantem mori.
Suetonius, *De vita duodecim Caesarum*, „*Vespasianus*", 24.

1832 • Comandantul trebuie să fie pregătit şi pentru victorie, dar şi pentru înfrîngere.
Utrumque casum adspicere debet, qui imperat.

---

[1] Expresia lapidară prin care Cezar aducea la cunoştinţa Senatului Roman izbînda sa repurtată asupra lui Pharnaces, regele Pontului, în anul 47, î.e.n.

1833 • Nu-i de rușine o rană pe care ți-a adus-o vitejia ta.
Non turpis est cicatrix, quam virtus parit.

1834 • Vitejia crește prin îndrăzneală, teama prin ezitare.
Audendo virtus crescit, tardando timor.

1835 • Vitejia soldaților depinde de capacitatea comandantului.
Ducis in consilio posita est virtus militum.
Syrus, *Sententiae*, U. 20; 288; 60; 174.

ZVON

1836 • Nimic nu este mai iute ca zvonul.
Fama nihil est celerius.

1837 • Zvonul crește din nimica toată, dar nu se oprește repede.
Ex minimo crescit, sed non cito fama quiescit.

1838 • Zvonul exagerează orice faptă. (Proverb: Face din țînțar — armăsar).
Fama rem exagerat.

1839 • Faima rea crește cu cît se răspîndește.
Fama... mobilitate viget.

1840 • Virtutea are calitatea că răspîndește zvonul pe baza faptelor bune.
Famam extendere factis /
Hoc virtutis opus...

1841 • Zvonul rău se răspîndeşte mai repede ca orice.
Fama malum qua non aliud velocius ullum...

1842 • Zvonul zboară — se transmite din gură în gură.
Fama volat.

Vergilius, *Aeneis*, 4, 174—175; 10, 468—469; 4, 174; 3, 121.

INDICE TEMATIC

A

B

Ş

T

U

V

VASILE D. DIACONU

INDICE ANALITIC DE AUTORI ȘI OPERE

AUTORUL	OPERA	Nr. DE ORDINE AL CITATULUI
1. *Amianus*, Marcelinus	*Res gestae*	328.
2. *Apuleius* (cca. 125— după 170 e.n.)	*Metamorphoses*	371, 626, 847, 1578.
3. *Augustinus*, Aurelius (354—430 e.n.)	*Sermones*	746.
4. *Avianus*, Flavius (sec. IV? — sec. V? e.n.)	*Fabulae*	1649.
5. *Balbus*, Caecilius (sec. III? — IX e.n.)	*Sententiae*	191, 315, 502, 503, 755, 1181, 1479, 1500, 1650, 1737.
6. *Boethius*, Caecilius Epirota (născ. cca. 270 e.n. —?)	*Excerptae Poetarum Romanorum*	1181.
7. *Caesar*, Caius Iulius (100—44 î.e.n.)	*Commentarii de Bello Civili*	1112.
8. *Cato*, Marcus Porcius (234—149 î.e.n.)	*Carmen de Moribus.*	252.
	Disticha moralia	316, 718, 880, 881, 962, 1415, 1754, 1755.

9. *Catullus*, Caius Valerius (cca. 87— cca. 54 î.e.n.)	*Carmina*	464.
10. *Cicero*, Marcus Tullius (cca. 106 —43 î.e.n.)	*Cato Maior* — De senectute	284, 285, 286, 329, 883, 1301, 1432, 1756.
	De amicitia	465, 496, 518, 1345, 1346, 347, 1348, 1349, 1417, 1798, 1799, 1800.
	De divinatione	1011, 1530.
	De finibus bonorum et malorum	663, 817, 882, 1070, 1088, 1089, 1300.
	De officiis	283, 292, 293, 363, 922, 923, 924, 925, 1113, 1182, 1239, 1277, 1381, 1433, 1690.
	De oratore	253, 939, 1068, 1299.
	De repclubia	243.

AUTORUL	OPERA	Nr. DE ORDINE AL CITATULUI
	Epistulae ad Atticum	373, 493, 994, 1265, 1551.
	Epistulae ad Familiares	485, 860, 1207, 1344, 1540.
	In Catilinam	183, 1254.
	In Verrem	495, 940.
	Orator — ad M. Brutum	389, 1208.
	Orationes Philippicae in M. Antonium	358, 680, 719, 1048, 1134, 1382, 1480, 1587.
	Pro Archia poëta	692, 884.
	Pro Cluentio	766.
	Pro Ligario	1149.
	Pro Milone	687, 1047, 1481.
	Pro Murena	1266.
	Pro Roscio Amerino	1469.
	Rhetorica — ad	

	Herennium	1610.
	Tusculanae Disputationes	338, 379, 388, 504, 598, 599, 627, 652, 680, 691, 720, 1049, 1069, 1101, 1133, 1165, 1209, 1316, 1416, 1444, 1564, 1738.
11. *Columella*, Lucius Iunius Moderatus (sec. I. e.n.)	*De re rustica*	505, 963, 1090.
12. *Curtius*, Quintus Rufus (sec. I. e.n.)	*Historia Alexandri Magni*	351, 721, 964, 1114, 1350, 1633, 1652.
13. *Ennius*, Quintus (239—169 î.e.n.)	*Annales*	1050.
14. *Eutropius* (sec. IV. e.n.)	*Breviarium — Ab Urbe Condita*	628.
15. *Gellius*, Aulus (cca. 30 e.n. —?)	*Annales*	654.
	Noctes Atticae	192, 1611.
16. —	*Gesta Romanorum*	1434.

AUTORUL	OPERA	Nr. DE ORDINE AL CITATULUI
17. *Hieronimus* (cca. 331—420 e.n.)	*Epistulae*	1167.
18. *Horatius*, Quintus Flaccus (68—8 î.e.n.)	*Ars Poëtica*	195, 381, 439, 486, 565, 571, 722, 800, 941, 1053, 1168, 1222, 1223, 1224, 1318, 1319, 1320, 1321, 1322, 1323, 1324, 1533, 1613, 1664, 1715.
	Epistulae	254, 255, 259, 260, 261, 278, 317, 330, 352, 405, 406, 445, 506, 528, 539, 578, 630, 761, 768, 783, 1012, 1029, 1091, 1303, 1325, 1326, 1327, 1418, 1460, 1579, 1612, 1654, 1716, 1739, 1803, 1805, 1806.
	Epodae	733, 1588,
	Odae	193, 262, 272, 273, 397, 446, 512, 629, 643, 674, 693, 694, 714, 729, 731, 732, 733, 861, 862, 863,

		926, 966, 1051, 1052, 1115, 1135, 1221, 1255, 1278, 1279, 1302, 1351, 1459, 1483, 1588, 1653, 1757, 1781, 1807.
	Satirae	271, 380, 529, 570, 631, 756, 782, 799, 965, 975, 995, 1071, 1267, 1531, 1634, 1712, 1713, 1779, 1780.
19. *Iustinus* (? — cca. 165 e.n.)	*Apologia*	263.
20. *Iuvenalis*, Decimus Iunius (cca. 60—140 e.n.)	*Satirae*	196, 331, 374, 398, 507, 519, 632, 681, 695, 723, 784, 801, 802, 803, 804, 834, 946, 967, 1003, 1092, 1169, 1304, 1492, 1515, 1541, 1565, 1580, 1581, 1666, 1810, 1812.
21. *Livius*, Titus (între 64—59 î.e.n. — 17 e.n.)	*Ab Urbe Condita*	197, 353, 579, 704, 821, 1116, 1136, 1240, 1241, 1268, 1369, 1383, 1501, 1589, 1636.

AUTORUL	OPERA	Nr. DE ORDINE AL CITATULUI
22. *Lucanus*, Marcus Annaeus (39—65 e.n.)	*Pharsalia*	822, 968, 1022, 1384, 1484, 1516.
23. *Lucretius*, Titus Carus (cca. 98 î.e.n. — 53 î.e.n.)	*De Rerum Natura*	440, 1117, 1150, 1397, 1398, 1399, 1400.
24. *Macrobius*, Ambrosius Theodosius (sec. IV—V. e.n.)	*Saturnalia*	785.
25. *Martialis*, Marcus Valerius (cca. 40— cca. 104 e.n.)	*Epigrammata*	416, 487, 580, 697, 786, 805, 806, 996, 1370, 1637, 1667, 1717, 1732, 1758, 1813.
26. *Nepos*, Cornelius (cca. 99—24 î.e.n.)	*De viris illustribus*	Atticus: 1352 Chabrias: 787. Pelopidas: 644.
27. *Ovidius*, Publius Naso (43 î.e.n. — cca. 17 e.n.)	*Amores*	468, 607, 1030, 1243, 1328, 1329, 1461, 1518, 1534.
	Ars amandi	301, 466, 467, 566, 682, 734, 1031, 1242, 1306, 1485, 1615, 1629.
	Epistulae ex Ponto (Pontica)	675, 1137, 1226, 1227, 1281, 1638.

	Fasti (libri)	287, 421, 600, 601, 927, 1013, 1210, 1371, 1814.
	Heroides	469, 947, 1032, 1102, 1628, 1740.
	Metamorphoses	300, 422, 497, 540, 1004, 1225, 1502, 1566, 1590, 1719, 1720, 17 82.
	Tristia	176, 177, 210, 633, 698, 1138, 1151, 1211, 1305, 1330, 1331, 1461, 1718.
28. *Paterculus*, Caius Velleius (cca. 19 î.e.n. — 31 e.n.)	*Historia Romana*	788.
29. *Persius*, Aulus Flaccus (34—62 e.n.)	*Satirae*	1523.
30. *Petronius*, Caius Arbiter (?—66 e.n.)	*Satyricon*	211, 279, 302, 520, 588, 645, 669, 773, 789, 864, 928, 1552. 1567, 1668.

AUTORUL	OPERA	Nr. DE ORDINE AL CITATULUI
31. *Phaedrus*, Caius Iulius (15 î.e.n. — 50 e.n.)	*Fabulae*	303, 304, 321, 581, 589, 668, 762, 835, 836, 948, 983, 1072, 1118, 1353, 1503, 1616, 1669, 1733.
32. *Plautus*, Titus Maccius (254 ? — 184 î.e.n.)	*Amphitruo*	1815, 1816.
	Asinaria	498, 984, 1186, 1529.
	Bacchides	1054, 1055, 1185, 1783.
	Captivi	790, 1553, 1670.
	Casina	1420.
	Curculio	212.
	Mercator	775, 1386, 1554, 1592.
	Miles gloriosus	354.
	Mostellaria	1655, 1760.
	Persa	1759.
	Poenulus	441, 1184, 1385, 1671,
	Pseudolus	178, 949, 1119.
	Rudens	1656, 1721.
	Stychus	590, 1582.

	Trinummus	774, 1352, 1672.
	Truculentus	1355, 1356.
33. *Plinius*, Caius Caecilius-Secundus — Iunior (62 — cca. 113 e.n.)	*Epistulae*	364, 572, 823, 886, 1269, 1332, 1357, 1421, 1732, 1741.
	Panegyricus	333, 355, 1170, 1486, 1723.
34. *Plinius*, Caius Secundus-Senior (23—79 e.n.)	*Naturalis Historia*	198, 442, 808, 865, 1015, 1074, 1120, 1187, 1188, 1307, 1372, 1593.
35. *Propertius*, Sextus Aurelius (cca. 47—15? î.e.n.)	*Carmina*	213, 470, 471, 472, 473, 474, 976, 1094, 1436.
36. *Quintilianus*, Marcus Fabius (cca. 30 — cca. 95 e.n.)	*Institutiones Oratoriae*	217, 365, 475, 1016, 1171, 1189, 1212, 1724.
37. *Sallustius*, Caius Crispus (86 î.e.n. — 35 î.e.n.)	*De bello Iugurthino*	339, 375, 447, 646, 699, 791, 969, 1761, 1817, 1826.
	De coniuratione Catilinae	322, 582, 763, 824, 1358, 1825.
	Historiae	423.

AUTORUL	OPERA	Nr. DE ORDINE AL CITATULUI
38. *Seneca*, Annaeus — Rhetor (cca. 55 î.e.n. — 39 e.n.)	*Controversiae*	309, 477, 499, 724, 1336, 1376, 1387, 1661, 1675.
39. *Seneca*, Lucius Annaeus-Philosophus (cca. 4 î.e.n. — 65 e.n.)	*Agamemnon*	647, 1172, 1542, 1568.
	Consolatio ad Polybium	1673.
	De beneficiis	602, 700, 1447, 1470.
	De brevitate vitae	592, 1768.
	De clementia	583, 838.
	De constantia	1641.
	De ira	199, 335, 635, 636, 757, 1033, 1081, 1095.
	De moribus	184, 567, 950, 1359, 1617, 1744,
	De providentia	1373, 1640.
	De vita beata	305, 1272.
	Epistulae	200, 201, 223, 265, 274, 288, 306, 307, 308, 334, 407, 417, 425,

448, 530, 531, 608, 609. 610,
611, 637, 655, 664, 725, 764,
769, 776, 837, 850, 851, 866,
887, 888, 889, 931, 943, 951,
977, 997, 1017, 1035, 1057,
1075, 1076, 1096, 1097, 1103,
1140, 1190, 1213, 1228, 1244,
1258, 1270, 1271, 1308, 1309,
1374, 1375, 1401, 1446, 1462,
1555, 1583, 1658, 1659, 1660,
1674, 1697, 1743, 1762, 1763,
1764, 1765, 1766, 1767, 1785,
1786, 1787, 1818 1827.

Hercules furens 424, 443, 998, 1191, 1494, 1742.

Hercules Oëteus 1283, 1698, 1819.

Hippolytus 573, 591, 670, 839, 1056, 1570.

AUTORUL	OPERA	Nr. DE ORDINE AL CITATULUI
	Medeea	476, 930, 1034, 1104, 1642, 1657, 1828.
	Octavia	942, 1693.
	Oëdipus	612, 1543, 1569.
	Phoenissae	1487.
	Quaestiones Naturales	1694.
	Thyestes	613, 1121, 1618, 1696.
	Troades	185, 202, 356, 614, 629, 1173, 1257, 1544.
40. *Silius*, *Italicus* Titus Catius (cca. 25 e.n. — 101 e.n.)	*Punica*	1122, 1471, 1809.
41. *Statius*, Publius Papinius (cca. 45—96 e.n.)	*Thebaida*	1699.
42. *Suetonius*, Caius Tranquillus (cca. 75—160 e.n.)	*De vita duodecim Caesarum*	Augustus: 488, 705, 840, 1402. Caesar: 747, 1829. Claudius: 1830. Nero: 251.

		Titus: 1505.
		Vespasianus: 280, 1174, 1831.
43. *Syrus*, Publilius Lochius (sec. I e.n.)	*Sententiae*	203, 296, 297, 298, 318, 319, 323, 324, 357, 359, 366, 367, 368, 382, 383, 384, 408, 418, 444, 449, 450, 451, 452, 478, 479, 480, 489, 500, 513, 532, 542, 543, 615, 616, 617, 638, 671, 683, 706, 707, 708, 709, 748, 758, 792, 825, 826, 841, 842, 852, 853, 867, 868, 890, 944, 952, 953, 978, 979, 999, 1036, 1037, 1038, 1123, 1124, 1141, 1142, 1143, 1144, 1214, 1273, 1285, 1286, 1310, 1311, 1360, 1377, 1422, 1495, 1506, 1545, 1619, 1700, 1701, 1702, 1703,

AUTORUL	OPERA	Nr. DE ORDINE AL CITATULUI
		1725, 1769, 1770, 1771, 1788, 1789, 1790, 1832, 1833, 1834, 1835.
44. *Tacitus*, Publius Cornelius (cca. 55 — cca. 120 e.n.)	*Agricola*	390, 971, 1152, 1192.
	Annales	793, 1496, 1519, 1525.
	Dialogus de oratoribus	1571, 1676, 1772.
	Germania	891, 1145.
	Historiae	1746.
45. *Terentius*, Publius Afer (cca. 190—158 î.e.n.)	*Adelphoe*	508, 509, 1662.
	Andria	204, 409, 453, 481, 1000, 1125, 1620, 1773.
	Eunuchus	482, 1193, 1246, 1488, 1594.
	Heautontimorumenos	360, 794, 1175, 1194, 1195, 1677.
	Hecyra	1146.

	Phromio	391, 1556.
46. *Tertulianus*, Caius Septimius Florens (cca. 155 — cca. 220 e.n.)	*Ad uxorem*	1176.
	Apologeticum	1726.
47. *Tibullus*, Albius (50—19? 18? î.e.n.)	*Carmina*	310, 1287, 1557.
48. *Timotei* (? —97 e.n.)	*Epistulae*	256.
49. *Varro*, Marcus Terentius (116 — 27 î.e.n.)	*De re rustica*	1448, 1678.
50. *Vegetius*, Flavius Renatus (sfîrșitul sec. IV. e.n.)	*Epitoma rei militaris*	1403.
51. *Vergilius*, Publius Maro (71? 70? — 19 î.e.n.)	*Aeneis*	281, 399, 400, 419, 426, 427, 428, 454, 484, 543, 639, 665, 672, 738, 739, 740, 741, 1005, 1023, 1039, 1058, 1077, 1127, 1229, 1247, 1259, 1437, 1438, 1439, 1449, 1497, 1498, 1508, 1509,

AUTORUL	OPERA	Nr. DE ORDINE AL CITATULUI
		1520, 1558, 1559, 1595, 1643, 1663, 1704, 1705, 1820, 1839, 1840, 1841, 1842.
	Bucolica	392, 483, 684, 735, 1128, 1312, 1361, 1507.
	Georgica	205, 347, 393, 1077, 1727.
52. *Vitruvius*, Marcus Pollio (sec. I. î.e.n.)	*De architectura*	1230.
53. —	*Vulgata*	Ecclesiastul: 1153, 1196. Ioan: 206, 749. Matei: 410, 568, 809. Proverbia: 869.

VASILE D. DIACONU

SCURTĂ BIBLIOGRAFIE

Dupré, P., *Éncyclopédie des citations*, Éditions de Trevise-34 Rue de Trévise, Paris, 1959.

Guinagh, Kevin, *Dictionary of Foreign Phrases and Abbreviations*, Pocket Books, New York, 1965.

Maloux, Maurice, *Dictionnaire des proverbes, sentences et maximes*, Librairie Larousse, Paris, VI-e, 1960.

Marian, Barbu, *Dicționar de citate și locuțiuni străine*, Editura Enciclopedică Română, București, 1973.

Margalits, Eduardus, *Florilegium proverbiorum universae Latinitatis. (Proverbia, proverbiales sententiae gnomaeque classicae, Mediae et Infimae Latinitatis).* Ludovicus Kókai Bibliopola-Budapestini in Hungaria, 1895.

Simenschy, Teofil, *Un dicționar al înțelepciunii*, vol. I—IV, Editura Junimea, Iași, 1970—1975.

Walter, Hans, *Sprichwörter und Sentenzen des Mittelalters in alphabetischer Anordnung. (Proverbia Sententiaeque Latinitatis Medii Aevi).* Vol I—V. Vandenhoeck et Ruprecht, Göettingen, 1963—1967.

CUPRINS

Lector : GHEORGHE MARIN
Tehnoredactor : MARIANA PUŞCAŞU

Bun de tipar : 27 IX 1976. Apărut 1976
Comanda nr. 848. Tiraj : 46 000 Coli de tipar 9
Comanda nr. 60 307

Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii"
Bucureşti — Piaţa Scînteii nr. 1,
Republica Socialistă România

Au mai apărut:

PROVERBE ŞI CUGETĂRI
BENGALEZE

FEMEIA
ÎN PROVERBELE
ŞI CUGETĂRILE LUMII

PROVERBE ŞI CUGETĂRI
DESPRE OMENIE

Anton Pann
DE LA LUME ADUNATE...

Lei 5,50